

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 2022. évre vonatkozó területi monitoring jelentése

Készítette:

Dombi Gábor, szociológus
Fekete Károly, geográfus
Oláh Miklós, szociológus
Kulics Beatrix, kutatási asszisztens
dr. Csákváriné Joó Zsuzsanna, kutatási asszisztens

Közreműködött:

Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság

Balatonfüred-Siófok
2023

Tartalom

1. Bevezetés	6
2. Fejlesztési források kihelyezési gyakorlata a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben	9
3. Demográfiai jellemzők, társadalom.....	39
4. Turizmus, vendégforgalom.....	49
5. Foglalkoztatás, munkanélküliség.....	61
6. Közbiztonság, bűnügyi helyzet.....	71
7. Lakásállomány, lakásépítés	73
8. Civil aktivitás, intézményrendszer.....	75
9. Környezet, vízminőség	78
10. Összefoglalás	89

Táblázatjegyzék

1. sz. táblázat A jogszabály az operatív programok nevesítése mellett rendelkezik az irányító hatóság és a forráskihelyezés folyamatában közreműködő szervezet kijelöléséről	10
2. sz. táblázat Támogatásban, kifizetésben részesült pályázatok összefüggése a FAIR 2023. február 14-i állása alapján	17
3. sz. táblázat A vidékfejlesztési támogatásban részesült üdülőkörzeti pályázatok BKÜ területiségi dimenziói a települési jogállás szerint	27
4. sz. táblázat Vidékfejlesztési intézkedések szerinti megoszlás	28
5. sz. táblázat A vidékfejlesztési források megjelenésének BKÜ területiségi dimenziói	30
6. sz. táblázat Vidékfejlesztési források megoszlása pályázók szerint	31
7. sz. táblázat Vidékfejlesztési források megoszlása a támogatás éve szerint	31
8. sz. táblázat A Magyar Falu Program forrás támogatásainak BKÜ területiségi dimenziói 2019-2022 között.....	35
9. sz. táblázat a Magyar Falu Program támogatásainak alakulása lakosságszám kategóriák szerint (2019-2022)	37

Ábrajegyzék

1. sz. ábra A Széchenyi Terv Plusz pályázóinak megoszlása nemzetgazdasági főágazatok szerint (%)	13
2. sz. ábra Jogosultság megállapítása és irányítóhatósági döntés a Széchenyi Terv Plusz pályázatainak keretében 2022.04.11. és a 2023.02.14. állás összehasonlítása alapján (%).....	16
3. sz. ábra A Balaton térségi pályázók nemzetgazdasági ágazatok szerinti megoszlása 2022 április és 2023 februárjában (%)	20
4. sz. ábra Jogosultság megállapítása és az IH döntés megoszlása a Széchenyi Terv Plusz BKÜ pályázatainak esetében	22
5. sz. ábra A pályázatok támogatási éve.....	29
6. sz. ábra A Magyar Falu Programhoz érkezett pályázatok és támogatási összegek aránya pályázati felhívásonként Magyarországon és BKÜ-ben (2022)	34
7. sz. ábra A Magyar Falu Program keretében a BKÜ-ben megjelent forrásösszegek települések szerinti eloszlása.....	38
8. sz. ábra Az állandó népesség és a lakónépesség különbsége a BKÜ területén (2000–2021)	40
9. sz. ábra Születések és halálozások különbségéből eredő természetes népességváltozás alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000-2021)	42
10. sz. ábra Öregedési index alakulása Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000-2020).....	43
11. sz. ábra Eltartottsági rátaindexek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000 – 2020).....	44
12. sz. ábra Állandó és ideiglenes belföldi oda és elvándorlások száma és a teljes vándorlási különbözet a BKÜ-ben (2000-2021).....	46
13. sz. ábra Első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik ezer lakosra vetített száma a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (személygépkocsi/ezer lakos; 2000-2021)	48
14. sz. ábra Belföldi és külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2022) a BKÜ területén (fő).....	50
15. sz. ábra A belföldi és külföldi vendégek aránya a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet kereskedelmi szálláshelyein (2001 – 2022)	52
16. sz. ábra A külföldi és belföldi vendégéjszakák számának alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2001 – 2022)	53
17. sz. ábra A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek átlagos tartózkodási ideje a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2001 – 2022).....	55

18. sz. ábra. Külföldi és belföldi vendégszám és vendégéjszaka-szám havi megoszlása 2022-ben a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben	57
19. sz. ábra A kereskedelmi szálláshelyek éves szintű szoba- és férőhelykapacitás-kihasználtsága (%) a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2008 – 2021)	58
20. sz. ábra A kereskedelmi szálláshelyek férőhely- és szobakapacitás-kihasználtsága (%) havonta, 2020-ban és 2021-ben a BKÜ területén	59
21. sz. ábra A REVPAR (egy szoba egy működési napjára jutó szállásdíj) éves értékei (Ft) Magyarországon és a Balaton térségében (2008 – 2021).....	60
22. sz. ábra A munkavállalási korú lakosság éves száma, a regisztrált munkanélküliek száma, valamint a munkanélküliségi ráta éves átlagértéke a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000 – 2022).....	62
23. sz. ábra Éves átlagos munkanélküliségi ráta (%) a BKÜ-ben és a BKÜ alrégióiban (2000 – 2022).....	64
24. sz. ábra Relatív munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben és az üdülőkörzet területi főcsoportbontásai szerint 2020 és 2021 során, havi szinten.....	66
25. sz. ábra A munkanélküliségi ráta negyedéves változása a BKÜ területén 2000 első negyedétől – 2022 harmadik negyedévéig	67
26. sz. ábra Relatív éves pályakezdő munkanélküliségi ráta alakulása a BKÜ-ben 2005 és 2021 között.....	68
27. sz. ábra A közfoglalkoztatásban résztvevők átlagos aránya a BKÜ Balaton partviszonylata alapján 2013-2021 között	70
28. sz. ábra Az elkövetés helye (település) szerint regisztrált bűncselekmények számának alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén 2010 és 2021 között.....	71
29. sz. ábra Épített új lakások és üdülőegységek évenkénti száma a BKÜ parti és háttértelepülésein 2010 és 2021 között	74
30. sz. ábra Játsszóterek, tornapályák és pihenőhelyek területe a BKÜ-ben (négyzetméter)....	79
31. sz. ábra Önkormányzati tulajdonú összes zöldterület alakulása a BKÜ-ben (nm)	80
32. sz. ábra Védett természeti területek területméretének alakulása a BKÜ-ben (nm).....	81
33. sz. ábra Az egy km ivóvízvezeték-hálózatra jutó közüzemi jellegű elválasztó és egyesített rendszerű szennyvízgyűjtő közcsatorna-hálózat hossza, elsődleges közműolló (méter, 2000-2019))	82

34. sz. ábra Közüzemi ivóvízhálózatba, közcsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya, vagyis a másodlagos közműolló változása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben parti és háttértelepülésein 2000 és 2021 között	83
35. sz. ábra A Szántód-Tihany kompjárat személy- kerékpár- és gépjárműforgalma (2009-2022).....	85
36. sz. ábra A Balaton átlag vízállása.....	87
37. sz. ábra A Balaton trofitásának alakulása az a-klorofill maximumok alapján 1981-2022.	88

1. Bevezetés

A **Balaton Fejlesztési Tanács (BFT)** 2009. május 8-i ülésén a Balaton 2007-2020 közötti időszakra szóló, Hosszútávú Területfejlesztési Konceptiója elfogadásával egy időben döntött arról, hogy az üdülőkörzetre vonatkozóan a munka keretében kialakított **legfontosabb gazdasági, társadalmi, környezeti és infrastruktúra indikátorok alapján rendszeres fejlesztési monitoring elemzések készüljenek.** E döntést az a cél motiválta, hogy az üdülőkörzetben zajló jelenségekről készülő időbeni és területi összehasonlító elemzések valós információkat tárjanak a döntéshozók elé. E döntéstámogató munka elvégzését a tanács munkaszervezetére, a **Balaton Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft-re (BIFÜ NKft.)** bízta.

A monitoring tevékenység kezdetben 90, majd 48 db térségleíró indikátor alkalmazásával valósult meg. A Balaton Fejlesztési Tanács 2017. március 17-i ülésén döntött a térségi monitoring rendszer indikátor-kataszterének megújításáról. A **11/2017. (03.17.) BFT határozat 91 db éves rendszerességgel, valamint 45 db további, háromévente mérendő és elemzendő mutató megjelenítését** írja elő a monitoring tanulmányokban az alábbi, korábbiakban is alkalmazott szakterületek, témakörök szerint:

- Fejlesztési források kihelyezése, pályázati eredményesség
- Demográfiai jellemzők, társadalom
- Turizmus, vendégforgalom
- Foglalkoztatás, munkanélküliség
- Közbiztonság, bűnügyi helyzet
- Lakásállomány, lakásépítés
- Civil aktivitás, intézményrendszer
- Közlekedés
- Kommunális infrastruktúra
- Környezet, környezet-, és természetvédelem
- Gazdaság, gazdaságfejlesztés, települési gazdasági erő (TGE)
- Mezőgazdaság

Mindezek mellett **BFT 1/2016. (02.12.) határozatában** rögzítettek alapján kiemelten fontos feladat az uniós programozási időszakok fejlesztési forrás-allokációjának rendszeres monitorozása, amelynek legfrissebb eredményeit a **Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszerben (FAIR)** rögzített információk feldolgozása alapján tárgyalhatjuk. Aktuális monitoring jelentésünk a FAIR **2023. február 14-i** állapota szerint készült el. Tekintettel arra, hogy a 2022. évben elkészült, 2021-re szóló monitoring jelentésünkben részletesen és teljességre törekvően elemeztük a 2014-2020-as ciklus kiemelt térségi eredményeit, ez alkalommal már a 2021-2027-es, új időszak forráskihelyezési aktivitásaira koncentráltunk. Az aktuális monitoring jelentés tartalmazza a Vidékfejlesztési Program keretében, az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból kihelyezett támogatásokat is, melyeket a palyazat.gov.hu adatai alapján elemeztünk.

Az **Európai Unió források kihelyezésének folyamatos vizsgálatát**, annak tematikus metszeteinek monitorozását korábban különösen szükségessé tette a **1861/2016 (XII. 27.) sz. Kormányhatározat**, mely a FAIR-ban monitorozható operatív programok összegei alapján **246,9 milliárd Ft, vidékfejlesztéssel együtt 263,7 milliárd Ft uniós forrást**, a **hazai forrásokkal együtt mintegy 365,4 milliárd Ft fejlesztési forrást dedikált** a BKÜ számára a 2014-2020-as programozási időszakban.

A **Kormány a 1685/2022. (XII.28.) határozatával elfogadta a kiemelt térség megújított, aktuális programozási ciklus fejlesztéseit megalapozni szándékozó Hosszútávú Fejlesztési Koncepcióját és Területfejlesztési Programját**. Bár a határozat forrásokat nem rendel a tervhez, azonban a **4. pontban felkéri a Balaton Fejlesztési Tanácsot, hogy a program megvalósulását kísérelje nyomon**, és háromévente adjon tájékoztatást azok megvalósulásáról, valamint amennyiben szükséges, kezdeményezze a tervek felülvizsgálatát. Tekintettel arra, hogy a korábbi programozási időszakban a féléves gyakoriságú fejlesztési monitoring jelentésekkel a kiemelt térségi fejlesztések megvalósulásának nyomon követése eredményesen valósult meg, ezt a gyakorlatot a jelen programozási ciklusban is folytatni kívánjuk.

A fentiekén túl, a térségbe érkező forrásoknak egyik nagyon jelentős eleme a hazai költségvetési forrásból finanszírozott Magyar Falu Program. Az interneten nyilvánosan elérhető 2019-2022-es támogatási adatokból tájékozódunk a kiemelt térségben zajló programmegvalósításról.

A BFT és a Kormányhatározat által elrendelt munkán túl a területi monitoringgal kapcsolatos feladatok ellátását szükségessé teszi a **37/2010. sz. Kormányrendelet**. Ez a rendelkezés az országos területi monitoring rendszer kialakítását célozza, meghatározza a különböző térségi szereplők feladatait, a feladatok teljesítési határidejét, valamint körvonalazza a területi monitoring jelentések elvárt tartalmát.

Emellett a fenti rendelet kimondja, hogy a területi monitoring jelentések elkészítéséért és elfogadásáért felelős szervezetek minden év március 31-ig kötelesek lezárni és a jogszabályban meghatározott szervezeteknek eljuttatni a monitoring tanulmányt. Jelen tanulmány a 2023. március 31-én a jogszabály által előírt partnerek számára megküldött változat frissített változata.. Azon indikátorok esetében ahol a jelentés elkészítése idején csak a korábban már elemzett, 2020-as adatok álltak rendelkezésünkre a központi adatbázisban, az adatok és információk frissítését nem tudtuk elvégezni. Az elemzésben így a 2023. május 10-i állapot szerinti, a Központi Statisztikai Hivatal és a TeIR felületein elérhető legfrissebb adatokat tudtuk feldolgozni.

A jelentés az alábbi témaköröket tartalmazza:

- Fejlesztési források kihelyezése, pályázati eredményesség
- Demográfiai jellemzők, társadalom

- Turizmus, vendégforgalom
- Foglalkoztatás, munkanélküliség
- Közbiztonság, bűnügyi helyzet
- Lakásállomány, lakásépítés
- Civil társadalom, intézményrendszer
- Környezeti és kommunális infrastruktúra, vízi közlekedés, vízminőség

2. Fejlesztési források kihelyezési gyakorlata a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

A Széchenyi Terv Plusz keretében zajló forráskihelyezés jellemzői

Jogszabályi háttér, forráskeret, jogállamisági mechanizmus, adatbázis struktúra

A **Magyar Közlöny** 2021. évi 91. számában kihirdetésre került a **256/2021. (V.18.) Kormányrendelet a 2021-2027 programozási időszakban** az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználási rendjéről. Ezt követően a **GINOP_PLUSZ** program keretében **gyorsított eljárásrendben** megjelentek az első pályázati kiírások a 2021-2027 közötti uniós fejlesztési ciklus forrásainak mielőbbi kihelyezhetősége érdekében. A 2021-2027 közötti programozási időszak során a **Vidékfejlesztési Program forrásain kívül Magyarország 51,6 Mrd EUR** fejlesztési forráskezehez jutott, ami az MNB 2021 évi 360 napos középárfolyamán számolva mintegy **18 600 Mrd Ft**, 2022 évi középárfolyamon **20 192,6 Mrd Ft** forrásösszegnek felel meg. Ez a 2021 évi hazai GDP ($\approx 55\,125$ ezer Mrd Ft) $\approx 37\%$ -a.

A rendelkezésre álló forráskeze **részleges, vagy egészes lehvhatóságát** a programozási ciklus ideje alatt a **Magyarországgal szemben folyamatban lévő eljárás keretében a központi forráskeze akadályozhatja, vagy akár teljesen fel is függesztheti.**

A jelen adatmetszet elkészítésének időpontjában **Magyarország továbbra sem jutott hozzá kohéziós forrásokhoz**, az Európai Bizottság a folyósítás alapfeltételének tekinti a jogállamisági eljárás lezárását. Ennek alapján a FAIR adatbázisban rögzített programok **Magyarország Kormánya által biztosított forráskeze metszetében**, területpolitikai tervek szerint **előfinanszírozási rendszerben** indult el.

A korrupciós aggályok kapcsán Magyarország korábban már számos vállalást teljesített, amelyet az Európai Bizottság akceptált, a további vállalások tárgyában a Magyar Országgyűlésnek **2023 március végéig** kell elfogadnia a jogállamiság feltételeességi eljárás keretében az Európai Bizottság által követelt igazságszolgáltatást érintő változtatásokat, majd ezek, illetve a közérdeklő alapítványok szabályainak módosítását követően készíthet **új jogállamisági értékelést.**

Mivel a 2014-2020 közötti programozási ciklus forrásai már teljes mértékben felhasználásra kerültek, ezzel lehvhatóságuk megszűnt, jelenleg **az agráriumot leszámítva** nem érkeznek uniós források Magyarországra.

A FAIR adatbázisban foglalt adatok rögzítése a **korábbi fejlesztési ciklussal megegyező nomenklatúra** alapján történik. A **Széchenyi Terv Plusz pályázati adatai** folytatólágon, a **Széchenyi 2020** pályázati adataival **egységes** adatbázisban jelennek meg. A Vidékfejlesztési Program adatai továbbra is külön adatbázisban szerepelnek, nem részei a FAIR adatszerkezetnek.

1. sz. táblázat **A jogszabály az operatív programok nevesítése mellett rendelkezik az irányító hatóság és a forráskihelyezés folyamatában közreműködő szervezet kijelöléséről**

A 256/2021. (V.18.) Kormányrendelet 1. sz. melléklet alapján		A Kormány európai uniós források felhasználásával kapcsolatos irányító hatósági feladatok ellátására kijelölt tagja által vezetett minisztérium	Közreműködő szervezet
1	Digitális Megújulás Operatív Program Plusz (DIMOP_PLUSZ)	Miniszterelnöki Kabinetiroda	
2	Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz (EFOP_PLUSZ)	Emberi Erőforrások Minisztériuma	
3	Magyar Horgászati Operatív Program Plusz (MAHOP_PLUSZ)	Agrárminisztérium	Magyar Államkincstár
4	Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program Plusz (IKOP_PLUSZ)	Innovációs és Technológiai Minisztérium	
5	Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz (GINOP_PLUSZ)	Pénzügyminisztérium	
6	Végrehajtás Operatív Program Plusz (VOP_PLUSZ)	Miniszterelnökség	
7	Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz (TOP_PLUSZ)	Pénzügyminisztérium	
8	Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz (KEHOP_PLUSZ)	Innovációs és Technológiai Minisztérium	
9	Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap Plusz (MMIA_PLUSZ)	Belügyminisztérium	
10	Határigazgatási és Vízügyi Politikai Eszköz Plusz (HAVE_PLUSZ)	Belügyminisztérium	
11	Belső Biztonsági Alap Plusz	Belügyminisztérium	
12	Európai Unió Szolidaritási Alapja	Az Európai Unió Szolidaritási Alapjának létrehozásáról szóló, 2002. november 11-i 2012/2002/EK tanácsi rendelet 2. cikk (1) bekezdés a) pontja vonatkozásában a Belügyminisztérium, a 2. cikk (1) bekezdés b) pontja vonatkozásában az Emberi Erőforrások Minisztériuma	

A 2021-2027 közötti forráskihelyezés országos jellemzői

A FAIR 2021-2027 közötti fejlesztési időszakra vonatkozó, **Magyarország Kormánya által biztosított** források megszerzése érdekében **2023. február 14-ig országosan 19 330 db** pályázat érkezett, a jelen pályázati tömeg mintegy nyolcadával haladja meg a 2022. április 11-i állás során rögzített pályázati tömeget (16 867 db).

A Széchenyi Terv Plusz nemzetstratégiai célkitűzéseinek teljesítése érdekében a Kormányzat az új programozási ciklus során elsőként a **GINOP_PLUSZ** operatív programban indította el a pályáztatást. A gazdaságfejlesztés területéhez érkezett pályázatok száma **a pályáztatás 2021. júliusi nyitányát követő első 5 hónapja alatt több mint a háromszorosára emelkedett** mintegy 4800-ról közel 14 ezerre nőtt. **A gazdaságfejlesztési témakörben megjelent pályázatok gyakorisága azonban 2022 áprilisa óta radikálisan lefékeződött**, 2023. február 14-én 14 361 db GINOP_PLUSZ pályázat szerepelt a regiszterben, a növekmény tíz hónap alatt 369 db pályázat, ez alig 2,5 %-kal magasabb gyakoriság, mint a 2022. április 11-i állás.

2021 novemberét követően elindult a **TOP_PLUSZ** operatív programban is pályáztatás. A Kormányzat által biztosított területfejlesztési források megszerzése érdekében 2022. április közepéig országosan közel 2900 pályázat került benyújtásra. **2023. február közepén mért állás a szerint a TOP_PLUSZ témájú pályázatok száma közelít az 5000-hez, számszerűen 4952 db, tíz hónap leforgása alatt több mint kétötödével növekedett.**

2022 áprilisa óta a gazdaság és a területfejlesztés mellett megjelent a **Végrehajtás Operatív Program PLUSZ (VOP_PLUSZ)**, illetve a **Határigazgatási és Vízügyügyi Operatív Program PLUSZ (HAVE_PLUSZ)** keretében is a pályáztatás, ezek együttesen is rendkívül alacsony, mindössze 0,1 %-os részarányt alkotnak a tömegében érkezett gazdaság- és területfejlesztési témájú pályázatokhoz képest. A VOP_PLUSZ 15 db, a HAVE_PLUSZ 2 db pályázattal szerepel az adatbázisban.

2023. február közepén a Széchenyi Terv Plusz keretében megjelent pályázatok 74,3 %-a gazdaságfejlesztés, 25,6 %-a területfejlesztés. Az elmúlt 10 hónapban a területfejlesztés részaránya növekedett jelentősen.

A gazdaságfejlesztés programjainak mintegy 98 %-a **GINOP_PLUSZ-1 vállalkozásfejlesztés** prioritású, ezen belül közel 97 %-os mértékben technológiaváltás és kohézió intézkedés. Ezeknek a pályázatoknak az alintézkedés besorolása többségében GINOP_PLUSZ 1.2.3-21 és GINOP_PLUSZ 1.2.1-21 besorolású mikro-, kis- és középvállalkozások modern üzleti és termelési kihívásokhoz való alkalmazkodását segítő fejlesztések, kiemelten a leghátrányosabb helyzetű régiókban, ezek mellett nagy lendülettel indult a GINOP_PLUSZ 1.2.2-22 Magyar Falu Vállalkozás-újraindítási program, ez utóbbi keretében több mint 5300 db pályázat szerepel a regiszterben. Ez a három alintézkedés együtt a vállalkozásfejlesztési pályázatok mintegy 97 %-át alkotja.

A kiemelt jelentőségű alintézkedések mellett zajlik pályáztatás a helyi gazdaságfejlesztés, a „Zöld Nemzeti Bajnokok” – A zöldgazdaság területén működő mikro-, kis- és középvállalkozások technológiafejlesztésének támogatása terén, valamint a Magyar Multi Program - a kiemelkedő teljesítményű, valamint jelentős növekedési potenciállal rendelkező mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása terén is.

A gazdaságfejlesztésen belül elindult a **GINOP_PLUSZ-2, kutatás, fejlesztés, innováció,** és minimális gyakoriságban a **GINOP_PLUSZ-3 fenntartható munkaerőpiac** prioritáson belül is, az előbbi intézkedési és alintézkedési szinten a vállalati kutatás-fejlesztés ösztönzésére, az utóbbi a felnőttképzésre, ezen belül a munkavállalók és vállalatok alkalmazkodóképességének és termelékenységének koncentrálni a munkaerő fejlesztésén keresztül.

A **területfejlesztés** három prioritás vonatkozásában vett lendületet, **TOP_PLUSZ-1 versenyképes megye, TOP_PLUSZ-2 klímabarát megye és TOP_PLUSZ-3 területi humán fejlesztések.**

A pályázatok nagy többsége, 63,4 %-a versenyképes megye prioritáshoz érkezett, 2022. április közepén a versenyképes megye prioritás részaránya a TOP_PLUSZ keretében 55 %-volt, vagyis az új pályázatok nagyobb része ebbe a prioritásba összpontosul. A versenyképes megyén belül intézkedési szinten alapvetően településfejlesztés, települési szolgáltatások támogatása, alintézkedés vonatkozásában döntően az élhető települések kialakítását célozza, de jelentős részarányt képvisel a belterületi utak fejlesztése is. A versenyképes megye prioritáson belül

említett területfejlesztési alintézkedések mellett megjelenik a helyi térség és turizmusfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés, a fenntartható városfejlesztési stratégiák támogatása, valamint a 4 és 5 számjegyű utak fejlesztése is.

A **TOP_PLUSZ-2 prioritás** alapvetően a helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítása, fejlesztése intézkedéshez kapcsolódik, ezen belül elsősorban az önkormányzati épületek energetikai korszerűsítését takarja – ebben a tekintetben 2022. április közepe óta közel 150 új pályázat érkezett – kisebb részben fenntartható energiahatékonyság alintézkedésbe sorolható, ebben az alintézkedésben jelentős változások nem történtek.

A **TOP_PLUSZ-3** prioritást tekintve intézkedési szinten a forráskihelyezési aktivitások alapvetően a közösség, kultúra, szabadidő fejlesztések területén zajlanak, helyi gazdaságfejlesztés, helyi foglalkoztatás tárgyú, új pályázat nem nyílt. Az alintézkedéseket tekintve továbbra is a gyermeknevelést támogató humán infrastruktúra fejlesztése vezet, de számottevő a helyi egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztési igénye is. Ezek mellett alacsony gyakoriságban, de megjelentek a megyei foglalkoztatási-gazdaságfejlesztési együttműködések és a szociális célú város rehabilitáció (ESZA+) forrásigényei is.

A **VOP_PLUSZ** pályázatok alapvetően a források eredményes, hatékony és szabályszerű felhasználásához szükséges humán és eszköz kapacitás biztosítása és fejlesztése (ERFA + ESZA + KA) keretében jelentek meg, a **HAVE_PLUSZ** az európai integrált határigazgatás támogatását célozza.

A pályázók 74,4 %-a vállalkozás, ez a közel 19 ezer pályázatból több mint 14 ezret jelent. A 14 ezer vállalkozásból közel 8800 mikro vállalkozás, mintegy 4500 kisvállalkozás és kevéssel több, mint 1100 középvállalkozás.

A pályázók közel negyede költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet, ezek mintegy **99 %-a önkormányzat**, vagy helyi önkormányzati költségvetési szerv, a maradék hányadot alapvetően a helyi önkormányzatok társulásai, illetve az országos és helyi nemzetiségi önkormányzatok alkotják, de megjelenik a központi költségvetési szervezet és az elkülönített állami pénzalap is.

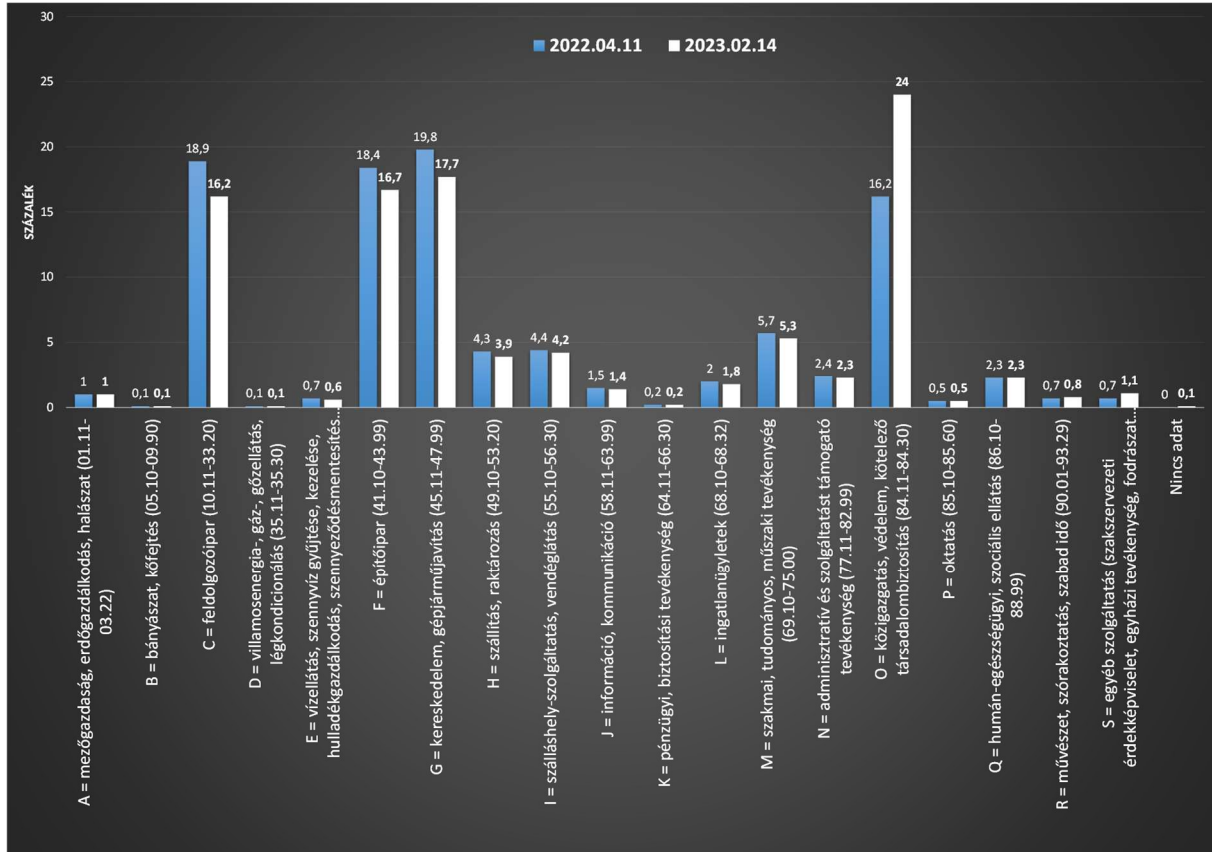
A nonprofit szervezetek képviselőiben pályázók aránya – a megnyitott pályázatok típusaival is összefüggésben – nagyon alacsony, az összes eddigi pályázó mindössze 1,4 %-a. 2023. február közepén 273 db, nagy többségében vállalkozási tevékenységet nem folytató államháztartáson kívüli nonprofit szervezet. Ezen belül alapvetően nonprofit kft., nonprofit részvénytársaság, egyéb alapítvány, vagy egyéb egyesület.

A pályázók mintegy háromnegyednek tevékenység területe négy nemzetgazdasági főágazatra bontható: közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, kereskedelem és gépjárműjavítás, építő és feldolgozóipar. Ezzel együtt gyakorlatilag valamennyi nemzetgazdasági főágazat képviselőiben megjelentek a pályázók.

A 2021-2027 közötti programozási ciklus 2022 áprilisa és 2023 februárja szerinti metszetében megjelent pályázók **nemzetgazdasági főágazatonkénti összevetése** döntően a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, és az **önkormányzatok pályázatai** területén mutat jelentős elmozdulást. Az **önkormányzatok az összes pályázó közel negyedét** alkotják. A

jelentős volument alkotó kereskedelem, építő és feldolgozóipar pályázóinak részaránya 2022 áprilisa óta kis mértékben csökkent, az egyéb nemzetgazdasági ágakban működő pályázók metszeteiben jelentős elmozdulás nincs.

1. sz. ábra A Széchenyi Terv Plusz pályázóinak megoszlása nemzetgazdasági főágazatok szerint (%)

Forrás: FAIR adatok alapján BIFÜ NKft. Társadalomtudományi Kutatócsoport

A megelőző, 2014-2020 (+ 2 év) közötti uniós programozási ciklus ideje alatt is a közigazgatási területről érkező pályázatok előfordulása volt a legmagasabb, ezen kívül azonban a szolgáltatási szektor, az oktatás, a humán egészségügy, a művészet és szórakoztatás, az info-kommunikáció, valamint a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység területéről pályázók alkottak felülreprezentált réteget a pályázók gyakoriságtömegéhez képest. Amennyiben az uniós forrásokhoz a jövőben hozzájuthatnak a pályázók, TEÁOR besorolások szerinti eloszlás alakzati értelemben a korábbihoz hasonló rendeződés várható.

A megvalósulás tervezett helyét tekintve NUTS I (országész) szinten a benyújtott projektek mintegy 55 %-a Alföld és Észak nagyrégióhoz sorolható, a Dunántúl részesedése 35 %, Közép-Magyarország / Budapest részesedése közel 10 %. NUTS II (statisztikai régió) szinten Észak-Alföld és Észak-Magyarország régió vezet a rangsort, a két régió közötti pályázati gyakoriság különbség mindössze 84 db pályázat. A két régió együttesen 38 %-át adják az összes pályázatnak, egyenként nagyjából 19 % a részesedésük. A régiós rangsort Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, és végül Közép-Magyarország / Budapest zárja.

Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország / Budapest között ugyancsak csekély, mindössze 39 db pályázati különbség van.

NUTS III (vármegye) szinten a pályázati gyakoriságok rangsorát 2023 februárjában Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye vezeti. A két vármegye közötti pályázati különbség mindössze 2 db. A két vármegye pályázati részarányát tekintve egy-egy tizedrészét alkotja az összes pályázatnak. A pályázatok több mint felét Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén kívül Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Baranya és Csongrád-Csanád vármegye alkotja.

Budapest neve mellett 2023 februárjában 20 db pályázat jelenik meg, ebből 15 db VOP_PLUSZ és egy HAVE_PLUSZ. A fejlesztéspolitikai tartalmú pályázatok száma mindössze 4 db, valamennyi GINOP_PLUSZ besorolású, ezek közül kettő vállalkozásfejlesztés, egy kutatás, fejlesztés, innováció, és további egy a fenntartható munkaerőpiac, a munkavállalók és vállalatok alkalmazkodóképességének és termelékenységének javítása érdekében került benyújtásra.

Veszprém, Somogy és Zala vármegyék részesedési gyakorisága az összes pályázatból továbbra is szerény, Somogy: 974 db, 5,0 %, Veszprém 851 db, 4,4 %, Zala: 550 db, 2,8 %, a három vármegye pályázatainak együttes gyakorisága 2375 db, az összes pályázat nyolcadát fedei le.

A legkevesebb pályázat 2023. februári állás szerint, hasonlóan a tavaly áprilisihoz, **Vas vármegyéből** érkezett, a 448 db Vas vármegyei pályázat az összes pályázat 2,3 %-át alkotja.

A kedvezményezett települési helyszín metszetében Magyarország 3155 településéből 2023. február közepéig 2473 településről nyújtottak be pályázatot, **ez az összes magyarországi település 78,4 % jelenti.** 2022 áprilisa óta 112 újabb településről érkezett pályázat.

Az egy településen megjelent projektkezdeményezések sűrűsödése továbbra is alapvetően a megyei jogú városokhoz, illetve a városokhoz köthető.

A ranglista első 15 helyén csupa **megyei jogú város** szerepel, ezek között megjelenik a 2022. május 1-ével megyei jogú, 2023. január 1-től megyei jogú várossá emelkedő Baja is. A települések listáját Debrecen vezeti, amit Szeged, Pécs, Miskolc, Kecskemét és Nyíregyháza követ. A pályázatok gyakorisága a felsorolt megyei jogú városok esetében meghaladja az összes pályázat 1-1 %-át, ez minden esetben több mint 200 db pályázatot jelent. A települési rangsor 16-ik és 30-ik rangsorhelye között **megyei jogú és egyéb városok** helyezkednek el. A megyei jogú városok között találhatjuk Veszprémet, Zalaegerszeget, Tatabányát és Szombathelyt, a városi jogállású települések között említhető Jászberény, Mátészalka, Siófok, Hajdúböszörmény, Gyöngyös, Komló, Ózd, Gödöllő, Szigetszentmiklós, Kiskunhalas, Nyírbátor, Szentes, és Gyula is.

A legtöbb pályázatot benyújtó **községi jogállású** település Budapest agglomerációjában elhelyezkedő Pest vármegyei Nagytarcsa. 2023. február 14-ig Nagytarcsáról 51 db pályázatot nyújtottak be, ezzel a települési rangsorban Mórahalom várossal együtt a 31-ik rangsorhelyet foglalja el.

A pályázatok 73 %-a **értékeléssel egybekötött egyszerűsített eljárásrend** alapján került rögzítésre, 26,4 % **sztemerd eljárásrendű**. **Szimpla egyszerűsített eljárásrendben** egyetlen vállalkozásfejlesztési GINOP_PLUSZ pályázat indult el.

A **kiemelt pályázatok** száma 132 db, az összes pályázat 0,7 %-a. A kiemelt pályázatok több mint négyötöde a területfejlesztéshez kapcsolódik.

Kiemelt eljárásrendű a 15 VOP_PLUSZ és a két HAVE_PLUSZ pályázat is. Négy db tárgyú kiemelt eljárásrend szerint megvalósuló gazdaságfejlesztési pályázat szerepel a regiszterben, ebből az egyik célzott vállalkozásfejlesztési szolgáltatások biztosítása mikro-, kis- és középvállalkozások számára, egy másik a távmunka minősítési és felkészítő rendszer kialakítását hivatott elősegíteni, a harmadik célzott kutatásfejlesztési szolgáltatások nyújtása vállalkozások és kutatóhelyek, kutató-tudásközvetítő szervezetek számára, a negyedik a munkavállalók és vállalatok alkalmazkodóképességének és termelékenységének javítását célozza a munkaerő fejlesztésén keresztül.

A **pályázatok beérkezésének éve** jellemzően a 2022-es év, az összes pályázat 77,1 %-át kezdeményezték az elmúlt év során, 22,4 % 2021-es indítású. 2023. február közepéig 95 db új pályázat érkezett, a két határigazgatási tematikájú programon kívül valamennyi területfejlesztési témában, döntően a versenyképes megye prioritás programjaiban indult, gazdaságfejlesztési témájú pályázat egyelőre nem került a regiszterbe.

Fontos elemzési dimenzió a pályázatok befogadási potenciálja, a jogosultság megállapítása.

2023. február közepén a benyújtott pályázatok 89,7 %-a esetében állapították meg **jogosultság tényét**, ez számszerűen 17 336 pályázatot jelent. 622 pályázat (3,2 %) esetében nem került még felvezetésre a regiszterben jogosultsági adat, 1372 db pályázat (7,1 %) jogosulatlan minősítést kapott.

Irányító Hatósági (IH) támogatás a jogosultság megállapításánál jóval kevesebb pályázat esetében jelentkezik. Az IH által támogatott pályázatok száma 9553 db, ami kevesebb, mint az összes pályázat fele (49,4 %) Az IH által elutasított pályázatok száma 7 108 db, ez a teljes pályázati gyakoriság 36,8 %-os arányának felel meg. 2669 pályázat esetében nem született még döntés.

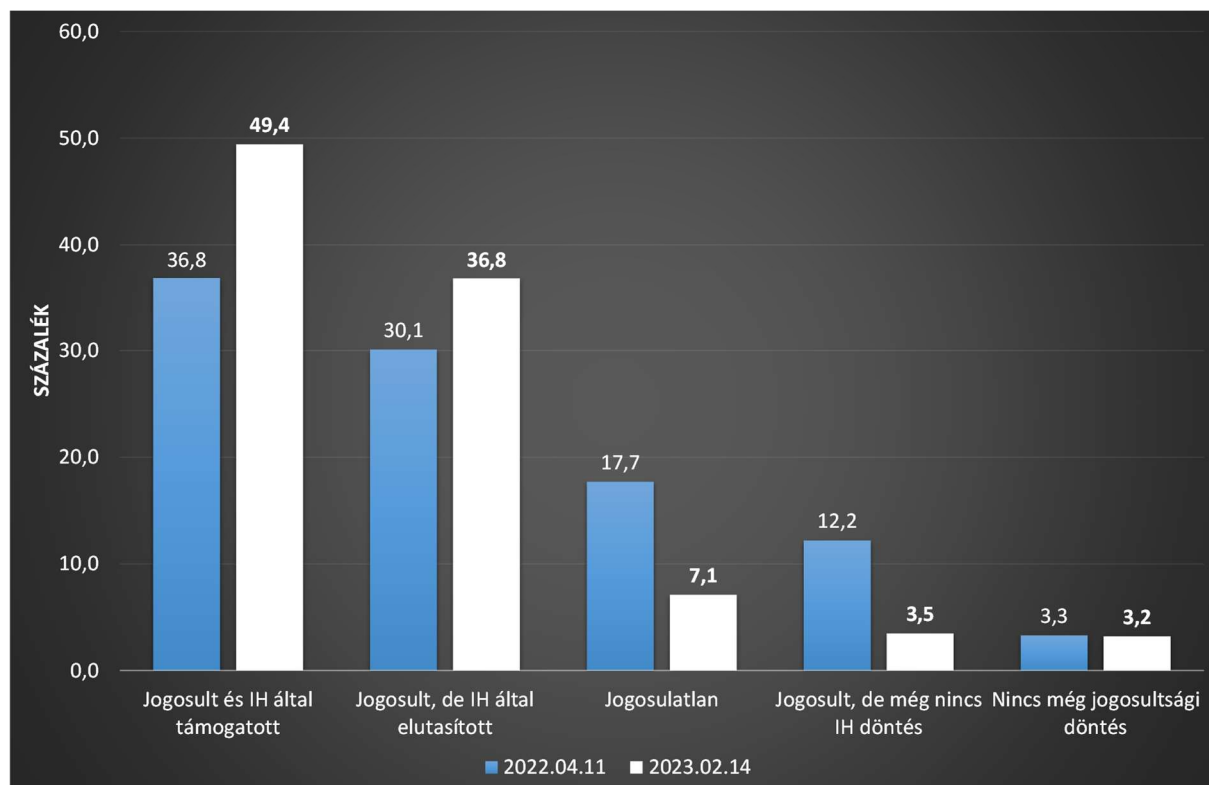
Jogosultság megállapítás és az IH döntések tipológiája alapján a jogosult és IH által támogatott pályázatok aránya a 2022. áprilisi állapothoz képest 36,8 %-ról emelkedett 50 % közelébe.

Ezzel párhuzamban a jogosulatlanság miatt elutasított pályázatok aránya a 2022. áprilisi 17,7 %-os részarányról 2023 februárjára 7,1 %-ra csökkent. Lényegesen csökkent azoknak a pályázatoknak az aránya is, amelyeknél a jogosultság megállapítása megtörtént, de irányítóhatósági döntés még nem született, és gyakorlatilag változatlanul 3 % közeli azoknak a pályázatoknak az aránya, ahol még nincs jogosultsági döntés.

A jogosult, de IH által elutasított pályázatok részaránya a 2022. áprilisi 30,1 %-os értékről 2023. február közepére 36,8 %-ra emelkedett.

Ez azt jelenti, hogy a Széchenyi Terv Plusz keretében Magyarország Kormánya által (elő)finanszírozott fejlesztési tervek esetében legalább minden harmadik pályázat irányító hatósági döntés értelmében, még ha jogosult is, elutasításra került.

2. sz. ábra **Jogosultság megállapítása és irányítóhatósági döntés a Széchenyi Terv Plusz pályázataiban 2022.04.11. és a 2023.02.14. állás összehasonlítása alapján (%)**

Forrás: FAIR adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

A pályázatok forrásigénye 2 521,8 Mrd Ft-ra növekedett. A legalacsonyabb forrásigény 1,4 millió Ft, a legmagasabb 74,7 Mrd Ft. Az igényelt forrás 2022. április közepe óta mintegy 702,5 Mrd Ft-tal növekedett.

A forrásigények mintegy 47 %-a, 1 193 Mrd Ft érkezett a területfejlesztéshez, közel 41 %, 1 025 Mrd Ft a gazdaságfejlesztéshez. A végrehajtás operatív program a forrásigények kilencedét alkotja, mintegy 295 Mrd Ft, a határigazgatás 8 Mrd Ft forrásigénnyel jelentkezett.

Az igényelt összköltség 3 097,5 Mrd Ft, az elfogadott összköltség 1 510,6 Mrd Ft, a szerződéssel lekötött összeg 1 033,6 Mrd Ft, a szerződéses összköltség 1 280,7 Mrd Ft.

A megítélt támogatás összege 2023. február 14-én 1 264,3 Mrd Ft, összességében 1 264 351 007 968 Ft, ez 393,5 Mrd Ft-tal magasabb, mint a 2022. április 11-én rögzített támogatás, ami közel harmadával jelent magasabb összeget a tíz hónappal korábbinál.

A megítélt források közel 60 %-a a területfejlesztéshez összpontosul, összességében 748 Mrd Ft. A gazdaságfejlesztés részaránya a megítélt forrásokból 38,5 %, közel 487 Mrd Ft. A

végrehajtás operatív program megítélt támogatás részesedése kicsi, 29 Mrd FT, arányaiban 2,3 %-a az összes megítélt támogatásnak. A határigazgatás programjai még nem jutottak el a támogatásig.

A támogatásban nem részesült pályázatok száma 2023. február közepén 9 777 db, az összes pályázat 50,6 %-a.

A megítélt támogatásban részesült pályázatok száma 9 553 db, ezek 76,2 %-a, 7 277 db pályázat eljutott a kifizetési fázisig, 2 276 db pályázat már részesült támogatásban, de a megítélt támogatás a kifizetési fázisig még nem jutott el.

A támogatott és kifizetésben részesült pályázatok aránya a 2022. áprilisi állapothoz képest csökkent, az akkori állás alapján a támogatott pályázatok 81 %-a már a kifizetési fázisnál tartott.

2. sz. táblázat Támogatásban, kifizetésben részesült pályázatok összefüggése a FAIR 2023. február 14-i állása alapján

A pályázati kifizetések és megítélt támogatások keresztösszefüggései		EREDMÉNYESSÉG - KIFIZETÉS ALAPJÁN		Total
		Nincs rögzített kifizetett összeg (2023.02.14. állás alapján)	Van kifizetett összeg (2023.02.14. állás alapján)	
EREDMÉNYESSÉG - MEGÍTÉLT TÁMOGATÁS ALAPJÁN	Megítélt támogatásban még nem részesült, vagy már elutasított projekt (2023.02.14. állás alapján)	9777	0	9777
		100,0%	,0%	100,0%
		81,1%	,0%	50,6%
	Megítélt támogatásban részesült, megvalósulási szakaszba lépett projekt (2023.02.14. állás alapján)	2276	7277	9553
		23,8%	76,2%	100,0%
		18,9%	100,0%	49,4%
Total	12053	7277	19330	
	62,4%	37,6%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

Forrás: FAIR adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

A kifizetett teljes összeg országosan 822 Mrd Ft, összességében 822 003 987 791 Ft. A kifizetések 56 %-a a területfejlesztés, 46 %-a a gazdaságfejlesztéshez érkezett. A TOP_PLUSZ esetében ez 462 Mrd FT, a GINOP_PLUSZ esetében 353 Mrd Ft A VOP_PLUSZ részesedése a kifizetésekben nem egészen 1 %, 7 összesen Mrd Ft.

Ahogy a megelőző programozási időszak alatt is számos esetben előfordult, most vannak olyan pályázatok, amelyek esetében a kifizetésre került forrást **vissza kellett fizetni**. Ez 2023. február 14-i állás alapján **61 db** pályázatot jelent. A támogatott és kifizetett, de a forráselosztó által visszakövetelt pályázati pénzek egy kivétellel mind gazdaságfejlesztési tárgykörűek voltak,

ezen belül mikro- kis- és középvállalkozás fejlesztés, a vállalkozásfejlesztésen belül döntően a technológiaváltás és kohézió tárgykörbe sorolhatók.

Egy pályázat tartozik a területfejlesztéshez, ebben az esetben egy gyermeknevelést támogató humán infrastruktúra-fejlesztésről, konkrétan egy óvodafejlesztési tervről van szó.

A visszakövetelés oka minden esetben a **szerződés felek közötti megszűnése**. A visszakövetelt összeg 4,4 Mrd Ft, vagyis a kifizetett összeg töredéke, alig 0,5 %-a.

A visszakövetelés nélküli kifizetett összeg 817,5 Mrd Ft, összességében 817 584 564 881 Ft. A visszakövetelés nélküli kifizetett források pályázonként 524 ezer és 7,4 Mrd Ft között szóródnak. A visszakövetelések nélküli kifizetések aránya a forrásigényekhez képest 32,4 %, a megítélt támogatáshoz képest 64,7 %.

Összességében a **forrásigények közel harmada, a megítélt támogatások csaknem kétharmada** jutott el a pályázókhoz.

A forráskihelyezés Balaton térségi jellemzői

A 2021-2027 közötti időszakra vonatkozó első, 2021. november elején készült FAIR adatmetszet 164 db, a 2022. április közepén készült adatleválogatás 807 db, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén megvalósítani tervezett projekt adatait tartalmazta. A két időpont között 5 hónap alatt a BKÜ területén megfigyelt pályázati növekmény csaknem ötszörös, miközben az országos növekmény csak három és félszeres szorzóval rendelkezett.

A 2023. február 14-én készült adatleválogatás 981 db olyan pályázatot azonosított, amelyet a Balaton térségben terveztek megvalósítani, ez 10 hónap időkülönbség alatt 174 db újabb pályázatot jelent. A benyújtott projektek BKÜ területi részesedése 2023 februárjában meghaladja az 5 %-os arányt az országosból.

Ezt az adatot, ha összehasonlítjuk a 2014-2020-es ciklus hasonló időszakával, ahol 2014 novemberében indult meg a pályáztatás, 963 db pályázatot sorolhattunk a BKÜ területéhez, ez akkor 3,9 %-os részesedési aránynak felelt meg. A 2021 júliusában indult forráskihelyezés 2023 februárjára a BKÜ területén 18 db pályázat különbséggel azonos gyakoriságot produkált, de 2023 februárjában országosan több mint 5000 pályázattal alacsonyabb a pályázatok gyakorisága, ez a hatás okozza a BKÜ jelenlegi magasabb részesedését.

Az üdülőkörzet területén továbbra is csak gazdaság és területfejlesztési témájú pályázatok fordulnak elő. A projektkezdeményezések **mintegy 76 %-a 747 db pályázat GINOP_PLUSZ**, 234 db pályázat területfejlesztés, a **TOP_PLUSZ** részese.

A **gazdaságfejlesztési programok** 98,7 %-a vállalkozásfejlesztés prioritásban található, a maradék hányadot a kutatás, fejlesztés, innováció prioritás teszi ki. A területfejlesztésen belül mintegy 70 % a versenyképes megye, közel 17 % a területi humán fejlesztések, minden nyolcadik a klímabarát megye részaránya. Az **intézkedések** vonatkozásában a pályázatok gyakoriságtömegéből adódóan abszolút dominál a **gazdaságfejlesztés témakörű technológiaváltás és kohézió intézkedés**, az összes intézkedés háromnegyede sorolható ide.

Az egyéb gazdaságfejlesztési intézkedések gyakorisága, a vállalati KFI ösztönzése és a kiemelt gazdaságfejlesztési ágazatok előfordulása alacsony.

A **területfejlesztési intézkedések** mintegy 45 %-a településfejlesztés, települési szolgáltatások támogatása, közel minden negyedik a helyi gazdaságfejlesztést célozza. A közösség, kultúra, szabadidő fejlesztések a területfejlesztés témakörű pályázatok hatodát alkotják. A helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítása, fejlesztése célterület pályázati gyakorisága a területfejlesztésen belül minden nyolcadik pályázatra tehető. Néhány pályázat erejéig megjelenik a helyi foglalkoztatás, illetve a helyi és térségi közszolgáltatások területfejlesztési támogatása is.

A 2022 áprilisa óta elmúlt 10 hónapos időszakot tekintve a helyi gazdaságfejlesztés, illetve a közösség, kultúra és szabadidő fejlesztések támogatása kapott prioritást a Balaton térségében a TOP_PLUSZ keretén belül.

Az alintézkedések körében öt gazdaságfejlesztési témában zajlik pályáztatás a Balaton térségében. Ezekben belül továbbra is **rangsorvezető a gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó Magyar Falu Vállalkozás-újraindítási Program**, részesedése a gazdaságfejlesztésen belül 57 %, az összes alintézkedésen belül 44 %.

Ugyancsak jelentős a mikro-, kis- és középvállalkozások modern üzleti és termelési kihívásokhoz való alkalmazkodását segítő fejlesztések támogatása, valamint a mikro-, kis- és középvállalkozások modern üzleti és termelési kihívásokhoz való alkalmazkodását segítő fejlesztések támogatása a leghátrányosabb helyzetű régiókban, amelyek egy-egy hatodát alkotják az üdülőkörzeti pályázatoknak, és ugyancsak az új GINOP részelemei.

A területfejlesztési forráskihelyezés jelenleg már 11 alintézkedés keretében halad. A legfontosabbak ezek közül az élhető települések, a helyi és térségi turizmusfejlesztés, a belterületi közutak fejlesztése, az önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése, valamint a helyi egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése, valamint a gyermeknevelést támogató humán infrastruktúra fejlesztése. Az egyéb alintézkedések előfordulási gyakorisága jelenleg még alacsony.

Az eljárásrend metszetében dominál az értékeléssel társított egyszerűsített eljárásrend, az összes projekt háromnegyede sorolható ide. Közel minden negyedik pályázat sztenderd eljárásrendű. 2023. februári állás szerint **négy pályázat kiemelt**. Az előző, 2022. április leválogatásban három kiemelt eljárásrendű kerékpárút-fejlesztési pályázat szerepelt, ezekhez társult egy ugyancsak területfejlesztési, ezen belül versenyképes megye prioritás-besorolású projekt, amely fenntartható városfejlesztési stratégiák támogatását célozza Keszthelyen.

A pályázók 76,4 %-a vállalkozás, ezen belül közel 73 % mikro-vállalkozás, mintegy 22 % kisvállalkozás, csaknem 4 % középvállalkozás. Minimális, mintegy 0,5 %-ot kitevő mértékben megjelennek a támogatási szempontból kedvezményezett kategóriákba nem tartozó vállalkozások is.

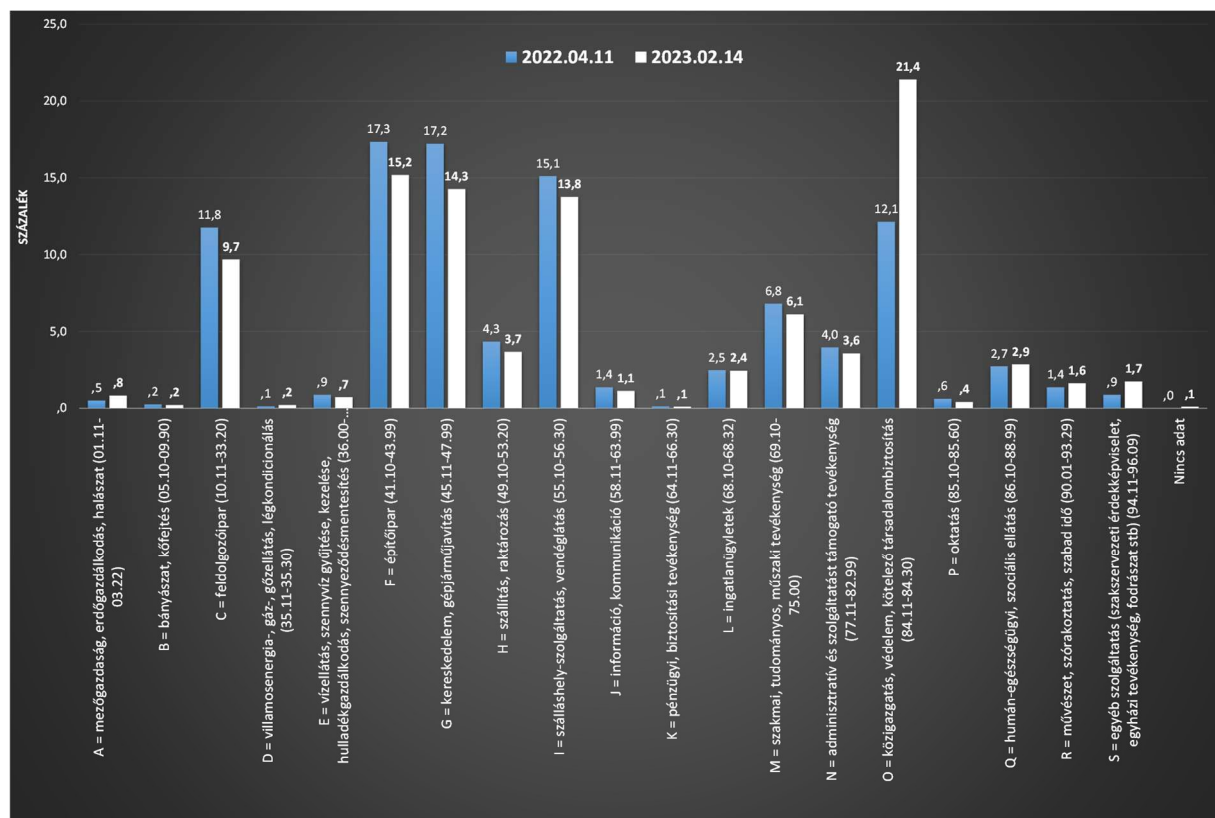
A vállalkozások közel 77 %-a Kft formájában üzemel, hetedük egyéni vállalkozó, mintegy 6 % Bt, 2 % Rt, a maradék hányad közkereseti társaság.

Legalább minden ötödik BKÜ pályázó költségvetési rend szerint gazdálkodik, ezek 95 %-a önkormányzat, a maradék hányad államháztartáson belüli nonprofit szervezet.

A nonprofit szektor pályázati részesedése jelen állás szerint alacsony, összesen 21 db pályázatot sorolhatunk ide, ezek az államháztartáson kívüli nonprofit szektor részei.

A pályázók fele hasonlóan az eddigi adatszerkezetekhez három **nemzetgazdasági ágazatba** sorolható, gyakoriság rangsorrendben: közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, építőipar, kereskedelem és gépjárműjavítás.

3. sz. ábra A Balaton térségi pályázók nemzetgazdasági ágazatok szerinti megoszlása 2022 április és 2023 februárjában (%)

Forrás: FAIR adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az elmúlt 10 hónap során a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági besorolású, ezen belül döntően az önkormányzati pályázók gyakorisága növekedett meg olyannyira, hogy nemzetgazdasági ágazatok a korábbi negyedik rangsorhelyről az elsőre léptek, így a korábbi harmadik szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazat a negyedik rangsorhelyre csúszott.

A legfontosabb ágazatok mellett gyakorlatilag minden nemzetgazdasági szegmensben előfordulnak pályázók, akár iparban, akár a szolgáltatási szektorban, akár szállításban, az info-kommunikáció terén, az oktatásban, vagy az egészségügyben, ezek egyelőre formálódás alatt állnak. Az eddigi tapasztalatok alapján várható a Balaton térségében várható az ingatlanügyletek, a humán egészségügy, szociális szféra, a művészet, szórakoztatás, szabadidő, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység részarányainak számottevő emelkedése.

A BKÜ pályázatok mintegy 45 %-a az üdülőkörzet somogyi, 38 % a veszprémi, 17 % a zalai területéhez sorolható. A pályázatok közel 63 %-a, 614 db pályázat, a területrendezési törvény alapján a BKÜ parti és partközeli településeikhez tartozik, 37 %, 367 pályázat tervezett megvalósulási helyszíne az üdülőkörzet valamely háttérzóna települése.

Lényegében az előző ciklusban is megfigyelt pályázati gyakoriságokhoz hasonló területi rendeződés zajlik mindkét esetben. A parti és partközeli településekről benyújtott pályázatok gyakorisága mindhárom megyeterület esetében 60-65 % között alakul, szemben a vonatkozó háttérzóna területi részesedésével.

A BKÜ 180 településéből 146 esetében mutatkozik pályázati aktivitás, ez a 10 hónappal ezelőtti állapothoz képest 6 településsel több, összességében az üdülőkörzet településeinek több mint négyötödéről generálódott pályázati aktivitás.

A pályázati aktivitási ráta a térség Somogy vármegyei településein 83 %, a Veszprém vármegyei területén 86 %, a Zala vármegyei részen 68 %.

Települési vetület szerint a legtöbb pályázat továbbra is Siófok megvalósulási hellyel került benyújtásra, ez az összes eddigi BKÜ pályázat 7 %-át jelenti. Az összes BKÜ pályázat 2 %-a felett további 8 település helyezkedik el, Siófokot követő sorrendben: Balatonfüred, Balatonfűzfő, Gyenesdiás, Marcali, Zamárdi, Balatonlelle, Balatonföldvár és Hévíz. Az első 9 rangsorhelyen álló település az összes pályázat mintegy 29 %-át alkotja. Az összes pályázat 1 %-a feletti pályázati gyakoriság 36 üdülőkörzeti településre vonatkozik, ezek között már számos községet is találunk, mint Balatonmáriafürdő, Nagyvázsony, Csopak, Cserszegtomaj, Tihany, Alsóörs, Zánka, vagy Szigliget. Az összes pályázat 1 %-a feletti gyakoriságot produkáló 36 település együttesen az összes pályázat 65 %-át alkotja.

Összességében az üdülőkörzeti települések pályázati becsatlakozása zömében alacsonyabb volumen szerint, már a programozási ciklus elejétől fogva igen széles körben terjedt ki.

Az új programozási ciklus során most első alkalommal elkészítettük a **pályázók székhelye és a megvalósulás helyszíne szerinti BKÜ tipológiát** is. Az adatbázisban 787 olyan pályázó szerepel, ahol a székhely egy üdülőkörzeti település. Ezek 96,6 %-a 760 db esetében a pályázat megvalósulási helye is a BKÜ, 27 esetben egy üdülőkörzeti pályázó a Balaton térségén kívüli projekt megvalósítását tervezi, vagy végzi. A pályázatok megvalósulási helye szerint 981 db üdülőkörzeti pályázat kevesebb, mint ötöde, 221 db esetben a pályázó székhelye üdülőkörzeten kívüli, de a programját a Balaton térségében tervezi megvalósítani.

Ez azt jelenti, hogy jelenleg legalább nyolcszor annyi olyan pályázó van, amelynek a székhelye üdülőkörzeten kívüli, de a Balatonnál szándékozik megvalósítani fejlesztési terveket, mint azok a pályázók, akik székhelye az üdülőkörzetben van, de a terveiket a térségen kívül valósítanák meg.

A két érték egymáshoz viszonyított aránya a 2014-2020 közötti uniós programozási időszak során csupán négyszeres különbséget mérhettünk azok javára, akik a térségen kívülről érkezve vállalkoztak üdülőkörzeti program megvalósítására. **Ma, jelen állás alapján ez a réteg kétszer akkora, mint az előző ciklus teljes ideje alatt volt.**

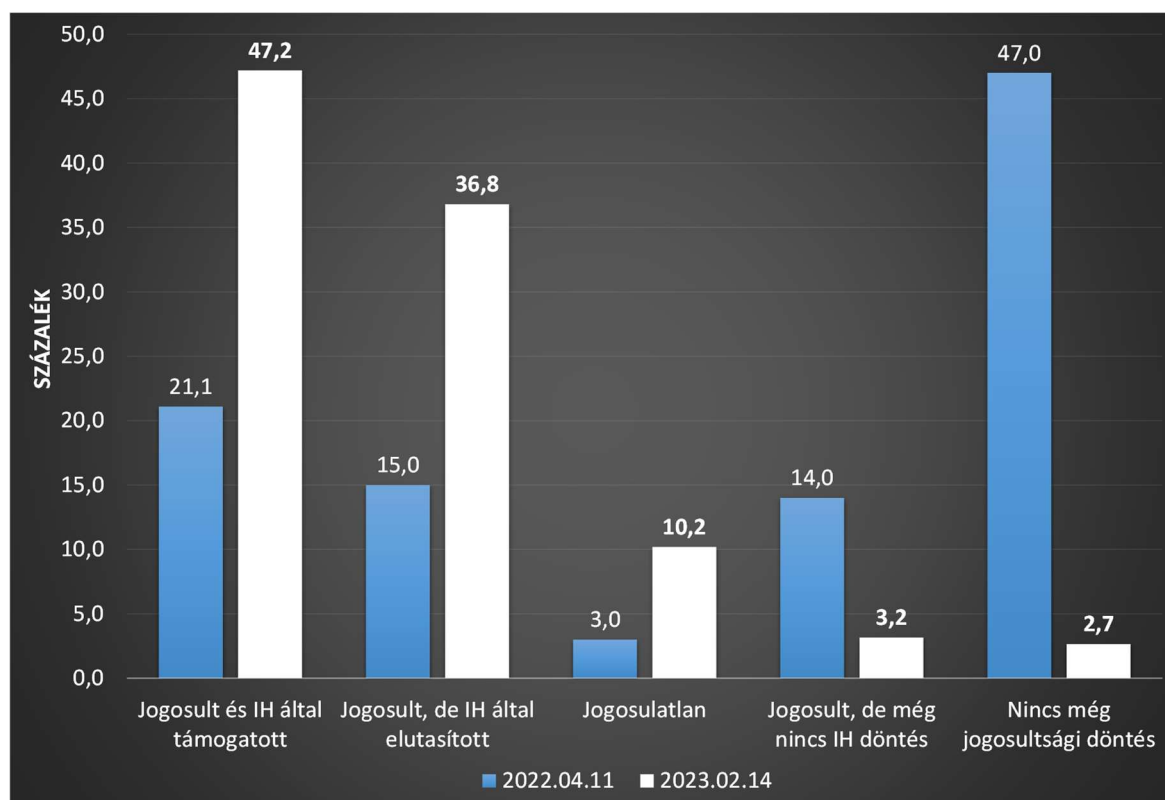
Az üdülőkörzeti pályázatok beérkezésének éve jellemzően a 2022-es év, az összes eddigi BKÜ pályázat 84,3 %-a, 827 db pályázat 2022-ben érkezett az irányító hatósághoz, 2021-es indítású pályázatok száma 151 db, részesedési aránya 15,4 %. 2023 év során február 8-ig 3 db újabb pályázat került a regiszterbe, mindhárom egészségügyi fejlesztés tematikában, a területfejlesztésen belül.

A BKÜ területéhez sorolható pályázatok forrásigénye 82,9 Mrd Ft, 27,7 Mrd Ft-tal magasabb összeg a 2022. áprilisi állásnál, a tíz hónappal ezelőtti sinthez képest harmadával növekedett. A legalacsonyabb forrásigény 2 millió Ft, a legmagasabb 1,2 Mrd Ft. Az üdülőkörzet területéről érkezett forrásigény 2023 február közepén 3,3 %-a az országos forrásigénynek. A forrásigények BKÜ részesedése fokozatosan növekedik, 2021 novemberében 2,7 %, 2022 áprilisában 3 % volt.

Az igényelt összköltség meghaladja a 100 Mrd Ft-ot, az elfogadott összköltség 40,1 Mrd Ft, a szerződéssel lekötött összeg 25,2 Mrd Ft, a szerződéses összköltség 30,2 Mrd Ft. Minden forráskeresztszint időben lineáris növekedést produkál.

A forrásigényekhez képest alacsonyabb összköltség, szerződéssel lekötött összeg és szerződéses összköltség előrevetítik, hogy a támogatott pályázatok aránya továbbra is alacsonyabb, mint a támogatásban nem részesülteké. **Jelen állás alapján a 981 üdülőkörzeti pályázathoz 463 pályázat részesült megítélt támogatásban és lépett tovább a megvalósulási szakaszba. A támogatott pályázatok aránya BKÜ szinten 47,2 %, országosan 49,5 %, a két arány között nincs szignifikáns különbség.**

4. sz. ábra **Jogosultság megállapítása és az IH döntés megoszlása a Széchenyi Terv Plusz BKÜ pályázatainak esetében**

Forrás: FAIR adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az elmúlt 10 hónap során a támogatott pályázatok aránya az üdülőkörzetben radikálisan növekedett, 2022 áprilisában az akkor 807 db üdülőkörzeti pályázatból még csak 170 db részesült támogatási döntésben, jelenleg ennél két és félszer több, 981 esetből. Ennek megfelelően változtak a jogosultsági optikák is.

A jogosultsági döntésre várakozó pályázatok aránya 2022 áprilisa óta 47 %-ról 2,7 % zuhant, a leválogatás időpontjában csupán 26 projekt várakozott jogosultsági döntésre, ezzel párhuzamban a jogosult és IH által támogatott pályázatok aránya 21,1 %-ról 47,2 %-ra emelkedett, ezek a megítélt támogatásban részesült pályázatok.

A jogosult, de IH által elutasított projektek aránya ugyancsak növekedett, 15 %-ról 36,8 %-ra, ez most 361 db pályázatot jelent. Emelkedett, 3 %-ról 10,2 %-ra nőtt a jogosulatlanság miatt elutasított pályázatok részaránya is, ez jelen állás szerint pontosan 100 db pályázatot takar. A jogosult, de IH döntés előtt álló pályázatok részaránya 14 %-ról 3,2 %-ra csökkent, ez most mindössze csupán 31 db pályázatot jelent.

A megítélt támogatás összege 35,1 Mrd Ft, összecsúszva 35 161 491 750 Ft, 20,3 Mrd Ft-tal magasabb összeg, mint 2022. április közepén. A minimum támogatási összeg 2,1 millió Ft, a maximum 1,2 Mrd Ft. A megítélt támogatás összege 2,8 %-a az országosan megítélt összegnek, ezzel arányaiban 1,1 %-kal emelkedett a 10 hónappal korábbi álláshoz képest, ez eddigi legmagasabb részarány.

Mindez azt jelenti, hogy a korábbi leválogatások eredményeihez képest az országos pályázati aktivitásnál magasabb üdülőkörzeti aktivitás most már a megítélt támogatások metszeteiben is határozottan jelentkezik.

Az üdülőkörzeti kifizetések 2021 novemberében nagyon kezdetleges fázisban álltak, mindössze 10 pályázat esetében kezdődtek meg, és mintegy 940 millió Ft-ot alkottak. A kifizetések a 2022 áprilisáig eltelt 5 hónapban jelentős lendületet vettek, a 2021. novemberi állapothoz képest közel a 14 szorosukra növekedtek. Akkor összesen 137 támogatott pályázat esetében indult el a kifizetési fázis, amelynek teljes összege megközelítette a 12,8 Mrd Ft-ot.

A BKÜ-ben 2023. február közepén 365 db pályázat esetében kezdődött el, vagy fejeződött be a kifizetés, ez azt jelenti, hogy az összes üdülőkörzeti pályázat 37,2 %-a, a támogatási döntésben részesült pályázatok 78,8 %-a esetében indult kifizetési fázis.

A kifizetett teljes összeg 19,4 Mrd Ft, ez 6,6 Mrd Ft-tal magasabb összeg, mint 2022 áprilisában volt. A kifizetések minimumösszege 1,1 millió Ft, a maximum 1,1 Mrd Ft. A BKÜ-ben kifizetett összeg 2,4 %-a az országos összegnek, tavaly tavasz óta az országosan kifizetett összeghez képest mintegy 0,5 % emelkedést mutat.

Az üdülőkörzeti kifizetések aránya a BKÜ-ben megítélt támogatáshoz képest 55,2 %, a forrásigényhez képest 23,4 %. Összehasonlítva ezeket az arányokat a 10 hónappal korábbi értékekkel azt látjuk, hogy a kifizetések aránya a megítélt támogatásokhoz képest csökkent, viszont a csökkenés oka az eltelt időszak alatt bekövetkezett több mint 20 Mrd Ft-os támogatásnövekmény, ami az adatleválogatás pillanatában döntően még jutott el a kifizetési fázisba. Ezzel párhuzamban a forrásigényekhez képest a kifizetések részaránya csak kisebb növekedést mutat.

Az üdülőkörzet területén a Széchenyi Terv Plusz programozási ciklusban a kifizetésre került összegből a szerződés megszűnése okán két esetben történt visszakövetelés. Ez két gazdaságfejlesztési, ezen belül vállalkozásfejlesztési projektet érint, amelyek termelési és üzemi kapacitásnöveléssel álltak összefüggésben. A visszakövetelés összege együtt 72,1 millió Ft, ez a kifizetett összeg 0,4 %-a.

A kifizetett, visszakövetelés nélküli BKÜ-be érkezett forrásösszeg 2023. február közepén 19,3 Mrd Ft, összességében 19 341 467 324 Ft.

A kifizetésre került, visszakövetelés nélküli forrás 63,4 %-a TOP_PLUSZ, 36,2 % a GINOP_PLUSZ operatív programhoz kapcsolható, míg a pályázatok 84 %-a GINOP_PLUSZ és 16 %-a TOP_PLUSZ besorolású.

Az elmúlt időszak során alapvetően a területfejlesztési programok kifizetései valósultak meg, míg a korábbi adatleválogatásban ezzel ellentétesen inkább a gazdaságfejlesztés területén zajlottak a kifizetések.

A kifizetések a gazdaságfejlesztésen belül továbbra is döntően a mikro- kis és középvállalkozások fejlesztése, a technológiaváltás és kohézió, a Magyar Falu Vállalkozás-újraindítási Program területére összpontosulnak. A területfejlesztésen belül alapvetően a versenyképes és klímabarát megye, a helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítása és fejlesztése, a településfejlesztés, települési szolgáltatások támogatása, az élhető települések, az önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése, valamint a helyi gazdaságfejlesztés támogatása tárgykörében zajlanak.

A Vidékfejlesztési Program keretében nyújtott támogatások 2021. január és 2023. április közötti helyzetképe a Balaton térségében

Magyarország 2014-2020 közötti **Vidékfejlesztési Programját (VP)** az Európai Bizottság hivatalosan 2015. augusztus 10-én fogadta el, a rendelkezésre bocsátott forráskeret 4,2 Mrd EUR, amelyből 3,4 milliárd EUR uniós és 737 millió EUR nemzeti társfinanszírozási költségvetési forrást takar. Mindez együtt az MNB 2015 évi 360 napos középárfolyamán számolva mintegy **1 300 Mrd Ft** forrásösszegnek felelt meg. A 2020-at követő évek **átmeneti időszakot** jelentettek az agrárpolitikában. A programciklusok közötti **átmeneti, 2021-2022** években további, mintegy **1 500 Mrd Ft** uniós agrárforrásra lehetett pályázni.

Az Európai Bizottság által 2022 novemberében elfogadott végleges magyar Agrárpolitikai Stratégiai Terv alapján a 2023-2027 közötti periódus ideje alatt mintegy 8,4 Mrd EUR, 365 Ft/EUR árfolyamon számolva mintegy 3 082 Mrd Ft uniós forrás érkezik Magyarországra **mezőgazdasági támogatásokra és vidékfejlesztésre**. Több mint a duplája az átmeneti időszak forrásainak.

Az új, **közös agrárpolitika (KAP)**¹ jogszabályai **2023. január 1-vel** léptek hatályba, a **pályáztatás 2023. április 20-án indult el Magyarországon**. Az új program forráselosztása alapvetően az európai mezőgazdasági termelés fenntarthatóságát kívánja segíteni, ennek érdekében az uniós szervek a helyi viszonyokhoz igazodó módon a kisebb gazdaságok célzott támogatását tervezik.

A jelen adatmetszet a palyazat.gov.hu oldal támogatott projektkeresőjének felhasználásával, 2023. március 20 – április 24. között készült.

A vidékfejlesztés forrásadatainak feltöltése, a feltöltött adatok változtatása az adatleválogatás tapasztalatai alapján **folyamatos**, települési szinten az adatgyűjtés időszaka alatt is változott, egy-egy település vonatkozásában többször is **kiegészítésre**, az elérhető legfrissebb állapot szerint **módosításra** került.

A **vidékfejlesztési operatív program forrásainak megszerzése érdekében a palyazat.gov.hu adatregisztere szerint 2023. május 8-i állás szerint 2015-2023 között 378 288 db pályázat** érkezett. Ez mintegy **81 %-át** jelenti a **2015-óta működésbe lépett összes operatív program teljes pályázati gyakoriságának** (465 636 db).

Az IH által támogatott vidékfejlesztési pályázatok száma 288 905 db, mintegy 76,4 %-a forrásigénnyel jelentkező összes vidékfejlesztési pályázatnak. A **kifizetésben részesült pályázatok száma 267 324 db**, mintegy 92,5 %-a a támogatásban részesült, és 70,6 %-a a forrásigényeknek.

A teljes időszakban igényelt támogatás több mint $\approx 5\,327$ Mrd Ft, a megítélt forrás $\approx 3\,300$ Mrd Ft, a kifizetés $\approx 1\,295,5$ Mrd Ft. A kifizetések aránya az igényekhez képest $\approx 24\%$, a támogatási összeghez képest $\approx 39\%$.

Az elkövetkező években a 2023-2027-ig tartó Közös Agrárpolitikai Stratégiai Terv, illetve a 2023-2025-ig tartó Vidékfejlesztési Program keretében is lesznek mezőgazdasági támogatások Magyarországon. Ez azt jelenti, hogy három olyan naptári év is lesz, amikor a KAP és a VP párhuzamosan működik egymás mellett.

Magyarország Kormánya a 1151/2023. (IV. 24.) kormányhatározat keretében a vidékfejlesztésre megállapított maximális kötelezettségvállalási szintet, 2 294 Mrd Ft hazai forrást 2023. december 31-ig további 300 Mrd Ft-tal megemelte.² A korábbi 15 %-ról 80 %-ra emelt hazai társfinanszírozás alkalmazásával a Magyar Kormány célja a vidékfejlesztési források lehetőség szerinti **maximális növelése**, ezáltal a hazai agrárium **versenyképessége növelése és fejlesztése**.

A támogatott projektkereső felhasználásával készült, még az **agrárpolitikai átmeneti időszak** jellemzőit leíró **Balaton térségi metszet 3 035 db** pályázat adatait tartalmazza

- pályázó
- VP intézkedés

¹ Common Agricultural Policy (CAP).

² Ezzel párhuzamban visszavonásra került a Közös Agrárpolitika Stratégiai Terv és a Vidékfejlesztési Program eredményes végrehajtásának elősegítéséről szóló 1633/2022 (XII.16.) Kormányhatározat.

- támogatás éve
- megítélt összeg vonatkozásai szerint.

A legújítható adatokat **területiségi és települési** dimenziókkal társítottuk

- vármegyei megoszlás
- partviszonylat
- települési jogállás alapján.

A **pályázókat három főcsoportba** soroltuk:

- vállalkozás
- költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet
- nonprofit szervezet.

A vizsgált időszak alapján a **vidékfejlesztési forrástámogatásban részesült üdülőkörzeti pályázatok** 48,9 %-a, számszerűen 1 483 db pályázat Somogy, 36,5 %-a, 1 108 db Veszprém, és 14,6 %, 444 db pályázat Zala vármegyei. A támogatott pályázatok 63,7 %-a községekből, 36,3 % városokból került benyújtásra. A kedvezményezett pályázatok abszolút többsége, 57,5 %-a az üdülőkörzet háttérzóna településeihez kapcsolódik, a parti és partközeli területi viszonylat a pályázatok 42,5 %-át alkotja. Települési jogállás és a vármegyeterület összefüggése szerint az üdülőkörzet Somogy vármegyei településein a városi jogállású településekhez sorolható pályázatok felülreprezentáltak, a BKÜ Veszprém és Zala megyei terület részén a községek.³ Balaton partviszonylat és a vármegyeterület dimenziója szerint Somogy vármegyében a parti és partközeli településekhez kapcsolódó pályázatok alkotnak többséget, az üdülőkörzet veszprémi és zalai területein pedig a háttérzóna települések.⁴

Települési jogállás és partviszonylat közelítésében a háttérzóna községekből, illetve a parti és partközeli városokból benyújtott pályázatok felülreprezentáltak.⁵

Az alapösszefüggések tapasztalatai alapján a területiségi metszetek közös összefüggését a települési jogállás felbontásában vizsgáljuk.

³ Pearson Chi Square Asymp Sig. (2 sided): 0,000.

⁴ Pearson Chi Square Asymp Sig. (2 sided): 0,000.

⁵ Pearson Chi Square Asymp Sig. (2 sided): 0,000.

3. sz. táblázat A vidékfejlesztési támogatásban részesült üdülőkörzeti pályázatok BKÜ területiségi dimenziói a települési jogállás szerint

TELEPÜLÉSI JOGÁLLÁS			PARTVISZONYLAT		Total
			Háttérzóna	Parti-partközeli	
Község	VÁRMEGYE	Somogy	588	185	773
			76,1%	23,9%	100,0%
			41,1%	36,9%	40,0%
		Veszprém	605	230	835
			72,5%	27,5%	100,0%
			42,2%	45,8%	43,2%
		Zala	239	87	326
			73,3%	26,7%	100,0%
			16,7%	17,3%	16,9%
	Total		1432	502	1934
			74,0%	26,0%	100,0%
			100,0%	100,0%	100,0%
Város	VÁRMEGYE	Somogy	193	517	710
			27,2%	72,8%	100,0%
			61,7%	65,6%	64,5%
		Veszprém	98	175	273
			35,9%	64,1%	100,0%
			31,3%	22,2%	24,8%
		Zala	22	96	118
			18,6%	81,4%	100,0%
			7,0%	12,2%	10,7%
	Total		313	788	1101
			28,4%	71,6%	100,0%
			100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

A települési jogállás közös dimenzióbontása alapján a községek esetében $\approx 72-76\%$ arányban a háttérzóna községeihez sorolható pályázatok alkotnak többséget mindhárom megyeterületen, ahogy az érintett községek összessége esetében is, a községek esetében nincs lényeges differenciáló hatás.⁶ A városok esetében nem véletlen összefüggés igazolódik, Somogy és Zala vármegye esetében a parti-partközeli városok felülreprezentáltak, Veszprém vármegyében a háttérzóna.⁷

A támogatott projektkereső adatai alapján **a vizsgált időszak alatt** összesen 35 különböző **VP intézkedés** keretében jelent meg támogató forrás az üdülőkörzetben. Az intézkedések mintegy 89 %-a gyakoriság rangsorba rendezett **első 10 intézkedéshez** csoportosítható. Ezek mindegyike legalább 60 pályázatot jelent.

⁶ Pearson Chi Square Asymp Sig. (2 sided): 0,991.

⁷ Pearson Chi Square Asymp Sig. (2 sided): 0,000.

4. sz. táblázat Vidékfejlesztési intézkedések szerinti megoszlás

Sorszám	INTÉZKEDÉS	Gyakoriság	%	Tíz legfontosabb intézkedés
1	VP-10.1.1-21 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	687	22,6	89,3
2	VP-12.1.1-16 Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	443	14,6	
3	VP-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	428	14,1	
4	VP-6.3.1-16 Mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése	363	12,0	
5	VP-17.1.1-16 Mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatás	277	9,1	
6	VP-12.2.1-16 Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	164	5,4	
7	VP-19.2.1-17 Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása	122	4,0	
8	VP-11.1.-21 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	88	2,9	
9	VP-4.1.3-5-21 Kertészeti üzemek megújításának támogatása	77	2,5	
10	VP-4.1.8-21 Mezőgazdasági digitális átálláshoz kapcsolódó precíziós fejlesztések támogatása	62	2,0	
11	VP-11.1.-15 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	56	1,8	
12	VP-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések	52	1,7	
13	VP-4.2.1-4-2-2-2-21 Élelmiszeripari üzemek komplex fejlesztése	35	1,2	
14	VP-8.1.1-16 Erdősítés támogatása	33	1,1	
15	VP-7.2.1-1-21 Kültérületi helyi közutak fejlesztése	31	1,0	
16	VP-4.1.1-9-21 Állattartó telepek megújításának támogatása	30	1,0	
17	VP-10.1.1-16 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	12	,4	
18	VP-4.1.7-21 Terménytárolók, szárítók és tisztítók fejlesztésének támogatása	12	,4	
19	VP-4.1.1-20 Állattartó telepek fejlesztésének támogatása	9	,3	
20	VP-4.1.3-20 Kertészeti üzemek korszerűsítése	8	,3	
21	VP-5.1.1-21 Tavasz fagykár megelőzésére szolgáló beruházások támogatása	8	,3	
22	VP-4.1.3-16 Kertészet korszerűsítése-Kertészeti gépbeszerzés támogatása	6	,2	
23	VP-7.2.1-1-20 Helyi termékértékesítést szolgáló piacok infrastrukturális- és eszköz fejlesztése	6	,2	
24	VP-4.1.3-2-4-1-3-3-5-1-1-21 Kertészet – ültetvénytelepítés és gyógynövénytermesztés támogatása	4	,1	
25	VP-4.2.1-3-21 Takarmány előállító üzemek fejlesztésének támogatása	4	,1	
26	VP-3.1.1-19 Mezőgazdasági termelők EU-s és nemzeti minőségrendszerhez történő csatlakozásának támogatása	3	,1	
27	VP-4.1.4-16 A mezőgazdasági vízgazdálkodási ágazat fejlesztése	3	,1	
28	VP-4.2.2-18 Mezőgazdasági termékek értéknövelése a feldolgozásban	3	,1	
29	VP-7.2.1-16 Egyedi szennyvízkezelés	2	,1	
30	VP-8.6.1-17 Erdészeti technológiákra, valamint erdei termékek feldolgozására és piaci értékesítésére irányuló beruházások	2	,1	
31	VP-10.2.2-15 Ritka és veszélyeztetett növényfajták genetikai erőforrásainak és mikroorganizmusok ex situ megőrzése	1	,0	
32	VP-13.2.1-16 Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken	1	,0	
33	VP-17.1.1-16 Mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatás	1	,0	
34	VP-7.2.1-7412-16 A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére Kültérületi helyi közutak fejlesztése, önkormányzati utak kezeléséhez, állapotjavításához, karbantartásához szükséges erő- és munkagépek beszerzése	1	,0	
35	VP-7.2.12-16 Egyedi szennyvízkezelés	1	,0	
Total		3035	100,0	

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

A legfontosabb intézkedések a Natura 2000 mezőgazdasági, illetve erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések, mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése, mezőgazdasági biztosítási díjhoz nyújtott támogatás, helyi fejlesztési stratégiák megvalósítása, ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása, kertészeti üzemek megújításának támogatása, illetve a mezőgazdasági digitális átálláshoz kapcsolódó precíziós fejlesztések támogatása.

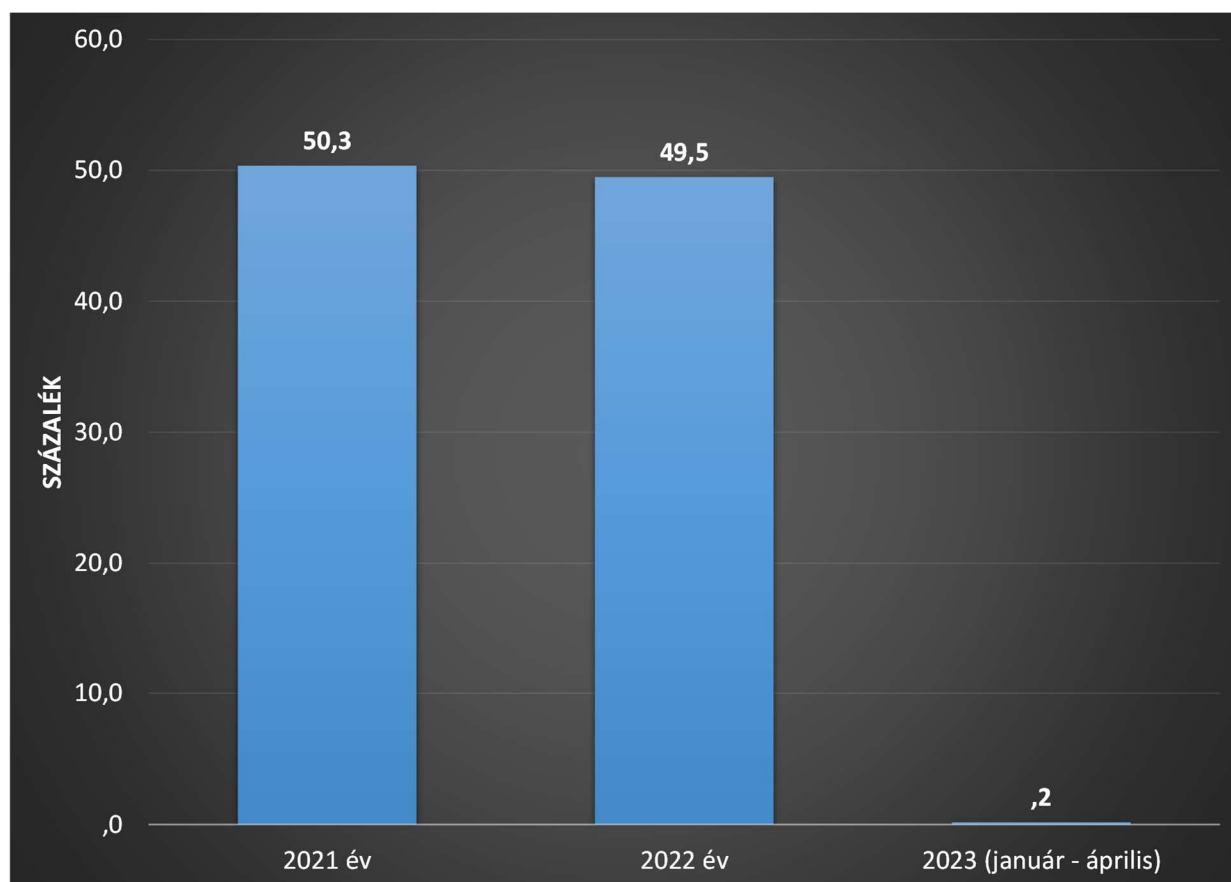
A támogatást nyert pályázók 97 %-a vállalkozás, 2,3 % költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet, kevesebb, mint 1 % nonprofit szervezet nevében szerzett forrást.

A vállalkozások mintegy 84 % egyéni vállalkozó, minden hatodik társas vállalkozás, jellemzően szövetkezet.

A költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezetek 98 %-ban önkormányzatok, minimális mértékben önkormányzat által fenntartott szervezetek, de ide sorolható a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság is. A nonprofit szervezetek többsége egyesület, kisebb arányban alapítvány, két esetben egyházközség.

Az átmeneti időszak támogatott pályázatainak megoszlása 2021 és 2022 évek felbontásában fele-fele arányú, 2023 évben áprilisig mindössze 5 db pályázat került a regiszterbe.

5. sz. ábra **A pályázatok támogatási éve**

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az átmeneti időszak során megítélt vidékfejlesztési forrás a Balaton térségében közel 50 Mrd Ft, összességében 49 690 878 126 Ft.

A megítélt támogatás abszolút többsége, mintegy 57 %-a, 28,4 Mrd Ft az üdülőkörzet Somogy vármegyei területéhez került. A BKÜ Veszprém vármegyei területének részesedése 30,4 %, 15 Mrd Ft, a Zala vármegyei terület részesedése 12,4 %, mintegy 6,2 Mrd Ft.

5. sz. táblázat A vidékfejlesztési források megjelenésének BKÜ területiségi dimenziói

VÁRMEGYE TERÜLET				
	Pályázatok száma	Pályázat %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Dél-Dunántúl (Somogy)	1 483	48,9%	28 429 465 722	57,2%
Közép-Dunántúl (Veszprém)	1 108	36,5%	15 085 805 407	30,4%
Nyugat-Dunántúl (Zala)	444	14,6%	6 175 606 997	12,4%
Total	3 035	100,0%	49 690 878 126	100,0%
TELEPÜLÉSI JOGÁLLÁS				
	Pályázatok száma	Pályázat %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Község	1 934	63,7%	32 446 439 563	65,3%
Város	1 101	36,3%	17 244 438 563	34,7%
Total	3 035	100,0%	49 690 878 126	100,0%
BALATON PARTVISZONYLAT				
	Pályázatok száma	Pályázat %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Parti és partközeli	1 290	42,5%	18 579 939 281	37,4%
Háttérzóna	1 745	57,5%	31 110 938 845	62,6%
Total	3 035	100,0%	49 690 878 126	100,0%

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az átmeneti időszak alatt az üdülőkörzet érintett községeinek pályázói mintegy 32,4 Mrd Ft vidékfejlesztési forrásban részesülhettek, a városokban élők közel 17,2 Mrd Ft forráshoz juthattak, ez \approx 65-35 % felosztást jelent a községekből pályázók javára.

A BKÜ háttérzóna területéről pályázók támogatási forrása 31,1 Mrd Ft, közel 63 %-a a teljes összegnek, a parti és partközeli térségből pályázók részesedése 18,6 Mrd Ft, 37,4 %.

A megítélt forrás 88 %-át a vállalkozások kapták, ez mintegy 43,7 Mrd Ft-ot jelent. A költségvetési rend szerint gazdálkodó pályázók neve mellett összesen mintegy 5,8 Mrd Ft vidékfejlesztési támogatás szerepel, ez a teljes összeg mintegy kilenced része. A nonprofit

pályázók részarányuk metszetében kaptak támogatást, a 21 támogatott pályázat együtt 156,1 millió Ft támogatásban részesült, ami a teljes összeg töredék százaléka.

6. sz. táblázat **Vidékfejlesztési források megoszlása pályázók szerint**

PÁLYÁZÓK				
	Pályázatok száma	Pályázat %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Vállalkozás	2 945	97,0%	43 712 007 825	88,0%
Költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet	69	2,3%	5 822 762 523	11,7%
Nonprofit	21	,7%	156 107 778	,3%
Total	3 035	100,0%	49 690 878 126	100,0%

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

A támogatások mintegy 56 %-a 2022-ben, közel 44 %-a 2021-ben került megállapításra, a 2023 során támogatott 5 pályázó együttesen mintegy 50 millió Ft forrásban részesült.

Az új pályázati rendszer azonban már nyitva áll, az agráriumban a forráselosztást nem akadályozzák jogállamisági eljárások, várják a pályázókat.

7. sz. táblázat **Vidékfejlesztési források megoszlása a támogatás éve szerint**

TÁMOGATÁS ÉVE				
	Pályázatok száma	Pályázat %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
2021 év	1 528	50,3%	21 746 266 680	43,8%
2022 év	1 502	49,5%	27 893 774 468	56,1%
2023 év (január- április)	5	,2%	50 836 978	,1%
Total	3 035	100,0%	49 690 878 126	100,0%

Forrás: A támogatott VP projektkereső adatai alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az átmeneti időszak során megítélt vidékfejlesztési támogatások települési vetülete alapján a rendelkezésre álló adatok alapján az üdülőkörzet 180 településéből 165 esetben azonosítható forrásszerzés.

Milliárdos nagyságrendű VP forrásban egy tucat BKÜ település részesült, többségében város. Az öt legfontosabb város Balatonboglár, Balatonlelle, Lengyeltóti, Marcali és Balatonalmádi.

Az egy lakosra jutó megítélt forrás az átmeneti időszakban 181 674 Ft az üdülőkörzetben. Az egy lakosra jutó támogatás a térség Somogy vármegyei területén, a községekben, illetve a térség háttérzóna településrészein felülreprezentált.

Az adatok feltöltése jelenleg is folyamatban van a központi adatbázisba, a megnyíló új uniós agrárforrások megszerzésére a közeljövőben nagyszámú pályázat beérkezése prognosztizálható.

A Magyar Falu Program keretében nyújtott támogatások a Balaton térségében

A Magyarország kormánya által **2019-ben indított Magyar Falu Program** az egyik **legfontosabb alappillére a hazai fejlesztéspolitikai, vidékfejlesztési célú forráselosztásnak.** A programban az 5000 lakos alatti települések, községek és városok vehetnek részt. A pályázatok előfinanszírozottak és nem igényelnek önerőt, az alacsonyabb adóerő képességgel rendelkező települések támogatási előnyt élveznek.

A program alapvető célja a kistelepülések népességmegtartó és népességnövelő erejének elősegítése és a kistelepüléseket sújtó elvándorlás visszaszorítása. A Kormányzat ennek érdekében meghatározta azokat az alapvető fontosságú prioritásokat, amelyek vonzóbbá tehetik a vidéki életet a lakosság számára. A program keretein belül lehetőség nyílik önkormányzatok, egyházak, illetve 2020-tól civil szervezetek számára is széleskörű fejlesztések megvalósítására, melyek segíthetik a kistelepülések felzárkóztatását és hozzájárulhatnak a modernizáláshoz. A program várható hatásai alapján alkalmas lehet a helyi közösségek többrétegű társadalmi kohéziójának fejlesztésére is. A program pályázati rendszerének előnye a gyorsaság és a rugalmas eljárásrend. A pályázatok végső beadási határidejétől számítva a korábbi maximum 65 napos elbírálási időintervallum is megfeleződött, már akár 30-35 napon belül megszületik a támogatói döntés, illetve a Támogatói Okirat kiállítását követő 5 napon belül a kedvezményezett hozzájut a pályázatban megítélt összeghez.

A Magyar Falu Program pályázatai **2019 és 2022 között több ütemben** jelentek meg, és **változó forráskerettel** rendelkeztek. A program 2019-ben 150 Mrd Ft forráskerettel indult, 2020-ban ez 210 Mrd Ft-ra emelkedett. A 2020-as évhez képest a 2021. évi költségvetési törvény a Magyar Falu Programra 50 milliárd forintnyi működési és további 142 milliárd forintnyi beruházási előirányzatot tartalmazott, ezt a 192 Mrd Ft keretet növelte a 1697/2021. (X. 4.) és a 1698/2021. (X. 4.) sz. határozataival a kormány további, mintegy 28,5 Mrd Ft-tal.

2022-ben 14 pályázati felhívással folytatódott a Magyar Falu Program. A forrásfinanszírozás kormányzati feltételei és kerete változatlan volt.

2022-ben lehetőség nyílt a meglévő bölcsődeépületek felújítására, pályázati lehetőség nyílt fogászati kezelőegység beszerzésére is. Kültéri közösségi terek, létesítmények, színpad építésére, fejlesztésére, valamint gépjárművek tárolására szolgáló építmények, mobil létesítmény kialakításának lehetőségét is megteremtik az új felhívásokban. Bővült az út-, híd és

kerékpárút-építési pályázat, amelynek keretében újdonság a korábbi évekhez képest, hogy már a vízelvezető csatornarendszerek javítására és építésére is lehet forrást nyerni. Változatlan formában volt elérhető az óvodai épület, a faluház, a művelődési és a kultúrház fejlesztésének lehetősége, valamint az orvosrendelő-fejlesztési pályázat. Az elsődleges kedvezményezettek továbbra is az önkormányzatok, amelyek az energiaügyi anomáliák és a megemelkedett építési költségek miatt **a magasépítési beruházások esetében emelt támogatási összegre nyújthattak be igényt.** A tavalyi évtől a Támogatói Okirat kibocsátásához nem szükséges az építési engedély megléte, elég az engedélyezési eljárás elindításának igazolása.

Továbbra is lehet pályázni közösség-szervezéshez kapcsolódó eszközbeszerzésre, bértámogatásra, kommunális eszközök beszerzésére, óvodai játszóudvarok és közterületi játszóterek kialakítására. Emelkedett a járdaépítési pályázat keretében igényelhető támogatás, és továbbra is lehet pályázni szolgálati lakások építésére, valamint a tanya- és falubusz beszerzésre is. Folytatódik az iskolaépület és tornaterem fejlesztési program, ezek kedvezményezettjei a tankerületek. Az egyházközségek közösségi terek fejlesztésére és eszközbeszerzésre, bértámogatásra, valamint egyházi temetői infrastruktúra fejlesztésére is pályázhatnak. A pályázati célok közé mind az egyházi fenntartású, mind az önkormányzati fenntartású temetők estében bekerült a digitális temetői nyilvántartás megvalósítása és működtetése. A program keretén belül töretlen a falusi **civil szervezetek** támogatása is.

Az elmúlt években a Magyar Falu Program pályázatainak köszönhetően valamennyi 5000 lakos alatti település részesült támogatásban. Ez Magyarország 3155 településéből 2887 település érint, ami az összes magyarországi település 91,5 %-a. Összesen 101 kisváros és 2786 község tartozik a potenciális pályázók közé, amivel párhuzamban a magyar lakosság harmada, több mint 3 millió ember él itt.

A jelen elemzésben a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) pályázati aktivitását és eredményességét vizsgáljuk 2019-2022 közötti évek időszakában. A vizsgált forrástámogatások a pályázati alapprogramok, valamint a Falusi Civil Alap keretében elosztott források értéke, beleértve a sportpark és sporttámogatások, valamint a kistelepülési önkormányzatok rendezvénytámogatásainak összegeit is.

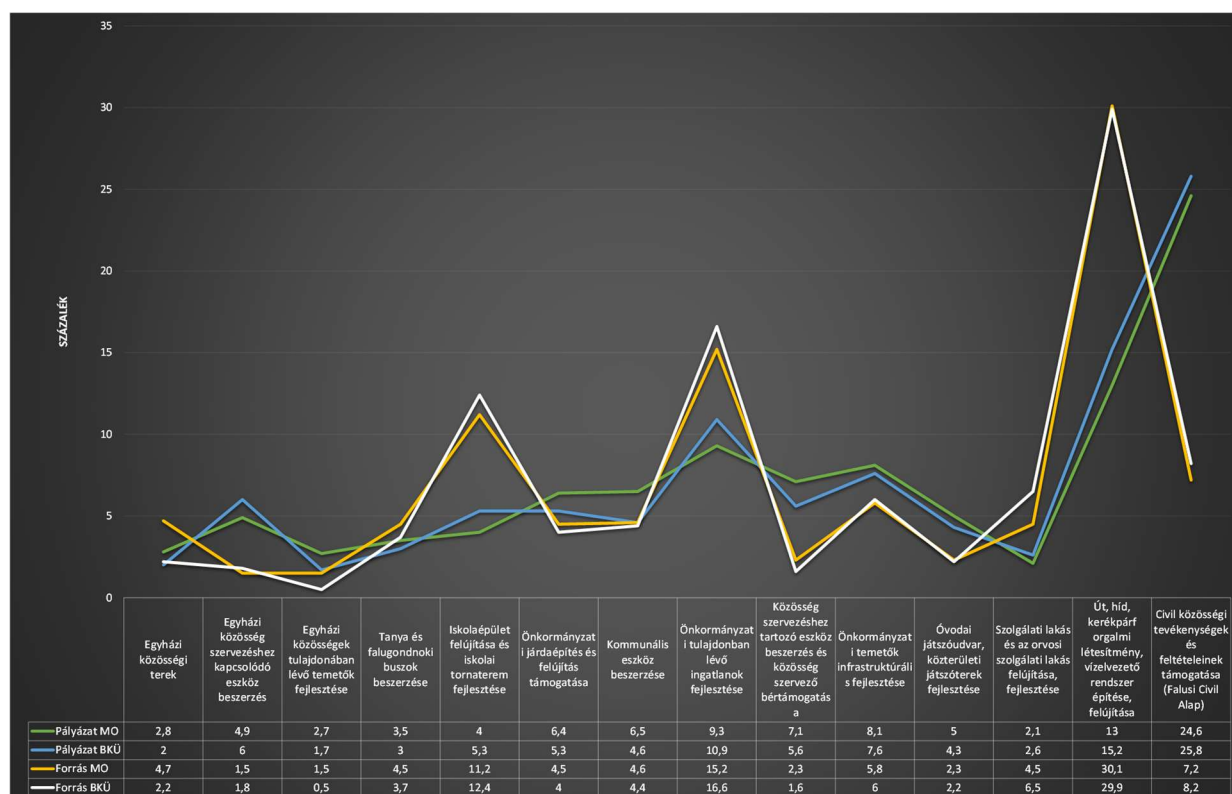
Az üdülőkörzet 180 településéből 172 tartozik az 5000 lakos alatti lélekszám kategóriába, az üdülőkörzet települései közül csak Balatonalmádi, Balatonboglár, Balatonfüred, Fonyód, Keszthely, Marcali, Siófok és Tapolca nem pályázhat. **A pályázati lakosság-lélekszám feltételnek megfelelő települések közül 162 község, 10 városi jogállású település.** **A vizsgált időszak alatt mind a 172 település részesült a Magyar Falu Program keretében nyújtott támogatásban.**

2022 év során a **14 pályázati felhívás** keretében **országosan összesen 5838 db** pályázat 66,7 Mrd Ft, összességében 66 706 545 868 Ft támogatási forrásban részesült. A pályázatok közel háromnegyede a 13 alapprogramhoz, mintegy negyede a „Civil közösségi tevékenységek és feltételeinek támogatása”, vagyis a Falusi Civil Alaphoz került benyújtásra. Országosan az alapprogramokon belül a pályázatok relatív többsége az „Út, híd, kerékpárforgalmi létesítmény,

vízvezető rendszer építése, felújítása” felhíváshoz érkezett, a legkevesebb pályázatot a „Szolgálati lakás és az orvosi szolgálati lakás felújítása, fejlesztése” kiírás kapcsán nyújtották be.

A megítélt támogatási összeg relatív többsége országosan az „Út, híd, kerékpárforgalmi létesítmény, vízvezető rendszer építése, felújítása” tárgykörben regisztrálódott, ez több mint 20 Mrd Ft-ot jelent. A legkisebb támogatási összeg az „Egyházi közösségek tulajdonában lévő temetők fejlesztése” felhívás kertében jelentkezik, de ez is csaknem 1 Mrd Ft-ot jelent.

6. sz. ábra A Magyar Falu Programhoz érkezett pályázatok és támogatási összegek aránya pályázati felhívásonként Magyarországon és BKÜ-ben (2022)

Forrás: Miniszterelnökségi adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az üdülőkörzet területéhez 2022 év során 302 db pályázatot csoportosíthatunk, ezek háromnegyede a 13 alapprogram egyikének része, negyede a Falusi Civil Alaphoz csoportosítható. A pályázatok forrástámogatása 3,4 Mrd Ft, összecsúszva 3 406 164 601 Ft, ennek 91,8 %-a, 3 125 804 749 Ft sorolható az alapprogramokhoz, 280 359 852 Ft a Falusi Civil Alaphoz.

A pályázati felhívások csoportosítása szerint 2022-ben az üdülőkörzeti támogatási igények kevéssel több, mint negyede a Falusi Civil Alaphoz érkezett be. Az alapprogramokon belül a relatív többség - ahogy országosan is - az „Út, híd, kerékpárforgalmi létesítmény, vízvezető rendszer építése, felújítása” tárgykörben rögzíthető. A legkevesebb pályázat a Balaton térségében is az „Egyházi közösségek tulajdonában lévő temetők fejlesztése” vonatkozásában azonosítható. A forrástámogatások mintegy 30 %-át az „Út, híd, kerékpárforgalmi

létesítmény, vízvezető rendszer építése, felújítása” felhíváshoz csoportosíthatjuk, ez az üdülőkörzet területén több mint 1 Mrd Ft-ot jelent, a legkevesebb forrástámogatást az „Egyházi közösségek tulajdonában lévő temetők fejlesztése” területén látjuk, ennek összege mintegy 16,5 millió Ft, a teljes üdülőkörzeti támogatásösszeg 0,5 %-a.

A BKÜ részesedése az országos forráskihelyezésből 2022-ben az alapprogramokhoz benyújtott támogatási kérelmek vonatkozásában 5,1 %, a megítélt forrásokból 5 %. A Falusi Civil Alap pályázatainak összehasonlításában az üdülőkörzet részesedése 5,4 %, a támogatási összegekből 5,9 %. Összességében a pályázatok 5,2 %-a sorolható a BKÜ területéhez, míg a megítélt támogatások 5,1 %-a.

Az üdülőkörzet települési vetületének összesítése alapján 2019 és 2022 között a Magyar Falu Program keretében mintegy 15,8 Mrd Ft támogatás érkezett a Balaton térségébe.

BKÜ vármegye területek szerint a MFP források közel kétötöde az üdülőkörzet somogyi területéhez érkezett, ez mintegy 6,2 Mrd Ft-ot jelent. Veszprém vármegye balatoni területéhez mintegy 5,8 Mrd Ft forrás került, ami a vármegyei területmetszet közel 37 %-át alkotja. Zala vármegye 37 pályázati feltételeknek megfelelő balatoni településére 3,7 Mrd Ft forrás jutott, ez összességében a vizsgált időszak során elosztott forrás közel negyede.

Települési jogállás szerint az MFP források több mint 90 %-a érkezett a községekhez, amelyek a kedvezményezett települések 94 %-át alkotják. A községeknek nyújtott támogatás közel 14,3 Mrd Ft. A tíz pályázati feltételeknek megfelelő üdülőkörzeti város csaknem másfélmilliárd forint támogatáshoz jutott négy év alatt a program keretében.

8. sz. táblázat A Magyar Falu Program forrás támogatásainak BKÜ területiségi dimenziói 2019-2022 között

ÜDÜLŐKÖRZETI VÁRMEGYE TERÜLET				
	Települések száma	Település %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Somogy	66	38,4%	6 234 786 452	39,4%
Veszprém	69	40,1%	5 857 450 075	37,1%
Zala	37	21,5%	3 716 738 212	23,5%
Total	172	100,0%	15 808 974 739	100,0%
TELEPÜLÉSI JOGÁLLÁS				
	Települések száma	Település %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Község	162	94,2%	14 319 848 375	90,6%
Város	10	5,8%	1 489 126 364	9,4%

ÜDÜLŐKÖRZETI VÁRMEGYE TERÜLET				
	Települések száma	Település %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Somogy	66	38,4%	6 234 786 452	39,4%
Veszprém	69	40,1%	5 857 450 075	37,1%
Zala	37	21,5%	3 716 738 212	23,5%
Total	172	100,0%	15 808 974 739	100,0%
PARTVISZONYLAT				
	Települések száma	Település %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
Parti és partközeli	46	26,7%	5 204 382 001	32,9%
Háttérzóna	126	73,3%	10 604 592 738	67,1%
Total	172	100,0%	15 808 974 739	100,0%

Forrás: Miniszterelnökségi adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Balaton partviszonylat szerint az MFP források kétharmada érkezett az üdülőkörzet háttérzóna településeire, amelyek a pályázó települések 73 %-át teszik ki. A megítélt forrás összege mintegy 10,6 Mrd Ft.

A parti és partközeli települések a teljes forrás harmadát kapták, összesen 5,2 Mrd Ft-ban részesültek, településarányuk a pályázó településeken belül ≈ 27 %.. **A valós településszerkezeti dimenziókon belül lényegében arányos a forráselosztás.**

Lakosságszám kategóriák metszetében vizsgálva a forráselosztás eredményeit azt látjuk, hogy a 250 alatti lélekszámmal rendelkező településeken a legalacsonyabb a forrásösszeg, mintegy 1,7 Mrd Ft, ami a teljes forrás kilenced részét jelenti. A legmagasabb összegnagyságrend az 1000-1999 lakos közötti településekre érkezett, ez közel 4,3 Mrd Ft, és a megítélt támogatások 27 %-át alkotja. A megítélt források 18,5 %-a, mintegy 2,9 Mrd Ft sorolható a 250-499 lakos közötti településekre, ennél mintegy 660 millió Ft-tal több, $\approx 3,6$ Mrd Ft az 500-999 lakos közötti települések támogatása. A kétezer lakosnál magasabb lélekszámú települések az MFP támogatások csaknem ötödében részesültek, ez összességében 3,3 Mrd Ft-ot jelent.

9. sz. táblázat a Magyar Falu Program támogatásainak alakulása lakosságszám kategóriák szerint (2019-2022)

LAKOSSÁGSZÁM KATEGÓRIÁK				
	Települések száma	Település %	Forrás támogatás (Ft)	Forrás támogatás %
= < 249 lakos	34	19,8%	1 700 192 078	10,8%
250-499 lakos	39	22,7%	2 922 990 979	18,5%
500 - 999 lakos	42	24,4%	3 583 454 337	22,7%
1000 - 1999 lakos	34	19,8%	4 291 169 915	27,1%
2000 + lakos	23	13,4%	3 311 167 430	20,9%
Total	172	100,0%	15 808 974 739	100,0%

Forrás: Miniszterelnökségi adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

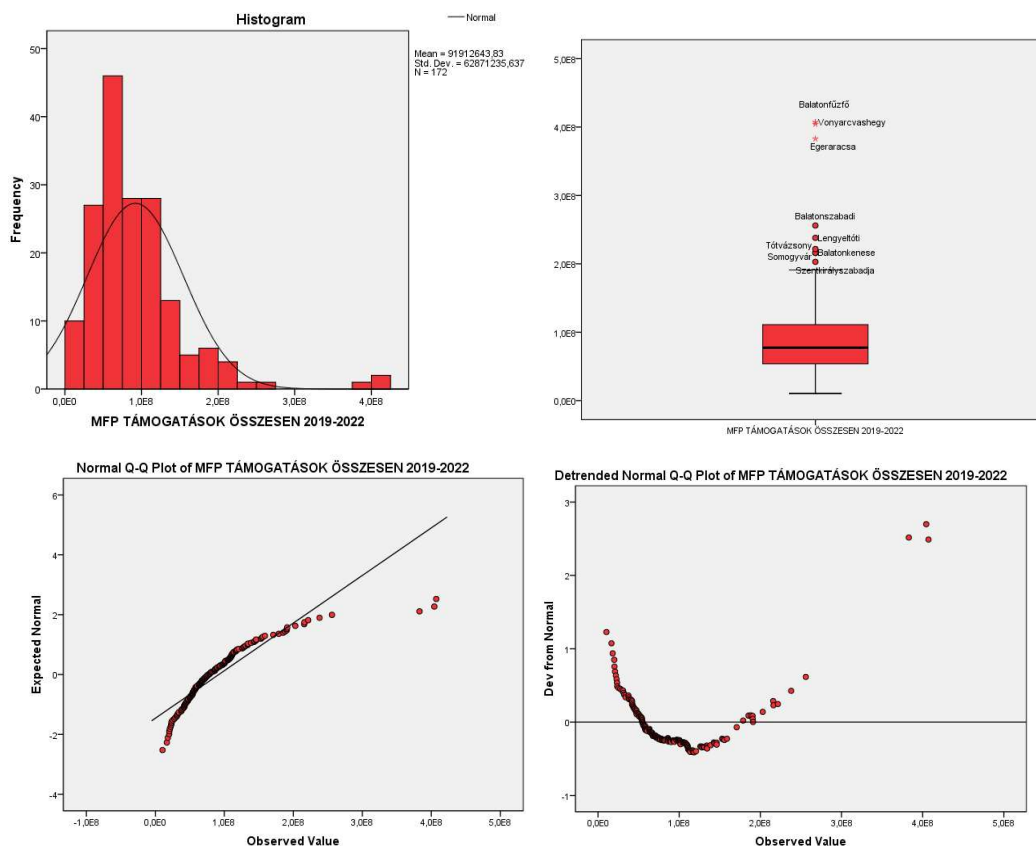
2019 és 2022 között összességében az 500 és 1999 lakos közötti üdülőkörzeti települések kapták a megítélt források felét, ez a 172 támogatási feltételeknek megfelelő település 44 %-a, összességében közel 7,9 Mrd Ft.

Az MFP keretében elosztott források településenkénti megoszlásában szerkezeti anomáliák is feltárhatók. **A forrásösszegek alapvetően az alacsonyabb összegek felé konvergálnak. A támogatási összegek statisztikai főátlaga 2019 és 2022 között 91,9 millió Ft / település.** A főátlag körüli átlagos szórásérték viszont 62,8 millió Ft.

A legkisebb összeg, 10,4 millió Ft egy Zala vármegyei kisközségbe, Zalaszentmártonba érkezett, a legmagasabb támogatási összeg, 407,2 millió Ft ugyancsak Zala vármegyében, de a Balaton partjára, Vonyarcvashegyre.

Vonyarcvashegyen kívül még további nyolc olyan település van, ahová 200 millió Ft feletti MFP forrás érkezett. Ezek folytatólagos sorrendben: Balatonfüzfő (404,4 millió Ft), Egeraracs (382,9 millió Ft), Balatonszabadi (255,9 millió Ft), Lengyeltóti (238 millió Ft), Somogyvár (221,6 millió Ft), Balatonkenese (216,1 millió Ft), Tótvázsony (215,8 millió Ft) és Szentkirályszabadja (202,9 millió Ft). Valamennyi említett település támogatásértéke számottevően eltér – pozitív értelemben – a 163 további BKÜ település átlagos támogatásértékétől. Ezt jelen esetben kiemelt sikerességű forrasszerzési aktivitásnak nevezhetjük.

7. sz. ábra A Magyar Falu Program keretében a BKÜ-ben megjelent forrásösszegek települések szerinti eloszlása

Forrás: Miniszterelnökségi adatok alapján BIFÜ Nkft Társadalomtudományi Kutatócsoport

Az egy lakosra jutó MFP források vonatkozásában Veszprém vármegye Tapolcai járása területén elhelyezkedő Salföld áll az élen 1,7 millió Ft/fő értékkel. Egymillió Ft / fő feletti egy lakosra jutó MFP forrás látszik Egeraracs és Óbudavár községek esetében is. A vizsgált időszakban Salföld 70 fő, Egeraracs 318 fő, Óbudavár 64 fő lakosságú kisközség. **Ötszázezer – egymillió Ft / fő közötti egy lakosra jutó MFP forrás** jellemez további 5 BKÜ községet, sorrendben: Tagyon, Balatonhenye, Szentjakabfa, Vöröstó és Főnyed. A települések lakosság száma ezekben az esetekben is alacsony, 88 és 134 fő között szóródik.

172 településen átlagosan 2019 – 2022 között az egy lakosra jutó üdülőkörzeti MFP forrás 94 470 Ft / fő. Főátlag felett 111 település, ez alatt 61 település helyezkedik el.

Az egy lakosra jutó három legalacsonyabb települési szintű MFP támogatás csökkenő sorrendben: Zamárdi, Cserszegtomaj és Tab, két város és egy nagyközség jogállású település. A felsorolt települések esetében az egy lakosra jutó MFP támogatás már nem éri el a 20 ezer Ft / fő értéket, a legalacsonyabb Tab városban, itt 14 168 Ft / fő nagyságrendet képez.

3. Demográfiai jellemzők, társadalom

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet állandó népessége a KSH elérhető legfrissebb, 2021. évi adatai alapján **273 516 fő, a lakónépesség száma 263 781 fő.** A 2021. évi adatok – hasonlóan a 2020-as adatokhoz - azt jelzik, hogy kiemelt térség közel másfél évtizeden keresztül tartó népességcsökkenése tartósan megállt, ami vélhetően szoros összefüggésben a koronavírus-világjárvánnyal.

2019 és 2020 között az állandó népesség száma mintegy 1400 fővel, míg a lakónépesség száma közel 6000 fővel emelkedett meg. **Az elmúlt egy évben az állandó népesség száma 854 fővel, míg a lakónépesség száma 340 fővel bővült.** A népességnövekedés dinamikája jelentősen mérséklődött. Mindez alátámasztja azt a korábbi hipotézist, mely szerint a COVID-19 pandémia hatása kiemelkedő volt abban, hogy hirtelen megtorpant a térségi népességcsökkenés, és a Balaton régiójának állandó- és lakónépességszáma egy erőteljes trendfordulóval növekedni kezdett. Továbbra is igaz azonban az az állítás, hogy bár a 2008-as állandó népességszámhoz képest még mindig, közel másfél ezerrel kevesebb a hivatalos állandó lakóval a Balaton Kiemelt Térségben rendelkezők száma, a csökkenő trend megfordult. A lakónépesség tekintetében változás viszont oly mértékű, hogy a térség lakónépessége 2021-es érték szerint – ahogy 2020-ban is - meghaladja a 2008-ban regisztrált csúcserőértékét!

Az üdülőkörzet egymásra rétegződő, összetett gazdasági, társadalmi, környezeti sajátosságaiból adódó egyik természetes népességszerkezeti következmény az állandó és a lakónépesség számbeli különbségének alakulása. Tartós időtrendszen mutatkozó empirikus tény, hogy az üdülőkörzet területén **állandó lakóval rendelkező népesség száma rendre meghaladja az adott évek végén kimutatható helyben lakó népesség számát.**⁸ A két mutató közötti különbség 2008 óta minden évben 10 ezer feletti, azonban ez az adat is 2020-ban jelentős változást mutatott az előző évekhez képest: míg 2019-ben 13 662 főnyi volt az állandó és lakónépesség különbsége a térségben, **2020-ban ez 9221-re csökkent.** E különbség 2020-as jelentős mérséklődése elsősorban az **lakónépesség számának 2020. évi emelkedésének volt köszönhető.** A 2021-es érték még mindig jóval 10000 alatti (9735), azonban úgy tűnik, hogy **újra enyhén növekedési pályára állt ez a differencia.** Párhuzamosan azzal, hogy 2021-ben a lakónépesség növekedésének dinamikája jelentősen lelassult, az állandó- és lakónépességszám különbsége újra enyhén emelkedni kezdett. illetve annak, hogy vele szemben az állandó népesség indikátora csak szerényebb mértékben emelkedett. A népességindikátorok e változása szintén arra mutat rá, hogy a pandémiás időszakban állandó

⁸ **Állandó népesség:** Az adott területen bejelentett lakóhellyel (állandó lakással) rendelkező személyek adatait tartalmazza, függetlenül attól, hogy van-e máshol bejelentett tartózkodási helyük (ideiglenes lakásuk). Ebbe a csoportba tartoznak azok a személyek is, akik valamely okból (munkavállalás, tanulás, stb.) az eszmei időpontban átmenetileg külföldön tartózkodtak, de bejelentett lakóhelyük az adott területen volt.

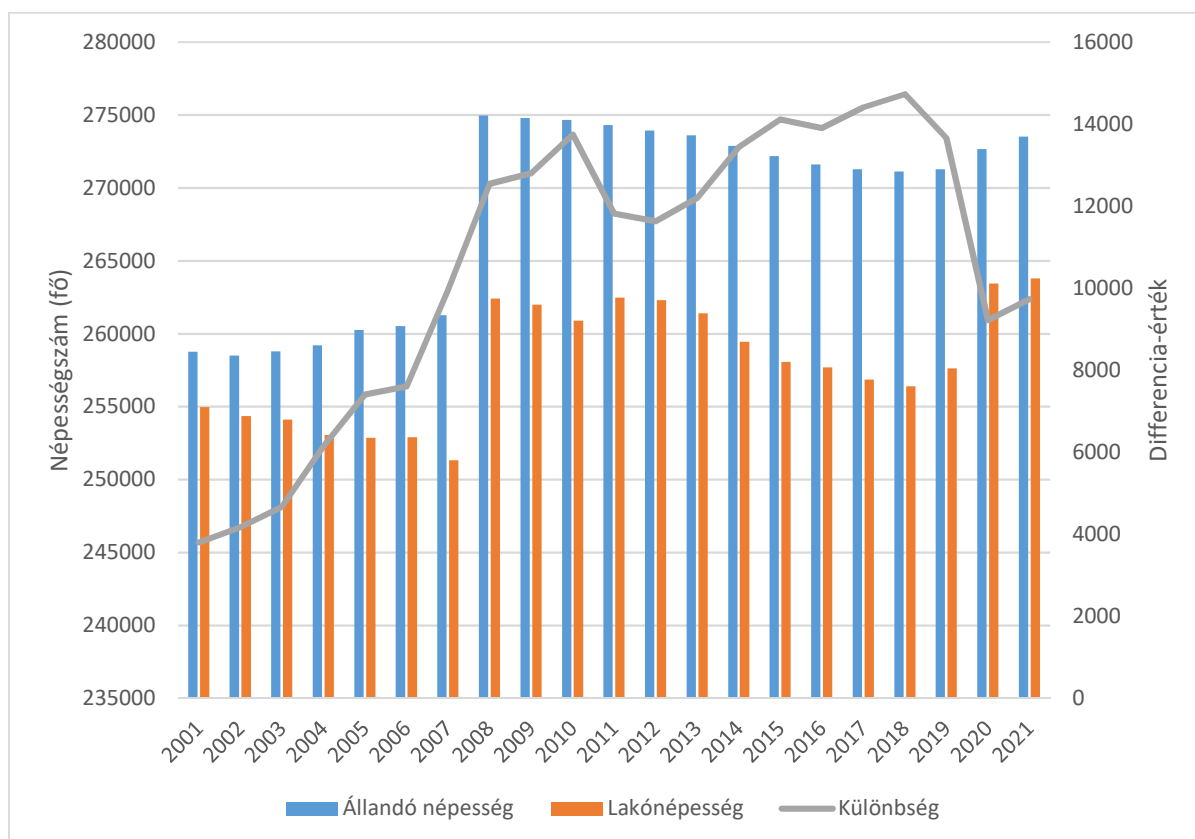
Lakónépesség: A népszámlálási lakónépességbe azok a személyek tartoznak, akiknek egyetlen lakóhelyük az összeírás helye, illetve ha több lakóhellyel rendelkeznek, akkor az összeírás helyét tekintik életvitelszerű lakóhelyüknek. A hazánkban élő külföldiek akkor tartoznak bele a lakónépességbe, ha legalább 12 hónapja életvitelszerűen Magyarországon élnek, vagy szándékoznak élni.

<http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

lakhelyként is, de főként tartózkodási helyként növekedett nagyon jelentősen a Balaton térségének vonzereje, majd a pandémia enyhülésével ez a jelenség is visszafogottabbá vált.

Az előző évben a kiemelt térségben tapasztalható szinte ugrásszerű népességszám-növekedés ugyanakkor szinte kizárólag a parti településeknek volt köszönhető. Az **állandó népesség számának 2020-as növekményének 85%-a, míg a lakónépesség indikátor növekményének 94,5%-a a parti településekhez köthető.** Rendkívül fontos adat ezzel szemben, hogy **2021-ben a lakónépesség növekmény 91%-át a háttértelepülések adták, ugyanakkor az állandó népesség növekmény tekintetében továbbra is a parti települések részaránya a döntő, 75%-os.** Mindemellett e mutatókból inkább a parti települések lélekszám bővülésének megtorpanása érzékelhető. A háttértelepülések népességnövekedésének dinamikája hasonló a 2020-ashoz képest. Tehát míg a parti települések pandémia ideje alatti robbanásszerű bővülése hirtelen megtorpan, addig a parttól távolabb eső háttértelepülések igen mérsékelt ütemű népességszám-bővülése azonos ütemben folytatódott.

8. sz. ábra **Az állandó népesség és a lakónépesség különbsége a BKÜ területén (2000–2021)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

A térség **népsűrűségének** állandó népesség dimenziójában kalkulált értéke **70,4 fő/km²**, mely hosszú időtávban (2000-2019) a népességfogyatkozás ütemével párhuzamosan kismértékű csökkenést mutatott, majd 2019-ben az előző évi adathoz képest stagnált. Ezzel szemben 2020-ra és **2021-re ez a stagnálás enyhe növekedésbe fordult**, értelemszerű összefüggésben a népességszám emelkedésével.

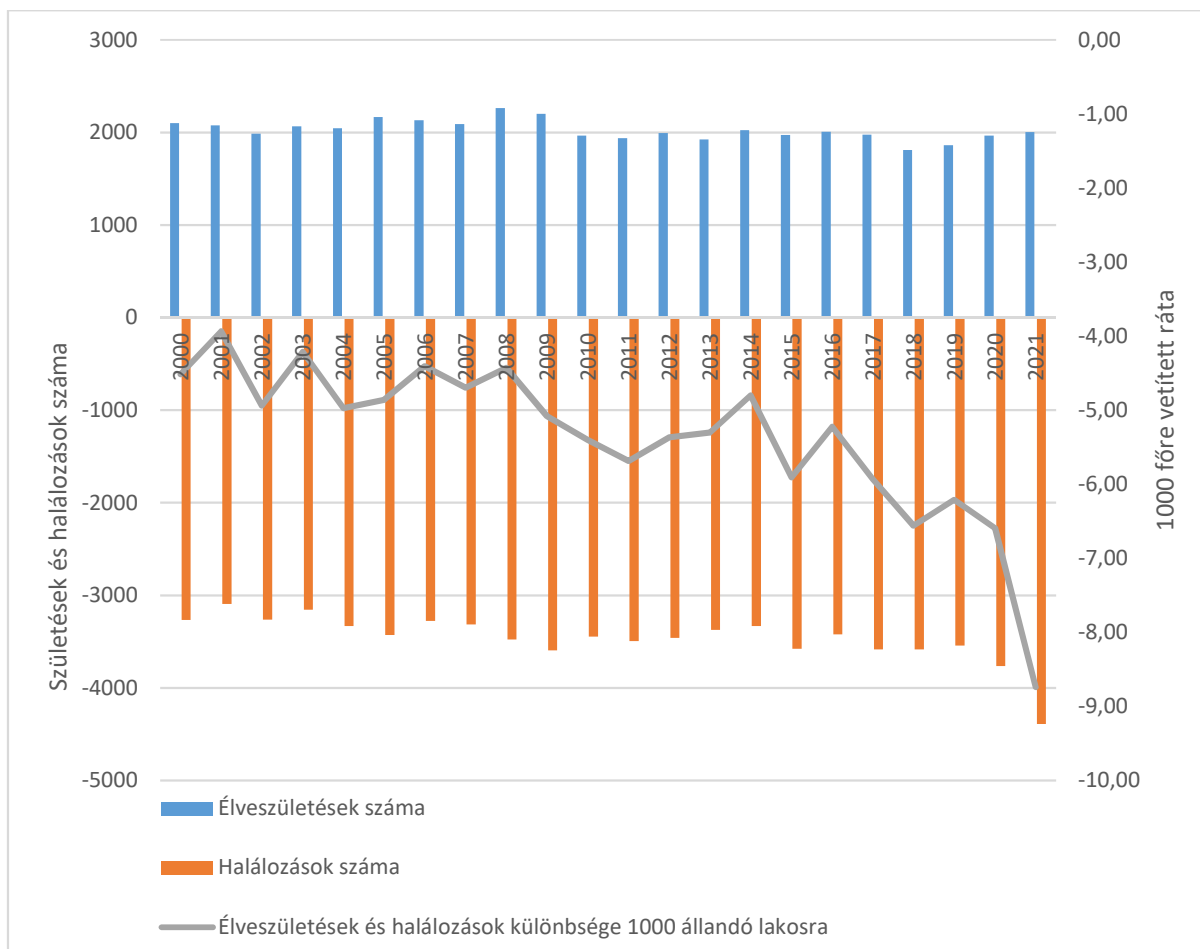
Ha nem térségi szinten, hanem települési szinten vizsgáljuk a népességszám-adatokat, a következő kép bontakozik ki előttünk. 2020-2021 között a BKÜ településeinek 60%-án, 107 településen népességnövekmény rögzíthető az állandó népesség számát tekintve. A megelőző évhez képest ez némi csökkenést jelent, hiszen 2020-ban, az előző évhez képest még a BKÜ települések kétharmadán volt jellemző a népességszám növekedése. A 2021-es évben a legnagyobb, 10% feletti népességnövekedés Lovason és Vászolyon következett be. Őket követi Tagyon és Zalamerenye közel 8%-os növekedéssel, valamint Vörs, Raposka, Főnyed, Teleki majd a parti települések közül Balatonrendes, Balatonszepezd és Balatonmárfiafürdő az 5% feletti állandó népességszám növekménnyel rendelkező települések között. Nyilvánvaló, hogy ezeken a kistelepüléseken alacsony volumenű népességváltozás is jelentős arányszám-növekedést eredményez. Ha az abszolút számokat vizsgáljuk, megállapíthatjuk hogy Cserszegtomaj (162 fő) Zalakaros (112 fő) valamint Balatonalmádi (107 fő) és Gyenesdiás (105 fő) könnyelverte el a térségben a legnagyobb volumenű lakosságszám-bővülést. A 2021-es évben a legnagyobb népességvesztés arányaiban Mindszentkállát, Viszt, Kékkutat, Pulát és Monoszlót érte a térségben. Figyelemre méltó hogy három település ezek közül a Káli-medencében helyezkedik el, illetve mellettük Pula is Veszprém vármegyei, az egyetlen somogyit, Viszt kivéve. Az abszolút számok vonatkozásában a 2021-es év veszteséinek listája közel megegyezik a 2020-as évvel. Tapolca veszítette a legtöbb állandó lakost (-299 fő), mellette Keszthely (-215 fő) valamint Balatonfüred (-123 fő) és Siófok (-115 fő) emelhető ki. Tehát a kiemelt térség legnagyobb városainak népessége számottevően – és Siófok kivételével – gyorsuló ütemben csökken! Siófokon Különösen Cserszegtomaj és Gyenesdiás adatainak ismeretében figyelemreméltó Keszthely adata, hiszen mindkét település lényegében egybeépült Keszthellyel, így a városhoz köthető negatív mobilitási illetve migrációs folyamatok alakulása vélhetően erős összefüggésben van a városkörnyék településeinek lakosságszám emelkedésével.

A lakónépesség vonatkozásában 10% fölötti éves népességszám-növekedés rögzíthető négy 100 lakosnál kisebb településen, Gétyén (14,81%), Óbudaváron (14,29%) Főnyeden és Vindornyalakon (11,2 és 11,1%) továbbá Lovason, Lullán és Zalaújlakon is. Fontos megjegyzés, hogy mindegyik ebbe a kategóriába eső település a parttól távolabb eső aprófalú vagy kistelepülés. Az abszolút számok tekintetében kiemelkedik két zalai település, Cserszegtomaj és Zalakaros 157 illetve 150 fős lakónépesség növekedéssel. A lakónépesség vesztés tekintetében a százalékos arányt vizsgálva a városok között Tapolca van a legkedvezőtlenebb helyzetben, mely 279 fős veszteséggel (-1,91%) a legutolsó pozíciót foglalja el az abszolút számok tekintetében. Keszthely 275 fős vesztesége (-1,44%) több mint duplája a megelőző évi számnak. Balatonfüred lakosságszám-vesztés 176 fős, míg Siófok esetében a 123 fős veszteség azért tűnik drámainak, mert a megelőző évben több mint 600 fős lakónépesség-nyereséget könyvelhetett el a város.

A Balaton térségében, ahogyan országosan is, a születések és a halálozások egyenlege évtizedek óta negatív, azaz többen halnak meg a térségben élők közül, mint ahányan születnek. **A 2021-es év 1000 állandó lakosra számított természetes szaporodási rátája (-8,74) a 2000-2021 közötti időszak legrosszabb értékét mutatja a térségben.** Hasonlóan az azt megelőző évhez,

hiszen 2020-ban is ugyanezt a megállapítást tehetjük az aktuális természetes szaporodási mutatók ismeretében.

9. sz. ábra Születések és halálozások különbségéből eredő természetes népességváltozás alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000-2021)

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

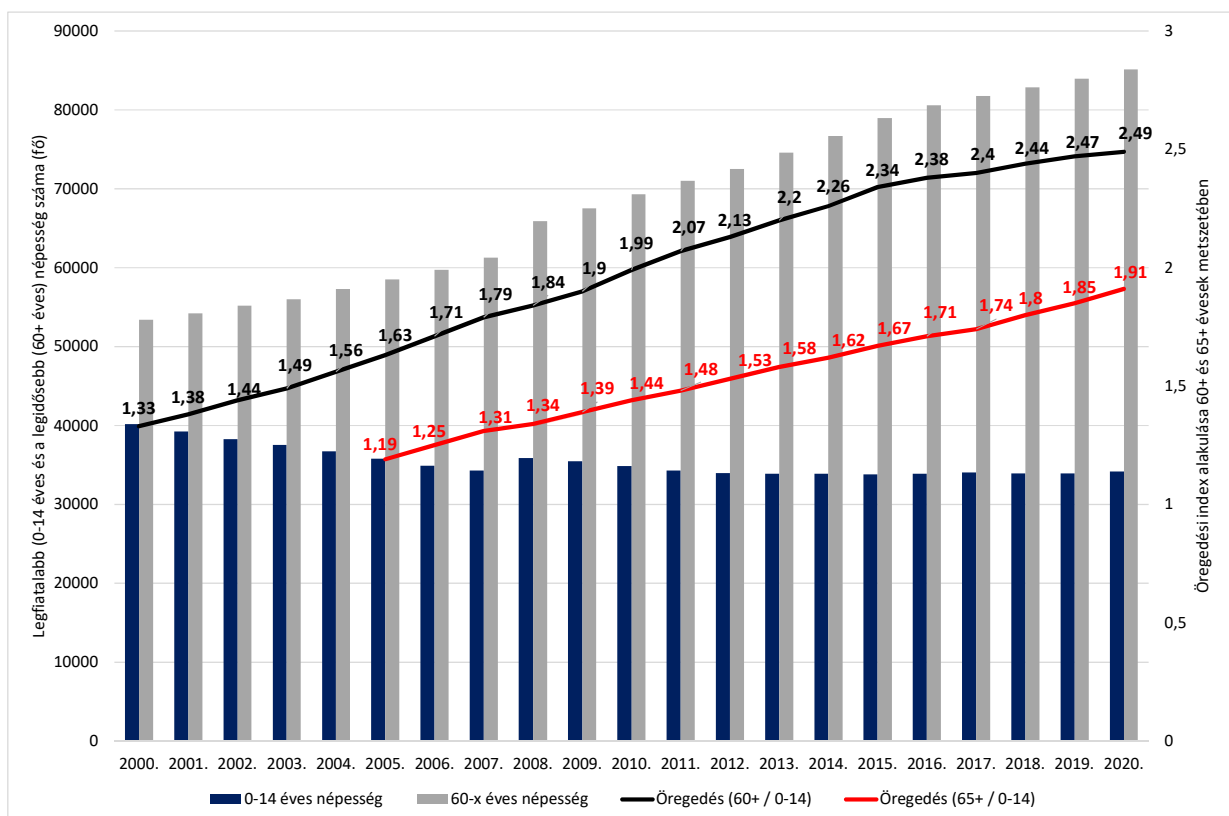
Habár a 2021-es születési adat (2003) relatíve magasnak számít, hiszen utoljára 2016-ban volt hasonló szinten a kiemelt térségben az élveszületések száma, azonban a 4400-at megközelítő halálozási szám messze az elmúlt, több mint két évtized legkedvezőtlenebb adata. A koronavírus-járvány nyilvánvalóan nyomot hagyott a kiemelt térség halálozási statisztikáinak alakulásán. **2021-ben 813 (!) fővel többen haltak meg a térségben, mint a megelőző öt év átlagos éves halálozási száma.** A növekvő halálozási szám ellenében csak kismértékben képes hatni a 2017 óta növekvő születési szám. Mindemellett fontos eredmény, hogy a megelőző öt év átlagához képest 2021-ben 81 gyermekkel több született a térségben, amelynek feltételezhetően egyrészt országos családpolitikai összefüggései is vannak, valamint erős oksági kapcsolatban van a kiemelt térség mobilitási és migrációs viszonyaival.

A halálozások **drasztikus gyakoriság-különbsége** továbbra is tény. Tartós időtrend vizsgálatok alapján az üdülőkörzet Veszprém vármegyei alrégiójában a legkedvezőbb a

természetes népességváltozás értéke, és csak egy-egy évben múlja azt felül a Zala megyei érték, ugyanakkor fontos aláhúzni, hogy ezek a kedvezőbb értékek is csak relatív kedvezőséget jelentenek, hiszen mindössze csak kisebb az élve születések és a halálozások egyenlegéből adódó népességvesztés, nem pedig születésből és halálozásból eredő népességnyerés az egyenleg mérlege.

Párhuzamban a népesség negatív születési és halálozási egyenlegével a lakosság hosszútávú és nagymértékű öregedése figyelhető meg. Az üdülőkörzet hatályos jogszabályi rendelkezéssel létrehozott (akkor még 164 településes) területén **2000-ben** üdülőkörzeti szinten **1,33-as** értéket jelzett az **öregedési index**. Ez azt jelenti, hogy minden 100 15 évesnél fiatalabb emberre 133 59 évesnél idősebb személy jutott. Ez egy tartós, ám az utóbbi években némileg enyhülő dinamikájú emelkedés eredményeként **2020-ra elérte a 2,49-es** értéket, amely ebben az értelmezésben azt jelenti, hogy minden száz 15 évesnél fiatalabb lakosra 249 60 + éves állampolgár jut. A 65 + évesek esetében ez a szám 191. **Mivel a jelen dokumentum készítése idején, 2023 májusában nem állt rendelkezésre a TeIR felületén a 2021-es korcsoportos népesség-adatsor, így jelen fázisban az öregedési mutatók kapcsán csak a 2020-as adatokra támaszkodhatunk.**

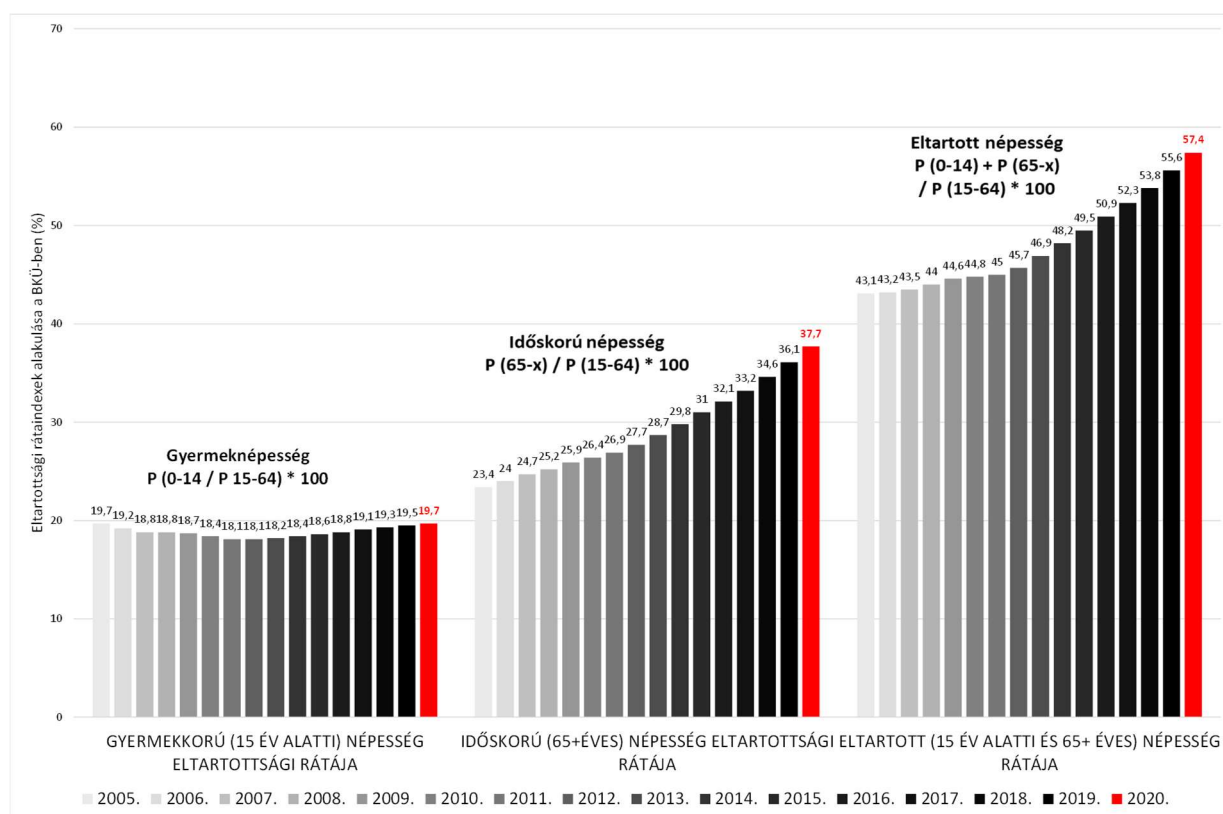
10. sz. ábra **Öregedési index alakulása Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000-2020)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

A népesség fokozatos idősödésével párhuzamos természetes demográfiai jelenség a különböző eltartottsági/függőségi ráta értékek alakulása.⁹ Várható hatás, hogy minél több a gazdaságilag inaktív korú (0-14 és 65 + éves), annál magasabb az életkoruk alapján az aktív korúaktól való – alapvetően gazdasági – függőségi viszonyban lévők aránya. Az **eltartott népesség függőségi rátaértéke** a népességfogyatkozás és az öregedés kumulatív hatásai alapján fokozatosan emelkedik a térségben, 2005-ben 57,05 %, 2010-ben 61,8 %, 2015-ben 69,7 %, 2020-ban 77,77 %-os értéken állt.

11. sz. ábra **Eltartottsági rátaindexek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000 – 2020)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ NKft.

⁹ A **gyermeknépesség eltartottsági (függőségi) rátája** a 15 év alatti, gyermekkorú népességnek a jelenlegi európai standard alapján gazdaságilag aktív korúnak tekintett (15–64 éves) népességhez viszonyított arányát fejezi ki. Képletszerűen: $P(0-14) / P(15-64) * 100$. A mutató értéke és változásának iránya jelzi, hogy növekvő vagy csökkenő terhet jelent a munkavállalási korú népességnek a gyermeknépesség eltartása. Az **idős népesség eltartottsági (függőségi) rátája** a 65 éves és ennél magasabb életkorú népesség gazdaságilag aktív korú (15–64 éves) népességhez viszonyított arányát fejezi ki. Képletszerűen: $P(65-x) / P(15-64) * 100$. A mutató értéke és változásának iránya azt jelzi, növekvő vagy csökkenő terhet jelent a munkavállalási korú népességnek az időskorúak eltartása. Az **eltartott népesség közös (függőségi) rátája** a gyermek és időskorú népesség gazdaságilag aktív korú népességhez viszonyított együttes arányát fejezi ki. Képletszerűen: $P(0-14) + P(65-x) / P(15-64) * 100$. Mindhárom eltartottsági mutatónak a társadalmi ellátórendszerek üzemelés biztonsága, a társadalmi eltartó képesség, a gyermekellátó és a nyugdíjrendszer terhelése, működőképessége vonatkozásaiban van jelentősége. A mutatók értékeinek módszertani értelmezése: amennyiben az eltartottsági ráta értéke nullához közeli, az azt jelenti, hogy alig van eltartott népesség, ha 25 %, akkor 4 aktív korú eltartó jut egy eltartott személyre. Ha ez a mutató 50 %, két aktív korú tart el egy inaktív személyt. Ha a ráta értékre 100 %, az eltartók és az eltartottak aránya kiegyenlített, ha pedig 100 % feletti, az eltartottak száma meghaladja az eltartókét.

Forrás: https://www.ksh.hu/thm/2/indi2_1_2.html

Nagyon lényeges, hogy **az eltartottak java részben időskorúakból áll**, miközben a **gyermekkorú népesség száma, ezáltal eltartottsági rátája sem emelkedik érdemben**, ami összességében a **teljes eltartott népesség rátaindexének további, erőteljes növekedését vetíti előre**.

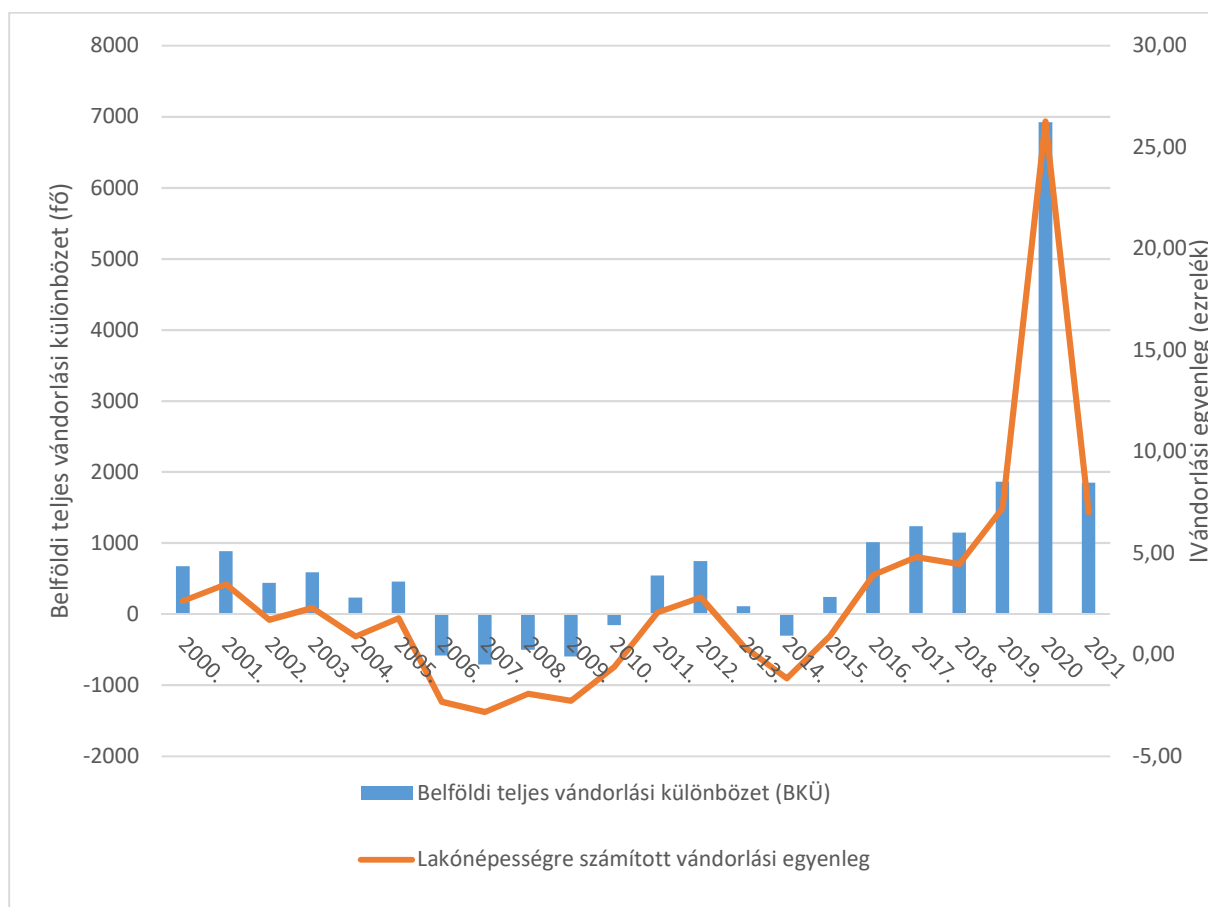
A 2017-ben a Balatoni Integrációs Közhasznú NKft. megbízásából a **Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézete hosszú távú, 2062-ig szóló népesség-előreszámítást** végzett a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egészére. A népesség-előreszámítás a jelenlegi hatásokhoz vezető változatlan népesedési hatásokat a jövőben is feltételezve további jelentős népességcsökkenést, öregedést és az eltartottsági viszonyok nagymértékű romlását vetítette előre. **Az eltartott időskorú népesség (gyermekkorúak nélkül) rátaindexa az előrebecslés alapján 2022-re 60 %, 2032-re 67 %, 2042-re 78 %, 2052-re 84 %, 2062-re 90 % közelébe emelkedhet.**

Ez utóbbi érték azt jelenti, hogy csaknem ugyanannyi gazdaságilag inaktív életkorú ember fog élni az üdülőkörzetben, mint gazdaságilag aktív korú, vagyis a teljes eltartottsági mutató gyakorlatilag már egy az egyhez alakulhat, ami nyilvánvalóan társadalom és gazdaságpolitikai vetületek szerint fenntarthatósági kérdéseket feszeget. A népességveszteség, öregedés és eltartottsági viszonyok szakpolitikai eszközökkel történő korrigálása, enyhítése a következő évek egyik kiemelt feladata lehet.

Az üdülőkörzet népessége országos átlagnál magasabb öregedtségének tényét aláhúzza a legalább 8 általános iskolai osztályt végzettek aránya a tizenötödik életévüket betöltött népességhez képest. Ez az érték Magyarországon a 2011-es népszámlálás alkalmával 95,1 % volt, az üdülőkörzeten belül 92,8 %. Az országos értékhez képest mért alacsonyabb arány közvetett módon szintén a legidősebb generációk országos átlagnál jelentősebb halmozódását támasztja alá, hiszen az idősebb generációk körében magas a 4-6 osztályos, vagy annál alacsonyabb általános iskolai végzettség.

A BKÜ területét jellemző további fontos demográfiai tény, hogy **hosszú időtrendszen a természetes népességfogyatkozástól várható mértékben mégsem csökken az üdülőkörzet népessége**. Az állandó népesség számának a várható népességcsökkenési tendenciával szemben megfigyelt változása a nemzetközi és az országhatáron belüli **vándorlás összességében pozitív egyenlegével magyarázható**. A 2016 óta tartó pozitív kiemelt térségi (lakónépességre vetített) **vándorlási egyenleg** soha korábban nem tapasztalt **kiugró értéket vett fel 2020-ban, az első pandémiás évben**. A **kiugró érték 2021-es évre jelentősen visszaesett, nagyjából a 2019. évi szintre**. A rendelkezésre álló adatok szerint a kiemelt térség teljes vándorlási együtthatója 1000 lakosra vetítve 7,02 fő volt 2021-ben.

12. sz. ábra **Állandó és ideiglenes belföldi oda és elvándorlások száma és a teljes vándorlási különbözet a BKÜ-ben (2000-2021)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

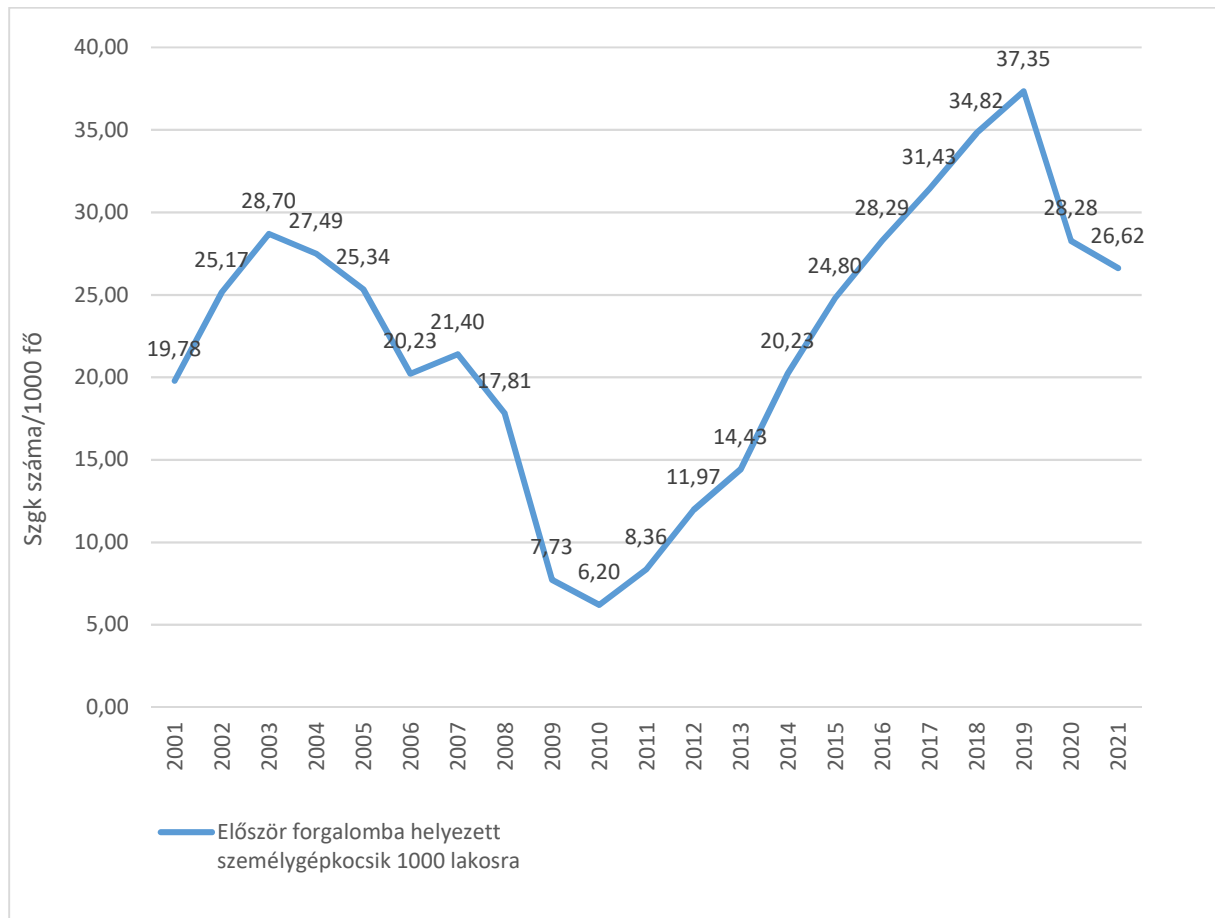
A belföldi vándorlás szempontjából továbbra is kiemelten kedvezményezett térség a Balaton, azonban települési szinten erőteljes differenciák tapasztalhatók a térségben. A BKÜ településeinek több mint kétharmadának pozitív volt a vándorlási egyenlege 2021-ben. Ha a 2021-es év lakónépességre vetített vándorlási egyenlegét vizsgáljuk, a legerőteljesebb beköltözési hullám Óbudavárt (125%), Zalaújlakot (121%) Vindornyalakot (112%), Lovast (99%) és Vászolyt (89%) érintette. Érdekes, hogy Óbudavár és Zalaújlak 2020-ban éppen a legnagyobb népességvesztést elszenvedő települések közé tartozott. Vélhetően bizonyos ingatlanok adás-vételének népmozgalmi manifesztációit láthatjuk az adatok szélsőséges változása mögött, melyre az aprófalvak esetében gyakorta lehet példa. A lakosságarányosan jelentős népességnyeréssel rendelkező települések közös jellemzője, hogy mindegyikük jelentős táji, településképi értékeket felvonultató település, egyikük sem rendelkezik önálló Balaton-parttal, illetve Lovas kivételével mindegyikük 500 lélekszámot el nem érő aprófalva (Lovas lakónépessége 2021-ben 533 fő). A népességarányosan a legnagyobb vándorlási nyereséget elkönyvelő települések felső decilisében egy település lakosság száma sem haladja meg az ezer főt. Az abszolút számok vonatkozásában Cserszegtomaj (111 fő), Siófok (98 fő) és Zalakaros (97 fő) könyvelhette el legnagyobb népesség-nyereséget.

A rangsor negatív végpontján, alsó decilisében ugyanígy kistelepülések találhatók – egy kivételével (Nagyvázsony) egyikük sem éri el az 1000 fős lélekszámot, illetve mindegyikük a háttértelepülések közé sorolható. Az 45 vándorlási veszteséget elszenvedő település negyede parti település. Ez az arányszám amiatt érdekes, mert e településkör alulreprezentáltsága megszűnt 2021-re a népességveszteséget elszenvedők között. Pula, Zalaszentmárton, Kékkút, Bókaháza és Visz alkotják az öt, népességarányosan legnagyobb migrációs veszteséget realizáló községet – fontos megjegyezni, hogy egyikük népessége sem haladja meg a 250 főt. azonban az abszolút számokat tekintve Keszthely, Tapolca, és Balatonfüred mérlegében rögzíthető a legnagyobb, jellemzően 100-110 fős elvándorló tömeg.

A hosszú időtávban külső és belső **vándorlás során keletkező térségi népességnyereség** életkori összetétel szerint **inkább az idősebbek felé mutat**, vagyis **öregedést fokozó hatást** fejt ki. Ez **a fiatalabbak állandó foglalkoztatási igényével kiegészülve**, amely igényt a foglalkoztatás-munkanélküliség térségen belüli ciklikus ingadozásai a közfoglalkoztatási program csillapító hatásai ellenére továbbra is fontosak, azok **elvándorlási hajlandóságával társult egészen a 2020 évben kibontakozó koronavírus-járványig**. A pandémia a kiemelt térség vándorlási egyenlegére rendkívül erőteljes pozitív hatást gyakorolt, azonban a 2020-as adatok szerint a népesség korszerkezetét érdemben nem változtatta meg. Tény ugyanakkor, hogy az aktív korú népesség száma és aránya csökkenésének üteme lassult, azonban az időskorú népesség számának emelkedése nem. Ez arra utal, hogy az időskorúak mellett számos aktív korú is a térségbe érkezett, azonban kérdés, hogy milyen tartós lesz a lakhatásuk, illetve szintén kérdés, hogy gazdasági aktivitásuk, társadalmi interakcióik milyen mértékben érintik közvetlenül a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet.

A lakosság egzisztenciális helyzete a 2009-2010-es mélypontot követő évtizedben alapvetően javulni látszik, ugyanakkor a 2020-as, 2021-es pandémiás év nem múlt el nyomtalanul, valamint a háború és az energiaválság hatásait jelenleg még a statisztikai adatok nem tükrözik. Az évenként **első alkalommal forgalomba hozott személygépkocsik ezer állandó lakosra jutó számának változása** a 2010 óta tartó viszonylagos prosperitást, majd a 2020 után jelentkező diverz kihívások társadalmi leképződésére ad példát. Az érték 2000 és 2003 között növekedett, majd 2004-től csökkent, amely csökkenést a világgazdasági válság okozta hatások tovább fokoztak. Míg 2003-ban ezer lakosra 27, 2010-ben már csak alig 6 először forgalomba helyezett személygépkocsit figyelhetünk meg. 2010 és 2019 között az index jelentős növekedésnek indult. A 2019-ig tartó szinte lineáris növekedés csúcspontját követően **2020-ban** azonban – nyilvánvalóan a világjárvány okozta gazdasági hatásokkal összefüggésben – erőteljes **visszaesés tapasztalható**. A 2020-as adat nagyjából a 2016-os szintre esett vissza, ami azonban még így is jóval kedvezőbb érték, mint a 2008-at követő válságos évek értékei. Ugyanakkor 2021-ben további csökkenés rögzíthető, ami ütemében bár lassuló, azonban mégis, a 2015-ös szintre ejtette vissza a térségben első alkalommal történő személygépkocsi forgalomba helyezéseket. Az autóipar értékláncai a 2022-es évben sem álltak helyre, és a lakosság személygépkocsi-vásárlásra fordítható megtakarításai sem bővíthettek érdemben, így várhatóan a 2019-es csúcspontot követő csökkenés tartós marad a későbbiekben is.

13. sz. ábra **Első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik ezer lakosra vetített száma a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (személygépkocsi/ezer lakos; 2000-2021)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFŰ Nkft

4. Turizmus, vendégforgalom

A Balaton és térsége **évszázados idővetületben** Magyarország egyik legnépszerűbb idegenforgalmi desztinációja, amivel összefüggésben a térség **egyik legfontosabb** gazdasági szektora a **szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás**. A térség turizmusgazdasági orientációjára jellemző adat, hogy hosszú időtávban a regisztrált illetve működő vállalkozások vonatkozásában a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vállalkozásainak szűk egynegyede a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás főtevékenységhez köthető – országosan ez az arányszám mindössze 4%.

A vendégforgalom döntő hányada a **kereskedelmi szálláshely-szolgáltatás** forgalmában generálódik, de a **regisztrált üzleti**, korábban **magán-szállásadás** vendégforgalma is számottevő nagyságrendet alkot, évtizedes időtávban 2010 és 2020 között a regisztrált üzleti szektor forgalma 20 %-os részesedésről 25 %-ra növekedett, amivel párhuzamban a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma ugyanennyivel, 80 % körüli értékről 75 %-ra mérséklődött. Ezzel együtt az üzleti forgalom jelenségeit regisztrációs, illetve adat-elérhetőségi hiátusok miatt még mindig nem tekinthetjük módszertani értelemben egészségesnek, emiatt **BFT döntés alapján a kereskedelmi szálláshely-szolgáltatás adatszegmenseinek eredményesség mutatóival számolva** alkotunk képet a Balaton térségének vendégforgalmi helyzetéről.

A Balaton térségének vendégforgalmi, turisztikai folyamataihoz kapcsolható legfontosabb megállapítás, hogy a **kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma országosan meredekebb ívben emelkedett** a pandémiát megelőző évtizedben 2010 és 2019 között, mint a **Balaton térségében**. Annak ellenére is igaz volt ez, hogy a **Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vendégforgalmi mutatói tartós emelkedő trendet mutattak**, és a belföldi vendégszám emelkedése mellett a 2010-es mélypontot követően a külföldi vendégek száma is növekedést mutatott. A hosszútávú turisztikai folyamatokat azonban radikális mértékben felülírta a 2020 évben megjelenő **koronavírus-járvány**, amely a 2020-as év után a 2021-es év turisztikai (és összességében gazdasági) teljesítményét is **nagyban meghatározta**. A pandémia 2020 és 2021 tavasza között a **szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás** nemzetgazdasági szektor **többszöri**, lényegében **teljes leállásához** vezetett, a 2020 év nyári idegenforgalmi főszezonja kivételével. Ugyanakkor az oltási program 2021. évi felgyorsulásával a turisztikai szektort már kevesebb lezárás érintette. Az ágazat forgalmi mutatóin továbbra is erősen látszottak a COVID-19 járvány okozta közvetlen és közvetett hatások.

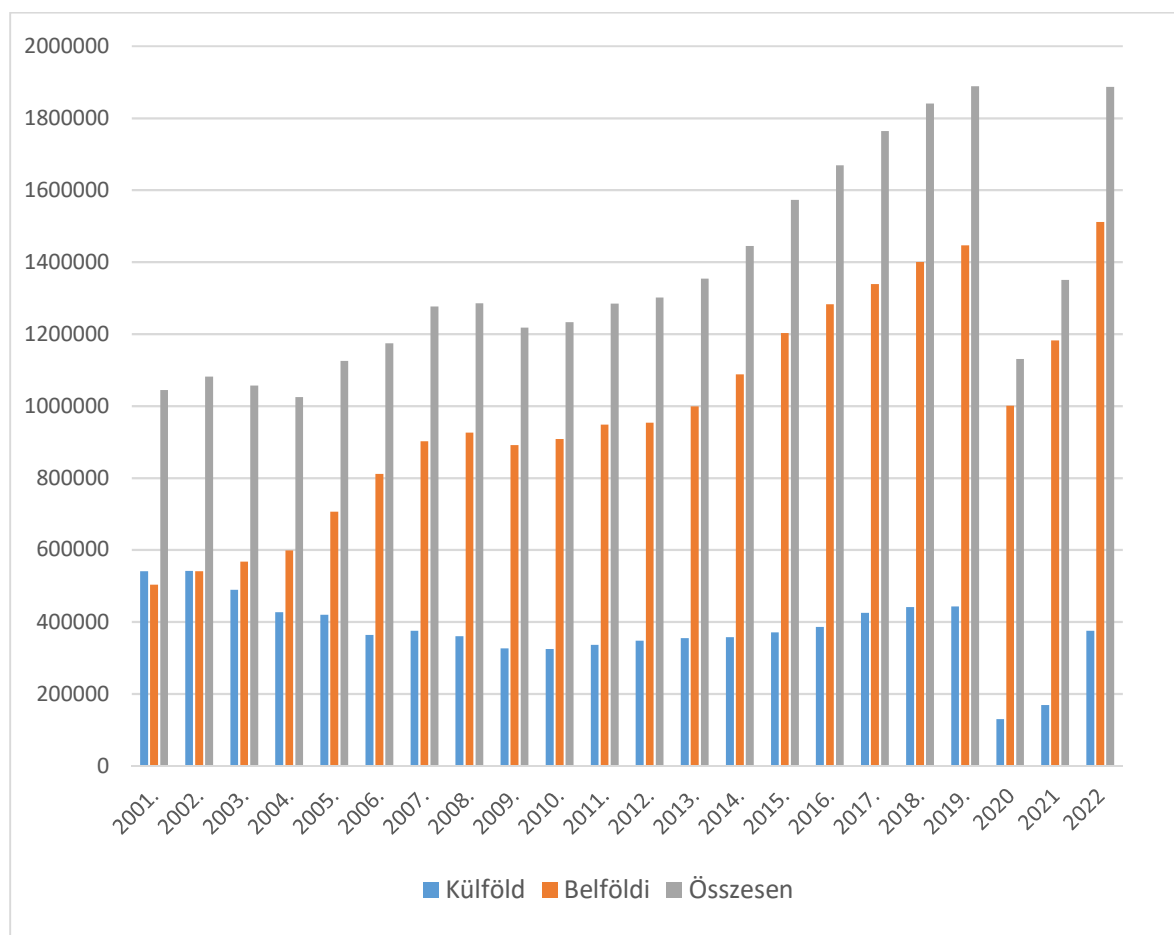
A legfontosabb turisztikai indikátorok szerint a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált **vendégek száma 2010 és 2019 között mintegy 685 ezer fővel, 1,2 milliőről 1,9 millió fölé növekedett a Balaton térségében**. A **2019-es vendégszám több mint másfélszerese a 2010 évi gyakoriságnak**. Ezt követően a pandémia első évében, **2020-ban** a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégszám a 2005-2006-os időszak szintjére esett vissza, **1,13 millió főre**. **2021-ben az enyhülő restriktív intézkedések, az oltási program**, illetve a másik oldalon a COVID-19 **erőteljes harmadik és negyedik hulláma** hatására csak enyhe növekedés tapasztalható e forgalmi mutató terén. Az **1,16 millió fős** vendégszám a 2006. évi adattal közel

megegyezik. A 2019-es csúcsevhez képest **2020-2021-ben mintegy 720-750 ezer főnyi vendég esett ki a balatoni vendégforgalomból**. Országos vetületben azonban arányaiban ennél is nagyobb mértékű volt a forgalom visszaesése.

Azonban **2022-re a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma lényegében visszatért a pandémia előtti szintre**. Bár összességében, a belföldi és külföldi vendégek együttes számát tekintve a 2019-es csúcsev nem haladta meg a 2022-es vendégszám a kiemelt térségben, **a belföldi vendégek száma csúcsot döntött**; az eddig csúcsot tartó 2019-hez képest **65 ezer fővel, míg a 2021-es évhez képest közel 330 ezer fővel növekedett meg a belföldi vendégszám**.

Ugyanakkor **a külföldi vendégek száma 2022-ben mintegy 15%-kal maradt el a 2018-as és 2019-es szintektől**. E jelenség vélhetően több tényező együttes hatására vezethető vissza. A koronavírus-járvány nyomán módosuló utazási, szabadidő-eltöltési szokások és motivációk mellett az orosz-ukrán háború közvetlen (pl. orosz vendégek számának erőteljes csökkenése, biztonságérzet változása), és közvetett hatásai (pl. energiaválság, infláció) egyaránt befolyásolhatták és visszafoghatták a külföldi vendégek számát a Balaton térségében.

14. sz. ábra **Belföldi és külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2022) a BKÜ területén (fő)**

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

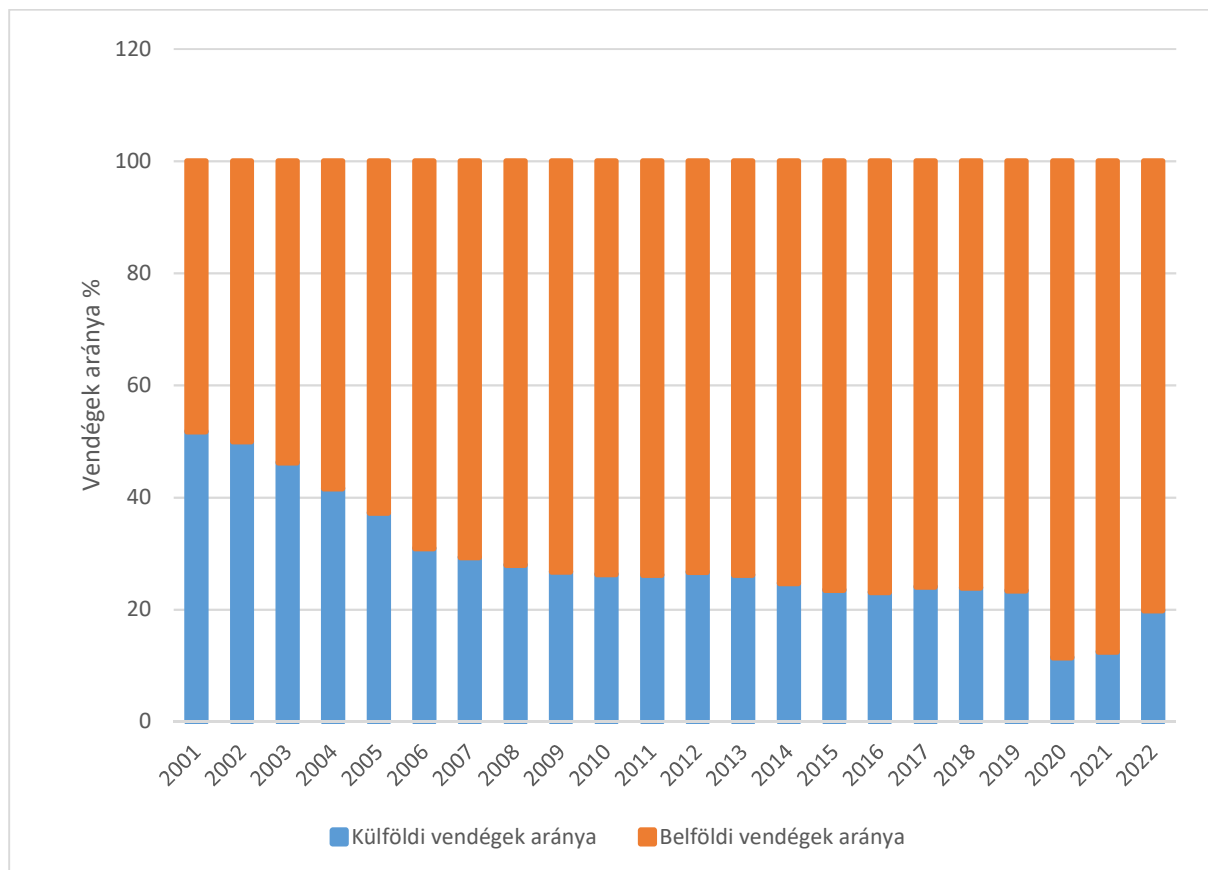
A 2010-es évek átlagát tekintve Magyarországon, a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek átlagosan 15,4 %-a érkezett a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetbe. Az üdülőkörzet részesedése 2010 és 2019 között közel 1 százalékpontot gyengült úgy, hogy abszolút gyakoriságokban 685 ezer fővel növekedett a vendégszám. A világválság közvetett pozitív hatása a Balaton vonatkozásában, hogy a 2020. évi **balatoni vendégszám az országos vendégforgalom 21%-át** tette ki, majd **2021-re** ez az adat némileg csökkent, **20% körüli értéket vett fel (19,8%)**. **2022-re az arányszám tovább csökkent**, közelítve a 2010-es évek átlagához: **Magyarország teljes vendégforgalmának 18,4%-a érkezett a Balatonhoz**.

A balatoni vendégforgalom pozícionálása érdekében **a külföldi és belföldi vendégek egymáshoz viszonyított aránymegoszlásának** hosszú időtávban bekövetkező **változásának követése** is kiemelt monitoring feladat. Ebben a vonatkozásban alapvetően a külföldi vendégek számának időszakos stagnálása, majd csökkenése, míg a belföldiek jellemző növekedése figyelhető meg. **Az évtizedes átlag a külföldi és belföldi vendégek metszetben 25 % külföldi és 75 % belföldi vendégnek megfelelő.**

A változástrendek követése szempontjából fontos év volt 2017-es, ugyanis ebben az évben a külföldi vendégek számának növekedése oly mértékű hatással volt a belföldi és külföldi vendégek arányának szétartó trendjére, hogy az egyébként kivételes évnek mondható 2012-es szezon óta először azonosíthatjuk a belföldi vendégek részhalmazának mérséklődését. Ez a jelenség azonban a következő években nem folytatódott. Míg 2017 során a belföldi vendégek 75,92 %-ot, a külföldi vendégek pedig 24,08 %-ot tettek ki, addig 2018-ban a belföldiek aránya 76,07 %, míg a külföldieké 23,93 % volt. 2019-ben kis mértékben tovább csökkent a külföldi szállóvendégek aránya (23,4%) a belföldiekkel szemben (76,6%).

A fenti ábrán a vendégszám 2020-as drámai visszaesése, majd 2021-es enyhe, mérsékelt növekedése mellett egy rendkívül fontos jelenség rajzolódik ki. A belföldi és külföldi vendégek arányának korábbinál is erőteljesebb differenciája. 2019-ben a belföldi vendégek aránya 76,5 %-ot tett ki a külföldiek 23,5%-ával szemben. **2020-ban az összes balatoni vendég 88,5%-a volt belföldi, és csupán 11,5%-a külföldi**. 2021-re ez a differencia kismértékben egy százalékkal **csökkent**. A külföldi vendégek száma kevésbé dinamikusabban emelkedett mint a belföldieké, így a külföldiek aránya 12,6%-ra, a belföldi vendégek hányada 87,4%-ra módosult. **A 2022-es évre jelentősen enyhült ez a súlyos differencia, a külföldi vendégek aránya 20%-ra (19,89), a belföldieké 80%-ra (80,1%) módosult**. Ugyanakkor ezek az arányszámok jól illeszkednek egy hosszútávú, lineáris csökkenő trendbe, ami a belföldi vendégek tartós aránynövekedését eredményezi, annak minden, turisztikai és gazdasági teljesítményre gyakorolt hatásával együtt. A következő évek egy kiemelten fontos kihívása lesz, hogy amennyiben azt a természeti és ökológiai, valamint társadalmi és geopolitikai tényezők engedik, a külföldi vendégek számára újra vonzóbbá, valós utazási alternatívává váljon a Balaton térség.

15. sz. ábra **A belföldi és külföldi vendégek aránya a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet kereskedelmi szálláshelyein (2001 – 2022)**

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

A vendégszámhoz hasonlóan a térségben eltöltött vendégéjszakák országon belüli arányszáma is alátámasztja a Balaton országon belüli pozícióinak a pandémiával párhuzamosan alakuló relatív erősödését, majd visszarendeződését. A 2010-2019 közötti időszak átlagához képest mintegy 5%-kal növekedett a Balatonnál eltöltött vendégéjszakák országon belüli részaránya a koronavírus-járvány idején. A korábbi évek 20% körüli, jellemzően annál valamivel alacsonyabb adataihoz képest **2020-ban az összes Magyarországon eltöltött vendégéjszaka 25%-a, 2021-ben pedig 23,7%-a** a Balaton térségében volt regisztrálható. **Azonban 2022-re a kiemelt térség részesedése visszaesett 20,7%-ra.** Valószínűsíthető, hogy a Balaton turisztikai pozícióinak országon belüli átmeneti erősödését elsődlegesen határozta meg a koronavírus-járvány

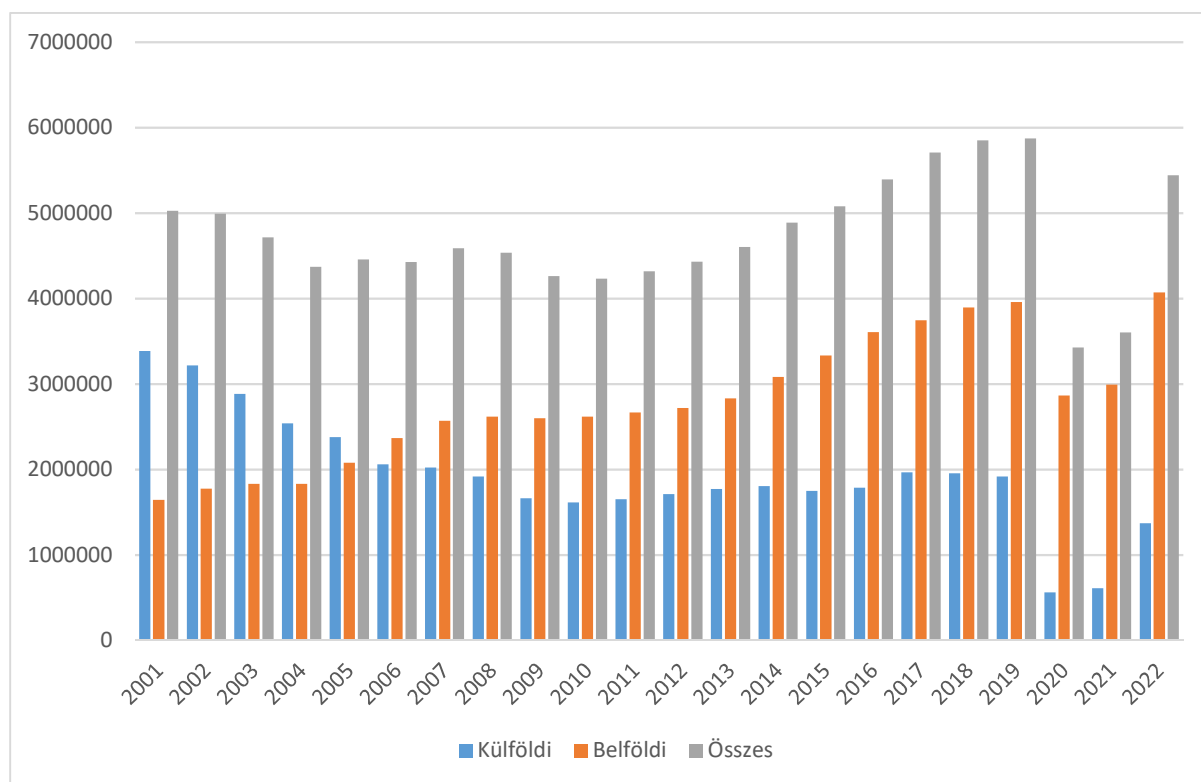
A vendégéjszakák metszetében hasonló jelenséget tapasztalunk mint a vendégszámok vonatkozásában. A pandémiát megelőző időszakban egy tartós és jelentős forgalomnövekedés volt tapasztalható. **A BKÜ-ben** a 2010 során regisztrált mintegy 4,2 millió kereskedelmi vendégéjszaka **2019-re csaknem 6 millióra növekedett**, több mint 1,7 millió vendégéjszakával bővült, ami **1,41-szerese a 2010 évi gyakoriságnak.** Eközben Magyarországon **19,5 millióról 31,5 millióra emelkedett a vendégéjszaka** szám, ami **1,61-szeres** szorzónak felel meg. Az országos érték tehát a 2010-es években némiképp dinamikusabban növekedett mint a balatoni régiós érték. A világjárvány azonban kettétörte ezeket a folyamatokat.

A BKÜ területén **2020-ban közel 2,6 millióval kevesebb** vendégéjszakát regisztráltak, mint 2019-ben, és csaknem 913 ezerrel kevesebbet, mint 2010-ben. **2021-ben** – párhuzamosan a vendégszám adatok alakulásával – némi **növekedés regisztrálható**, azonban még így is **2,3 millióval kevesebb vendégéjszaka realizálódott** a térségben, mint a turizmus forgalmi mutatóinak csúcsevében. 2020-ban 3,43 millió vendégéjszakát töltek el a Balaton kereskedelmi szálláshelyein a vendégek, 2021-ben pedig 3,6 milliót. **2022-re egy dinamikus emelkedést** tapasztalhatunk a térség vendégéjszaka-számaiban.

A **külföldi és a belföldi vendégek összesen 5,4 millió vendégéjszakát** töltek el kiemelt térség kereskedelmi szálláshelyein. Ez az érték ugyan elmarad a 2017-2019-es csúcsevektől, azonban kétségtelenül figyelemreméltó, **33%-os bővülést** regisztrálhatunk az előző, 2021-es évhez képest.

Az 5,4 millió kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött **vendégéjszaka túlnyomó része** a vendégszám alakulásához hasonlóan a **belföldi vendégekhez köthető**. 2020-ban a vendégéjszakák 83,6%-át, 2021-ben éppen 83%-át töltek el a magyarországi vendégek, míg **2022-ben ez az arány háromnegyedes, 74,8%-os**. Tehát némileg enyhült a belföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák túlsúlya az pandémiás évekhez képest, azonban még mindig jelentősen meghaladja a 2022-es adat a pandémia előtti utolsó év adatát, amely akkor 67%-os belföldi arányt mutatott.

16. sz. ábra A külföldi és belföldi vendégéjszakák számának alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2001 – 2022)

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

A 2020. évre vonatkozó területi monitoring jelentés egy fontos megállapítása volt, hogy 2020 során magasabb volt a belföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák gyakorisága a Balaton térségében, mint amennyit országosan a külföldi vendégek eltöltöttek Magyarországon. Ez rendkívül ritka, gyakorlatilag példátlan jelenség a magyarországi turizmustörténetben, viszont általános jellemzője világszerte a 2020-2021 évek során, a koronavírus-járvány következtében kialakult havária jellegű turisztikai helyzetnek. Annak ellenére hogy bizonyos korlátozó intézkedések 2021-ben is fennmaradtak, illetve a koronavírus-járvány harmadik és negyedik hulláma is súlyos áldozatokat követelt, ez a jelenség 2021-ben már nem folytatódott. Bár kétségtelen, hogy a 2019-ig tartó időszakhoz képest jóval visszafogottabb volt a Magyarországra érkező külföldi turisták által generált forgalom, azonban olyan kiugró jelenségek, minthogy a balatoni belföldi forgalom meghaladta a külföldi vendégek országos forgalmi statisztikáit, már nem fordult elő. **A visszarendeződést jól mutatja a 2022-es adat: az összes Magyarországon eltöltött külföldi vendégéjszaka mintegy 12%-a esett a Balaton térségére.**

Összefüggésben a **külföldi vendégek idegenforgalmi arányának hosszú távú relatív csökkenésével**, az üdülőkörzetben mérhető, külföldi és belföldi turisták tartózkodási idejét is magába foglaló átlagos tartózkodási idő 2010 – 2019 között egy-két apróbb megtorpanástól eltekintve fokozatosan, évről évre csökkent. A 2019-es évben is, mind **a belföldiek, mind pedig a külföldiek esetében a tartózkodási idő csökkenését regisztrálhattuk** az előző évhez képest. **Az átlagos tartózkodási idő 3,1 éjszakára csökkent**, ezen belül **a külföldi vendégek** átlagosan **4,3 éjszakát**, a **belföldi vendégek** átlagosan **2,7 éjszakát** töltöttek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben. Mindazonáltal az egymással összevethető országos és térségi szinteken a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött átlagos tartózkodási idő hosszabb időtávban Magyarország teljes értékével összehasonlítva továbbra is a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területe számára volt kedvezőbb. Különösen a külföldiek esetében figyelhető meg: **a külföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje országosan 2,6 nap, míg a Balatonnál 4,3 volt 2019-ben** – tehát igen jelentős területi különbségek voltak azonosíthatók ebben a tekintetben a pandémiát megelőzően.

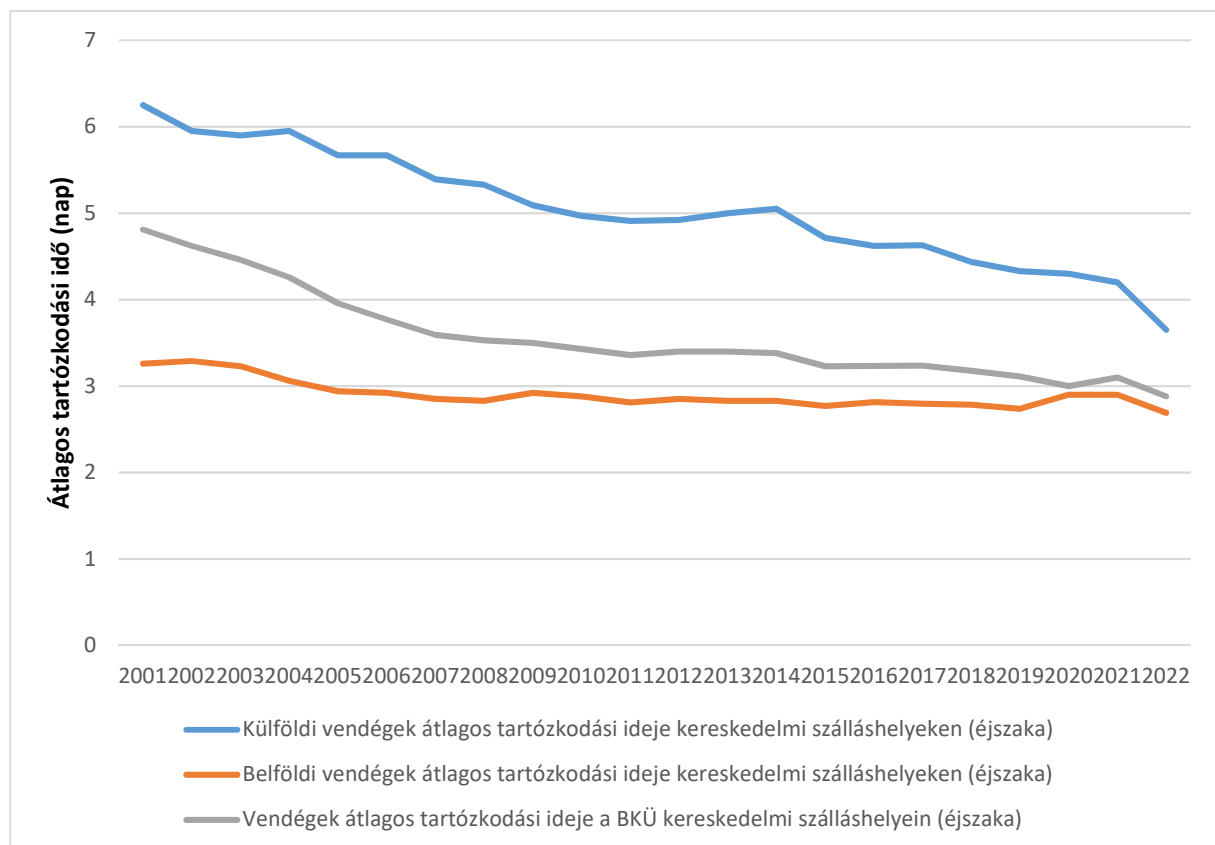
A 2020 évben megkezdődött koronavírus-járvány ezeket a standard területi különbségeket átalakította. A kevesebb vendég a külföldiek esetében nagyon hektikussá változtatta a tartózkodási idő éven belüli alakulását főleg a 2020-as, de a 2021-es évben is. Nyilvánvalóan ez azért lehetséges, mert az alacsony számú külföldi vendég egy-egy kiugróan hosszabb (a kéthetes, 10 napos tartózkodásnál is elnyújtottabb) tartózkodása jelentősen befolyásolhatja a mutató alakulását, de gondolnunk kell arra is, hogy akár karanténkötelezettség is közrejátszhat egy-egy hosszú, elhúzódó utazásban. **A belföldi vendégek tartózkodási ideje sokkal kiegyensúlyozottabb volt ebben az évben**, országosan és a Balaton térségében is követi azokat az íveket, amelyeket a vendégforgalmi korlátozások határoztak meg,

2022-re mind a külföldi, mind pedig a belföldi vendégek esetében **tovább csökkent az egy vendégre eső átlagos tartózkodási idő** a Balatonnál. Összességében **2022-ben 2,88 napot** tartózkodott egy vendég átlagosan a kiemelt térség kereskedelmi szálláshelyein. Ez az érték az általunk vizsgált két évtizedes időtáv leggyengébb eredménye, mely összefüggésben lehet a háborús helyzetből eredeztethető gazdasági nehézségekkel, valamint azzal is, hogy a jelenkori

turizmust a rövid időtartamú, élményközpontú utazások dominálják. Ez az érték még mindig valamivel kedvezőbb az országos átlagnál (2,55 éjszaka), azonban ezt a pozitív eltérést elsősorban a július-augusztusi főszezon okozza. A csökkenő tartózkodási idők kockázata, hogy minél kevesebb időt tölt a régióban egy adott vendég, annál kevesebb termék és szolgáltatás vásárlására, vagy éppen annál kevesebb attrakció meglátogatására lesz módja, ami nemcsak a turisztikai, hanem az azzal szorosan vagy éppen lazán összefüggő kereskedelmi és szolgáltatási láncok bevételeinek relatív csökkenéséhez vezethetnek.

A **külföldi vendégek** esetében különösen feltűnő az átlagos tartózkodási idő csökkenése. A **3,65 napos 2022. évi érték** viszonylag meredek, fél napos esést jelent a 2021-es adathoz képest. A kiugró adatoktól, hektikus mozgásoktól mentes havi adatok szerint 3,1 (február) és 4 (augusztus) nap között szóródott e vendégkör balatoni tartózkodása. Fontos megjegyezni, hogy a pandémiát megelőző utolsó évben, 2019-ben az egész éves átlagos tartózkodási idő is meghaladta a 4 napot (4,33), 2022-ben pedig csak az augusztusi, főszezoni tartózkodási idő érte el ezt a mértéket.

17. sz. ábra **A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek átlagos tartózkodási ideje a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2001 – 2022)**

Forrás: KSH-NTAK

A **belföldi vendégek** vonatkozásában is hasonló kép. A **2,69 napnyi átlagos tartózkodási idő** az elmúlt bő két évtized legalacsonyabb értéke, alapvetően a koronavírus előtti időszak lassú csökkenő trendjének folytatásaként írható le. A belföldi turisták tartózkodási ideje is viszonylag

kiegyensúlyozott az éven belül, a legalacsonyabb érték májusban és szeptemberben (2,2 nap) a legmagasabb érték július-augusztusban mérhető (3,3 nap). A 2022-es havi adatsor módusza 2,3 nap – az év öt, téli és őszi hónapjában (január-február valamint szeptember, október, december) is ennyi időt töltöttek a Balaton kereskedelmi szálláshelyein a magyar turisták.

A **szezonális turizmus-intenzitás** trendjei kapcsán közismert tény, ahogy a magyarországi turizmust általában, úgy a Balaton vendégforgalmát is a **szezonális** jellemzi.

A Balaton térségében ez a paraméter az országosnál is markánsabb, például a koronavírus-járványt közvetlenül megelőzően, 2019-ben a kereskedelmi vendégéjszakák 22 %-a júliusban, 22,6 %-a augusztusban, vagyis összességében a kereskedelmi vendégéjszakák 44,6 %-a július és augusztus hónapokban regisztrálódott, ugyanakkor országosan ez az arány együtt 28,9 % volt.

A főszezonon túli forgalmi gyakoriság jelenségeit 2010 és 2020 között követve azt látjuk, hogy a Balaton körül megjelent vendégek és a vendégéjszakák aránya, kis mértékben, de rendre magasabb a vendégforgalmi főszezonon kívül, mint azon belül, ezzel együtt a főszezonon kívül 10 hónap összesített gyakorisága áll szemben a nyári főszezon szerinti kettővel. A teljes, 2010-2020 közötti időszakot tekintve a vendéggyakoriság 58,5 %-a, a vendégéjszakák 53,1 %-a generálódott a kiemelt vendégforgalmi főszezon időszakán kívül.

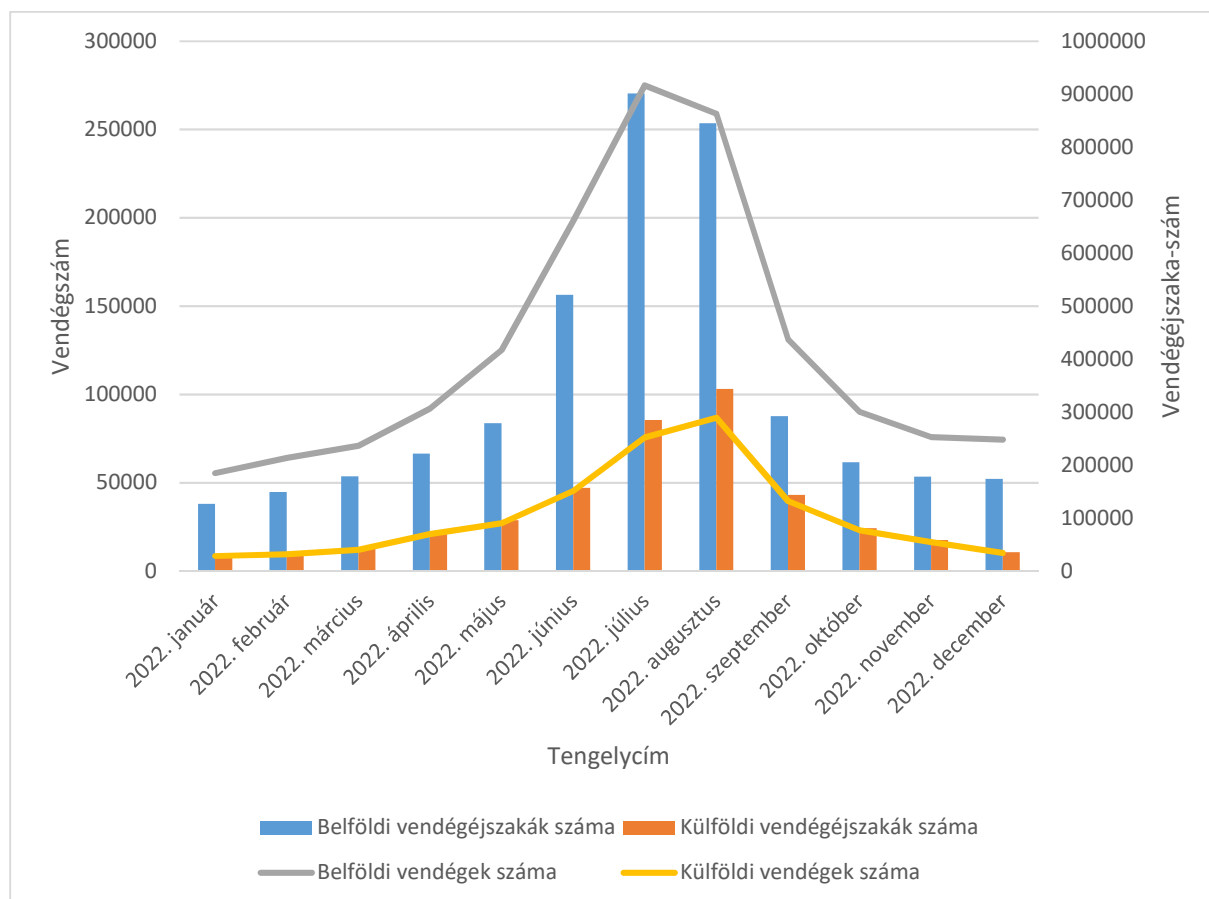
Ebből a megfigyelési tényből következtethetünk arra, hogy a belföldi vendégek fokozatosan növekvő aránytöbblete okán a **Balaton kevésbé tekinthető klasszikus nyári nyaralóhelynek, sokkal inkább rendszeres hétvégi, akár hétköznapi idegenforgalmi desztinációként azonosítható.** E feltételezést a **2022-es szezonális jellemzők alátámasztják.**

Ki kell emelnünk, hogy a **koronavírus-járvány által sújtott 2020-2021 években a korábbi trendekhez képest egyedi** gyakoriság megoszlást detektáltunk. 2020-ban **vendégforgalmi korlátozások miatt** a vendégéjszakák 60,3 % generálódott júliusban és augusztusban, illetve a Balaton körüli kereskedelmi szálláshelyeken megjelenő vendégek gyakorisága is abszolút többséget alkotott, 54,9 %-a volt az éves gyakoriságnak. 2021-ben a restriktív intézkedések következtében a január-februári hónapokban minimális turistaforgalom volt tapasztalható, majd a tavaszi-nyári hónapokban egy roppant dinamikus felfutásról számolhattunk be, egy a visszarendeződés képét előrevetítő őszi időszakkal.

2022-ben a pandémiás éveket megelőző időszak átlagához képest enyhébb súlyú szezonálisitást azonosíthattunk. **Az éves vendégszám alig több mint harmada (36,9%!) érkezett a kiemelt üdülőkörzetbe a július-augusztusban!** A járvány előtti időszakban ez az arányszám jóval meghaladta az 50%-ot, így a változás igen jelentős mértékűnek tekinthető. A belföldi vendégek vonatkozásában a megegyező időszakra vonatkozó részarány 35%, a külföldi vendégek kapcsán pedig 45%. A vendégéjszakák tekintetében némileg fókuszáltabb a kép, mivel a **júliusi-augusztus főszezonra az összes vendég 43,6%-a esett.** A belföldiek és a külföldiek vonatkozásában e tekintetben nincsenek jelentős eltérések. A belföldiek esetében az összes vendég 42,9%-a, míg a külföldiek vonatkozásában 45%-a került ebben az időszakban

regisztrálásra. A szezonális jelentős mértékű enyhülését feltételezhetően számos tényező együttes hatása okozza. Ezek között említhető az utazási szokások megváltozása, az átlagos tartózkodási idő csökkenése (rövidebb utazásokat a főszezonon kívül is meg lehet tenni), a költséghatékonyság szempontjainak előtérbe kerülése (a főszezonon kívüli árak helyett a mérsékeltebb elő- és utószezon preferenciája), vagy éppen a klímaváltozás hatására hosszabb nyári, fűdőzésre alkalmas időjárás.

18. sz. ábra. **Külföldi és belföldi vendégszám és vendégéjszaka-szám havi megoszlása 2022-ben a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben**

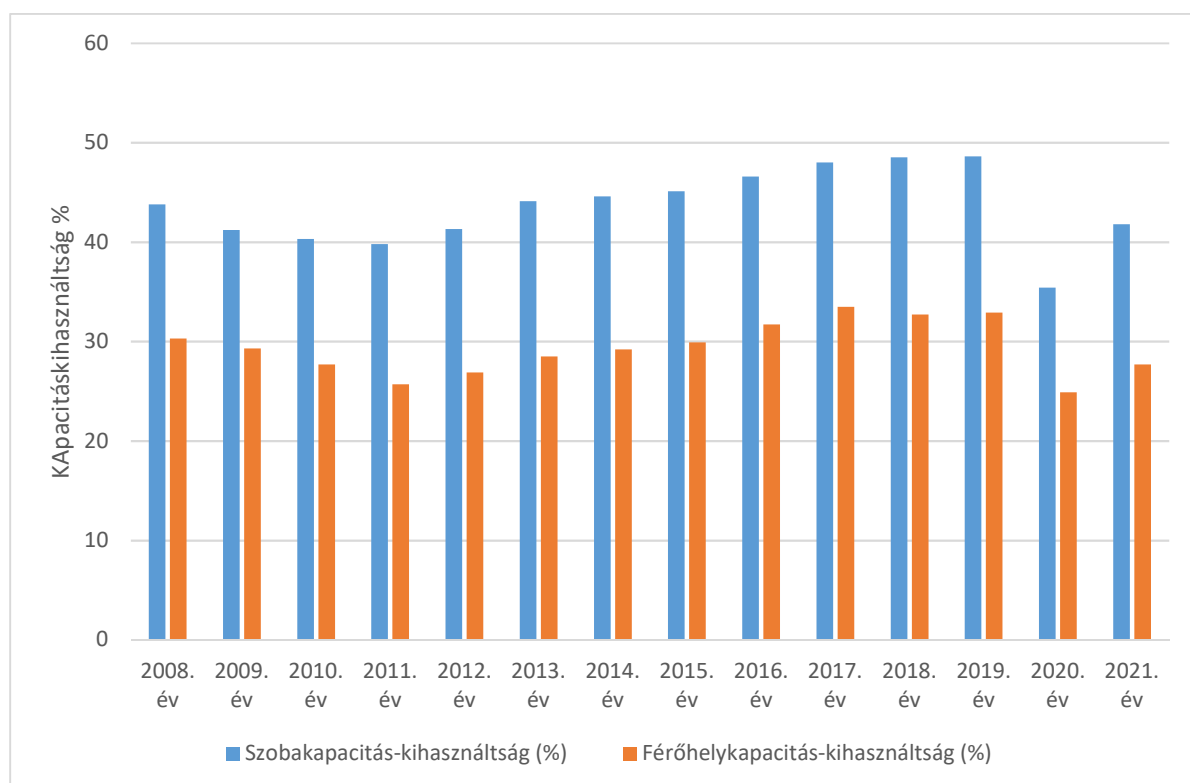
Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

A kereskedelmi szálláshelyek szoba- és férőhelykapacitás kihasználtsági mutatóit tekintve az utolsó rendelkezésre álló teljes évi adatsor a 2021-es a KSH adatbázisában, 2023. március 28-án. A 2022. évi kapacitás-adatok csupán áprilisig érhetőek el, így az aktuális jelentés a 2021. évi adatokat ismerteti. Amennyiben az adatbázis frissül, a jelentésben is módosítjuk az elemzett adatok körét.

Üdülőkörzeti szinten a **szobakapacitás kihasználtsága** 2010 és 2011 között mérséklődött, ezt követően azonban 2019-ig folyamatosan növekedett, a szobakapacitás-kihasználtság a 2010 évi 40,3 %-ról 2019-re 48,6 %-ra erősödött. Ugyanakkor a **férőhelykapacitás-kihasználtságban** is jelentős növekedés figyelhető meg, a 2010 évi 27,7 %-os kapacitás-kihasználtság 2019-ben már 32,9 %. A változás trendje országosan is hasonló, mind a szoba, mind a férőhely kapacitások kihasználtságában növekedés mutatkozik a különbséggel, hogy a növekedés meredeksége

nagyobb, és alacsonyabb bázisonról rugaszkodott el. A szobakapacitások kihasználtsága országosan a 2010 évi 37,6 %-ról 2019-re 51,4 %-ra, a férőhelykapacitásoké ugyanezen idő alatt 25,3 %-ról 33,2 %-ra módosult. **2020-ban** értelemszerűen egy roppant erőteljes **törés volt észlelhető a kapacitás-kihasználtsági adatokban**. Országos szinten a szobakapacitások kihasználtsága 22 százalékponttal 29,2%-ra, míg a férőhelykapacitások kihasználtsága 14 százalékponttal 19,5%-ra esett vissza. A **Balatonnál ez a mutató némileg kedvezőbb: a szobakapacitások kihasználtsága kapcsán 13 százalékpontos visszaesés** volt rögzíthető, a **férőhelyek kapcsán pedig 8 százalékpontos csökkenés**, így a két mutató az országos értéknél számottevően kedvezőbb 35,4 illetve 24,9%-os értéket vett fel.

19. sz. ábra **A kereskedelmi szálláshelyek éves szintű szoba- és férőhelykapacitás-kihasználtsága (%) a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2008 – 2021)**

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

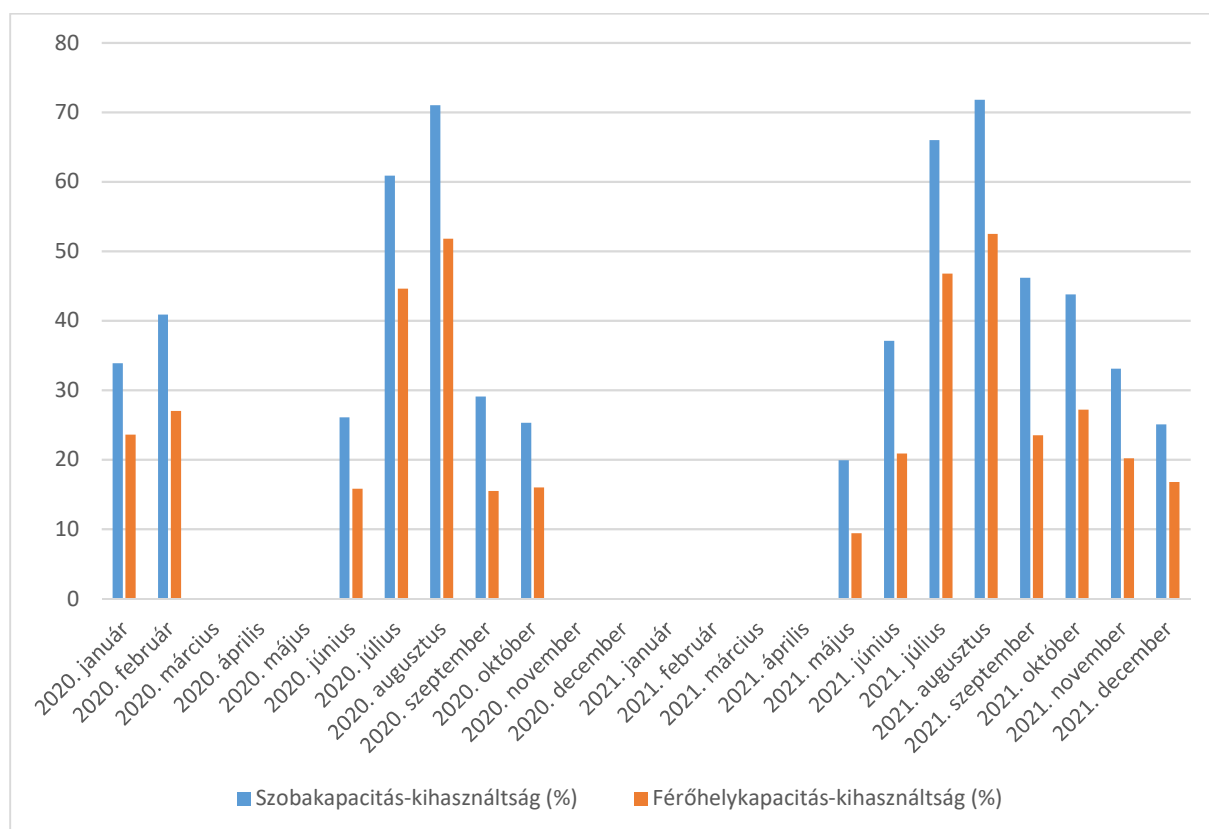
A 2020-as évben ugyanakkor óriási éven belüli differenciák alakultak ki. A minimál értékekről július-augusztusra 61-71 %-os szintekre, ugyanekkor a férőhely-kapacitás kihasználtság 44 % és 52 % között alakult, ezzel messze magasan az országos szint felett teljesített: **2020 nyarán ’megtelt a Balaton’**.

2021-ben a férőhelykapacitások kihasználtsága tekintetében még éppen a 2011-es mélypont felett teljesített a régió, azonban a szobakapacitások kihasználtsága éves szinten a térség turizmusának növekedési periódusába eső 2012-es évet már megelőzte. Az előző évhez képest a **szobák tekintetében** valamivel több mint **6 százalékpontos**, a **férőhelykapacitások kihasználtsága terén alig 3 százalékpontos** növekedés rögzíthető. Ugyanakkor a balatoni

értékek (41,8% illetve 27,7%), még mindig jelentősen meghaladják az országos értékeket (36,2% illetve 23,6%).

A 2021. évi nyáron még a 2020. évit is meghaladó szálláshelykapacitás-kihasználtság adatok voltak rögzíthetők. Mind a júliusi, mind pedig az augusztusi adatok tekintetében tovább bővült a nyári főszezonban a rendelkezésre álló szobák foglaltsága, így a második pandémiás év nyarán is igazolható statisztikai adatokkal hogy a „Balaton gyakorlatilag megtelt”, az igen szűkös téli-tavaszi hónapokat követően.

20. sz. ábra **A kereskedelmi szálláshelyek férőhely- és szobakapacitás-kihasználtsága (%) havonta, 2020-ban és 2021-ben a BKÜ területén**

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

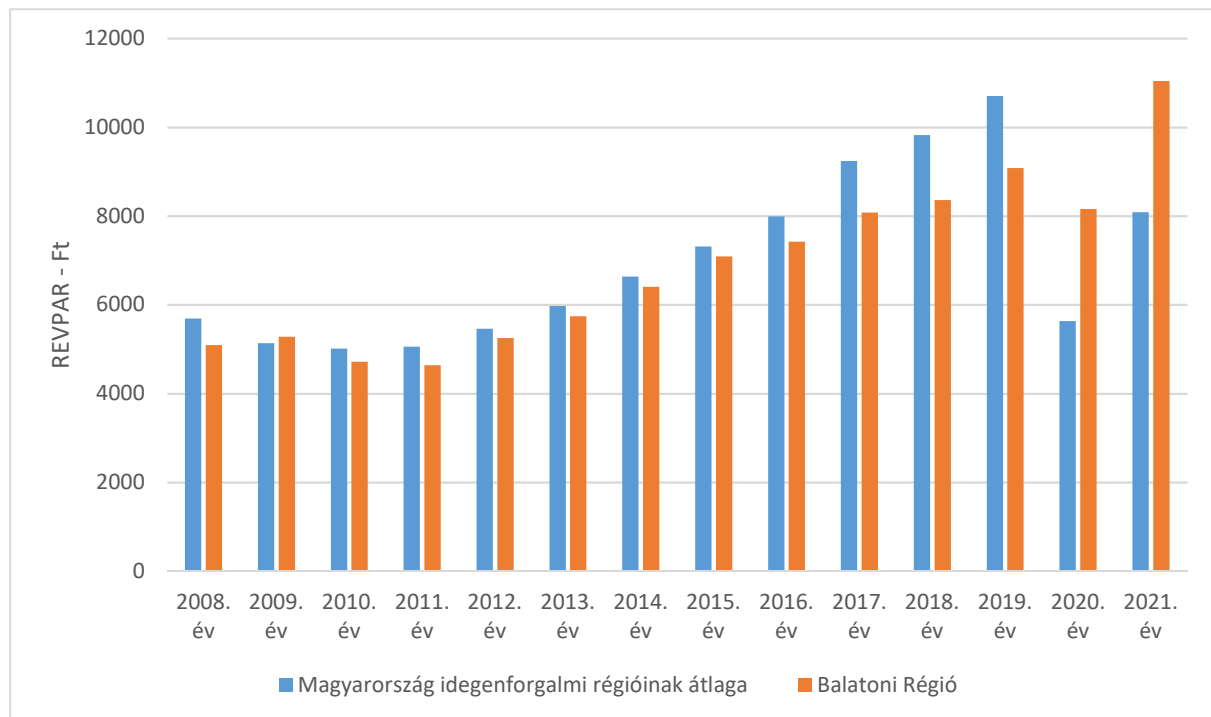
A kereskedelmi szálláshelyeken mért egyedi **jövedelmezőségi mutató, a REVPAR** (Revenue Per Available Room), azaz az egy szoba egy működési napjára jutó szállásdíj Ft-ban kifejezett értéke mutató kapcsán is elmondható, hogy a 2022. évre vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésre a KSH adatrendszerében 2023. március 28-án. Emiatt jelen elemzés a megelőző évek adataira terjed ki. Amennyiben a központi adatbázisok frissülnek, a jelentés adatkészletét és elemzési felületeit egyaránt frissítjük.

2011-től 2019-ig országosan és BKÜ szinten is ütemesen növekedett, az üdülőkörzetben 2019-ben a 2011-es adathoz képest 96%-os, országosan mintegy 112 %-os növekedés regisztrálható. A BKÜ REVPAR értéke 2019-ben **9080 Ft**, országosan 10704 Ft. A 2010-es években a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben **egy szoba átlagára** 11700 Ft körüli értékről 18674

Ft-ra, országosan 13300 Ft körüli szintről 20818 Ft-ra módosult, a Balaton körül 2010-hez képest 2019-re 59 %-kal, országosan 56 %-kal lett magasabb az átlagár.

Tanulságos eredmény, hogy a 2020 évi koronavírus-járvány a kereskedelmi szálláshelyek árának rendkívül drasztikus emelkedésével jártak. A közelgő áremelkedést 2020 első hónapjaiban még egyáltalán nem lehetett látni, ez a turizmus-szektor 2020 tavaszi leállását követően realizálódott. Mindemellett **a lezárások és a Balaton térség iránt élénkülő kereslet alapjaiban változtatta meg a Balaton és a többi idegenforgalmi régió egymáshoz viszonyított árszínvonalát.** Míg 2008-2019 között az országos átlagtól egyre növekvő mértékben maradt el a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egészének éves átlagos REVPAR értéke, 2020-ban és 2021-ben ez a jelenség drasztikus mértékben átalakult. A balatoni szálláshelyszolgáltatások díja átlagosan 30%-kal magasabb volt 2020-ban és 2021-ben mint az ország többi idegenforgalmi régiójának értékei.

21. sz. ábra **A REVPAR (egy szoba egy működési napjára jutó szállásdíj) éves értékei (Ft) Magyarországon és a Balaton térségében (2008 – 2021)**

Forrás: KSH adatok alapján BIFÜ Nkft

A REVPAR szintje a havi bontású adatközlése szerint 2021. júniusban 7251 Ft volt a BKÜ-ben, ami a 2020-as adat 1,3-szorosa! 2021. júliusban már 19295 Ft, augusztusban 23501 Ft, ez utóbbi adatok az előző évihez képest mintegy 15%-os áremelkedést mutatnak. A REVPAR 2021. szeptemberi és októberi balatoni értékei az igazán kiemelkedőek: mindkét hónapban megduplázódott a REVPAR értéke a térségben 2020-hoz képest, azonban meg kell jegyezni, hogy ez az ország egészére is igaz.

5. Foglalkoztatás, munkanélküliség

A BKÜ foglalkoztatottsági helyzetképe alapvetően a munkanélküliség eltérő mértékű **ciklikus ingadozásainak** függvényében változó. A munkanélküliség és a foglalkoztatottság egymással szorosan összefüggő szakaszos ingadozását nem véletlen mértékben a turizmusgazdaság térségi működése mozgatja, vagyis **az idegenforgalom** szempontjából **hangsúlyos és kevésbé hangsúlyos szezonok** periodikus váltakozásai **aktíválják** olyan időszakban, amikor **nem érvényesülnek egy globális egészségügyi válsághelyzet, vagy geopolitikai természetű konfliktusok gazdaságra gyakorolt közvetett és széleskörű hatásai.**

A **koronavírus-járvány éveiben, 2020-2021 során** a pandémia hatásainak érvényesülésével kellett számolnunk, ami alapvetően átírta a korábbi trendek jelenségeit és megváltoztatta a munkanélküliség és foglalkoztatottság térségi arculatát. **2022-ben pedig egy újabb, az európai régiókra és lokalitásokra is erőteljesen ható globális válsággal kellett és kell szembenéznie a világnak,** az orosz-ukrán háborúval és az abból eredeztethető gazdasági válsággal. Tekintettel arra, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet gazdasága, ennek révén munkaerőpiaca is erősen kitett a turizmus teljesítményének és az ezt meghatározó környezeti-társadalmi feltételeknek, mind a pandémia, mind a háború, jelentős kihívásokat állítottak a térség elé. Ugyanakkor a **munkanélküliségi adatokból az látszik, hogy 2022 egész évet tekintve a válság egyelőre a kiemelt térségi munkaerőpiacot nem érintette.**

A munkanélküliségi adatokat hosszú időtávban vizsgálva elmondható, hogy a regisztrált munkanélküliek éves átlagos száma az üdülőkörzetben 2009-ig évről évre emelkedett, 2009-től egy 2012-es törést leszámítva fokozatosan csökkent a 2020 tavaszán kibontakozó első koronavírus-járványhullámig. **Összességében a BKÜ területén 2010-2019 között éves szinten 9,79%-ról 3,71 %-ra csökkent a munkanélküliségi ráta, ez mintegy 6 százalékpontos csökkenésnek felel meg. Magyarországon még az üdülőkörzetnél nagyobb mértékben, 11,3 %-ról 3,5 %-ra mérséklődött a munkanélküliség, ami csaknem 8 százalékpontos csökkenés.**¹⁰ 2019 év végén az országos és a BKÜ munkanélküliségi ráta értéke sokkal alacsonyabb volt az euró-övezeti (7,5 %), akár az Európai Unió 28 tagországának közös munkanélküliségi rátájánál (6,8 %), mindössze négy uniós tagország munkanélküliségi ráta értéke volt ennél is alacsonyabb.¹¹

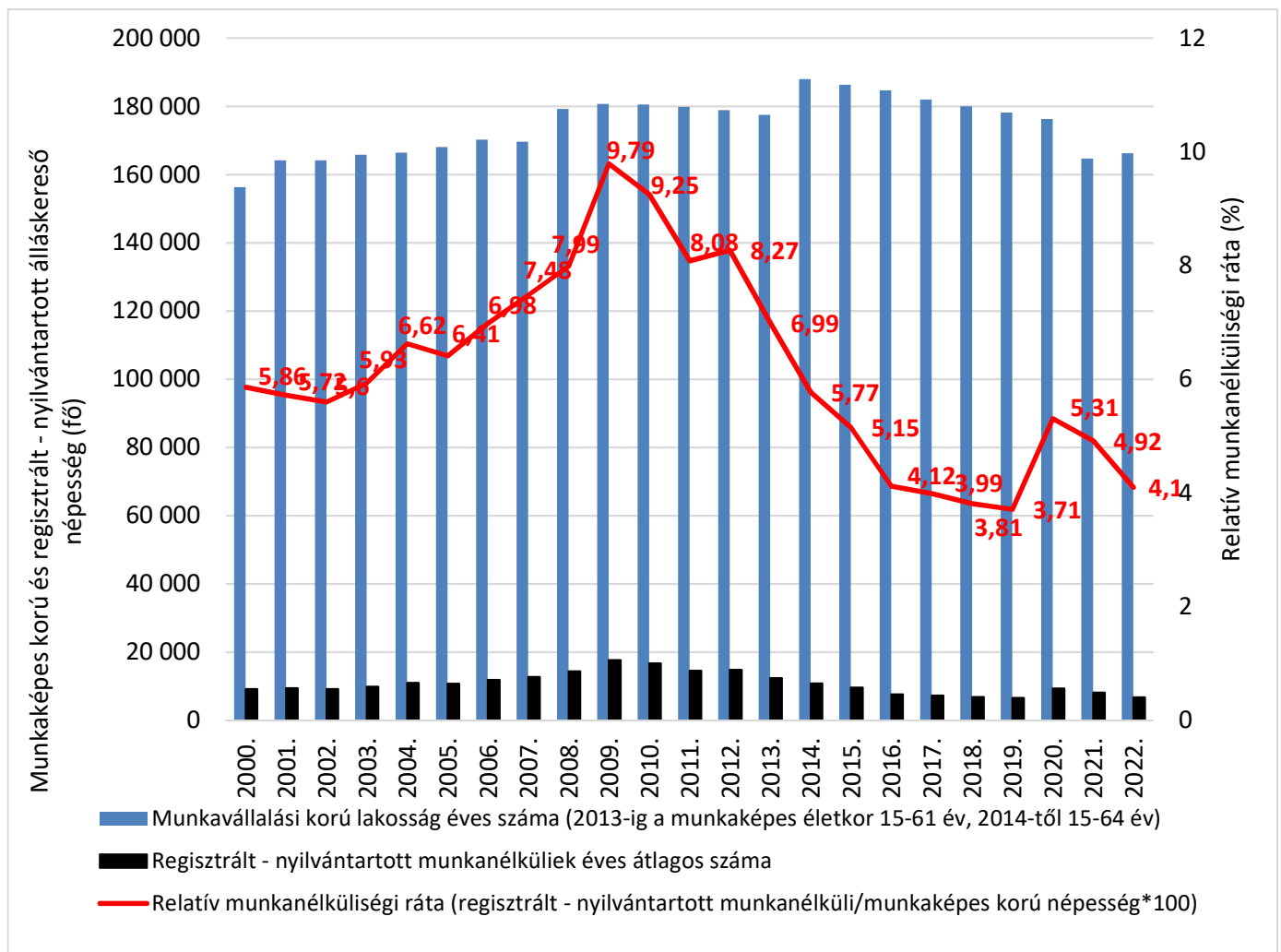
A munkanélküliségi ráta éves átlagos szintjének mélypontját, 2019-et (3,71% a BKÜ-ben) követően **a pandémia kibontakozásának évében, 2020-ban megfordult az évtizedes, csökkenő tendencia.** A munkaerőpiacon évtizedes távlatban kialakult nemzetgazdasági szempontok alapján kialakult kedvező folyamatokat szakította meg a sorozatos megbetegedési hullámokat előidéző koronavírus-járvány, amely a foglalkoztatás mértékének csökkenését és a munkanélküliség újlagos emelkedését eredményezte. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben számottevő munkaerő-piaci anomáliák bontakoztak ki 2020 során a szálláshely-szolgáltatás és

¹⁰ Forrás: 2.3.2. Munkanélküliség (2004–2019) https://www.ksh.hu/thm/2/indi2_3_2.html

¹¹ Forrás: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>
Csehország: 2,2 %, Németország: 3,1 %, Lengyelország: 3,2 %, Málta: 3,4 %.

vendéglátás területén. Ekkoriban a kiemelt térség munkanélküliségi rátája visszaugrott nagyjából a 2014-2015-ös szintre, ami a térség egészét tekintve 5,3%-os munkanélküliségi rátát jelentett. Azonban ez a **megugrás ideiglenes maradt**. A pandémiától több hullámban terhelt 2021-es évben már újbóli, mérsékelt ütemű csökkenést regisztrálhattunk (4,92%), majd **2022-ben ez a csökkenés az egymásra torlódó gazdasági válságtényezők közepette is gyorsult**. A munkanélküliség ráta éves szintű **4,1%-os átlagértéke nagyjából a 2017-es évvel van egy szinten**, ami az elmúlt bő két évtized negyedik legjobb eredményét jelenti.

22. sz. ábra **A munkavállalási korú lakosság éves száma, a regisztrált munkanélküliek száma, valamint a munkanélküliségi ráta éves átlagértéke a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben (2000 – 2022)**

Forrás: TeIR és NFSZ adatok alapján BIFŰ Nkft

A 2022-es relatíve kedvező munkanélküliségi adatok ismeretében elmondható, hogy az időben egymást követő válságjelenségek előidézték ugyan negatív jelenségeket a kiemelt térség munkaerőpiacán, azonban mély, strukturális válságot egyelőre nem okoztak.

A munkanélküliségi ráta mozgása és értéke értelemszerű összefüggésben van a foglalkoztatottsági index értékeivel. A foglalkoztatottak száma 2010 és 2022 között, a

pandémiás 2020-as és 2021-es évek kisebb megtorpanásaival együtt is tartósan növekedett. Magyarországon 3,7 millióról 4,59 millióra emelkedett a foglalkoztatotti létszám, a 15-64 év közöttiek foglalkoztatottsági rátája pedig elérte a 74,5 %-ot.¹² A foglalkoztatottak mintegy 98 %-a sorolható a 15-64 éves korcsoportba, ez a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén élő állandó lakosságból a munkavállalási korú, 15-64 éves népességet alapul véve 2010 és 2022 között átlagosan mintegy 178 ezer embert jelent. Ugyanakkor munkaképes korú lakosság számának csökkenése jól megfigyelhető: **2014 és 2022 között mintegy 21 ezer fővel csökkent a 15-64 éves lakosság száma** a kiemelt üdülőkörzetben – ez nagyjából egy Keszthely méretű várossal egyenértékű! Azzal együtt is fontos, a szakpolitika és a területfejlesztési tervezés figyelmébe ajánlható tény ez, hogy 2021-ről 2022-re mintegy 1500 fővel bővült a térség aktív korú népességének száma.

Ugyan a szezonális hatások csökkentése terén 2010 és 2020 között jelentős eredményeket sikerült elérni a Balatonnál a szálláshelyfejlesztések és a turisztikai szolgáltatás- és attrakciófejlesztések révén, az egész éves turisztikai foglalkoztatás továbbra is távlati cél maradt. A turizmusszektor évtizedes fellendülést követően 2019-re már igen jelentős **munkaerő, képzett munkaerő, létszám és kapacitás gondokkal küzdött**,¹³ ez a problematika sajátosan társult a járványhelyzet által generált foglalkoztatási anomáliákkal. A 2020 során vendégforgalom tavaszi, őszi és téli élénkülése elmaradt, és a turizmusszektor szekvenciális leállása egy kényszerű munkaerő-passzívumot hozott létre, miközben a nyári időszak során létszámában lényegében ugyanez a munkaerő fokozott terhelésnek volt kitéve. Kisebb mértékben, de 2021 során a 2020 évi anomáliajelenségek megismétlődtek. A fokozott terhelés mértékét a szezonális és **részmunkaidős foglalkoztatottak**, illetve **az atipikus foglalkoztatási megoldások**¹⁴ résztvevői részben enyhíthették. Tekintettel arra, hogy a 2022-es év az energiaválság, az infláció, a háborús helyzet ellenére alapvetően eredményes idegenforgalmi főszezont produkált, a térségi foglalkoztatás is részben visszarendeződhetett a pandémia előtti időszakban megszokott formákhoz.

Az éves átlagos munkanélküliség **üdülőkörzeti alrégiós** felbontásában a **legalacsonyabb rátaértékek** rendre a térség **Veszprém**, a legmagasabbak a **Somogy vármegyei** területen mérhetők. Az üdülőkörzet **Zala vármegyei** területrésznének munkanélküliségi rátaindexé jellemzően **szorosan követi** az BKÜ egészében tapasztalható jellemzőket. Fontos tapasztalat, hogy az alrégiós **területi különbségek a munkanélküliség jelentős emelkedése, majd radikális csökkenése ellenére is megmaradtak**, sőt, a 2020-2021 évben zajlott koronavírus-járvány által okozott hatásokhoz is igazodva, az újabb munkanélküliség növekedés szerkezeti

¹² Bővebben: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1912.html>

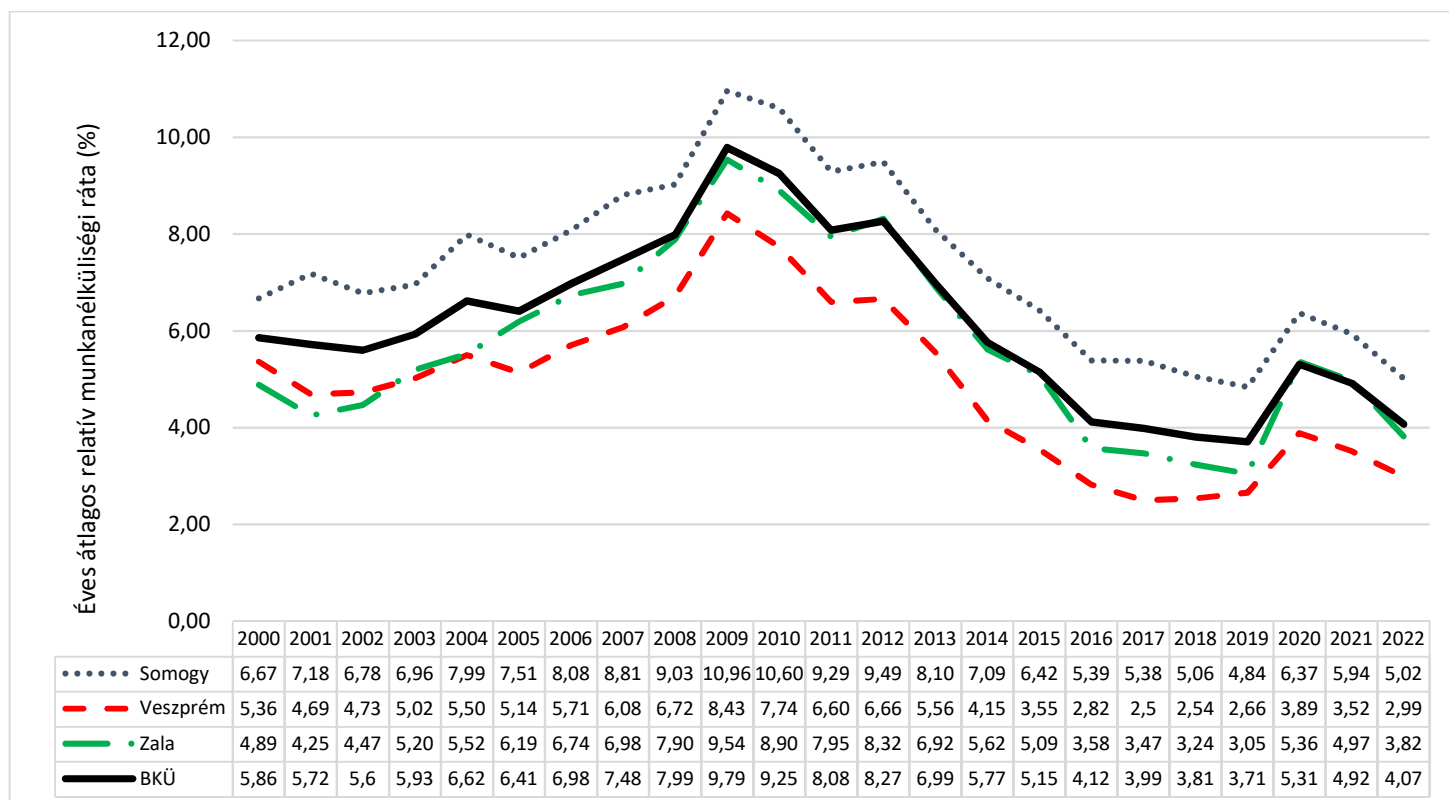
¹³ Bővebben: Továbbra is súlyos gond a munkaerőhiány a Balatonnál. <https://www.hirbalaton.hu/tovabbra-is-sulyos-gond-a-munkaerohiany-a-balatonnal/>. 2019. augusztus 17. Továbbá: Hátráltatja a turizmust a munkaerőhiány. <http://turizmusonline.hu/belfold/cikk/hatraltatja-a-turizmust-a-munkaerohiany-2019>. május 23. Munkaerőhelyzet a szállodaiparban - gondok és megoldások. <https://turizmus.com/szallashely-vedeglatas/munkaerohelyzet-a-szallodaiparban-gondok-es-megoldasok-1161840>. 2019. január 23.

¹⁴ Ilyen például a részmunkaidős foglalkoztatás, a behívásos alapú munkavégzés, munkakörmegosztás (job-rotation), bedolgozói munkaviszony, egyszerűsített és alkalmi foglalkoztatás, munkaerő kölcsönzés, több munkáltató által létesített munkaviszony, nyugdíjas, vagy a diákmunka.

íve is szinkron a korábbiakkal. Ugyanígy a 2022-es év javuló munkanélküliségi adatai sem tértek el a hosszú időtávban kirajzolódó munkaerőpiaci területi struktúrától.

2021-ben éves szinten a BKÜ 4,92 %-os rátájához képest a somogyi index 5,94 %, a Veszprém vármegyei 3,52 %, a zalai 4,97 %-os értéken zárt. 2022 során a BKÜ 4,92 %-os munkanélküliségi indexértékéhez képest a somogyi ráta 5,02 %, a Veszprém megyei 2,99 %, a zalai 3,82 %.

23. sz. ábra Éves átlagos munkanélküliségi ráta (%) a BKÜ-ben és a BKÜ alrégióiban (2000 – 2022)

Forrás: TeIR és NFSZ adatok alapján BIFÜ Nkft

A munkanélküliségi jelenségek alakulását annak kiemelt fontossága miatt 2020 és 2022 évek között havi szinten is bemutatjuk.

2020 év során a 15-64 éves korcsoportra megállapított országos munkanélküliségi ráta januártól májusig, 3,7 %-ról 4,8 %-ra emelkedett, majd az év végéig 4 % közeli rátaértékre süllyedt. 2021 évben januárjában 5 %-ra emelkedett, ami májusra 4 % alá mérséklődött, ezt követően 4 % körül ingadozott és az év utolsó hónapjaiban 3,7 %-on állt meg.¹⁵ 2022 januárjától országosan egy enyhe emelkedés volt tapasztalható, ami 2022 márciusában, 4%-os csúcson megállt, ezt követően egy mérsékelt ütemű csökkenés, majd stagnálás alakult ki. 2022 decemberében 3,6%-os szintet mérhettünk, ami 2020 januárja óta országos összevetésben a legkedvezőbb érték.

¹⁵ Bővebben: <https://www.ksh.hu/munkanelkuliseg> ; <https://www.ksh.hu/heti-monitor/munkaeropiac.html>

Szembetűnő, hogy az országos rátaértékek és az üdülőkörzeti index 2021 első felében milyen erőteljesen elvált egymástól, az üdülőkörzet értékek kárára. Vélhetően itt érhető tetten a turizmusgazdaság sérülékenysége, mely egy pandémiás válság idején kihat a térség munkaerőpiaci folyamataira.

Az üdülőkörzeti rátaindex a 2020. januári 4 %-os szintről fél éven át, egészen a nyárig emelkedett és 6,6 %-os szinten tetőzött, nyár végén 5,3 % körüli értékre csökkent, és maradt az év végéig. 2021 év elején 4,5 % körüli szintre csökkent a relatív munkanélküliség, ezt követően a nyár elejéig jelentős mértékben növekedett, meghaladta a 7 %-os szintet. A nyár folyamán újabb csökkenő trend indult és ősztől az év végéig 5,7 %-os szinten stabilizálódott. 2022 januárjára egy erőteljes esést regisztrálhatunk (4,6%), majd összességében az év további részén egy mérséklődést, melynek mélypontja 2022 augusztusa, 3,6%-os értékkel. A nyári időszakban a BKÜ és az országos rátaérték gyakorlatilag teljesen együtt mozgott. A turisztikai főszezont követően a kiemelt üdülőkörzeti munkanélküliség kicsit elvált az országostól, jelentősebb mértékben növekedett, novemberi csúcserőteke 4% volt, majd decemberben 3,9%-ot rögzíthettünk.

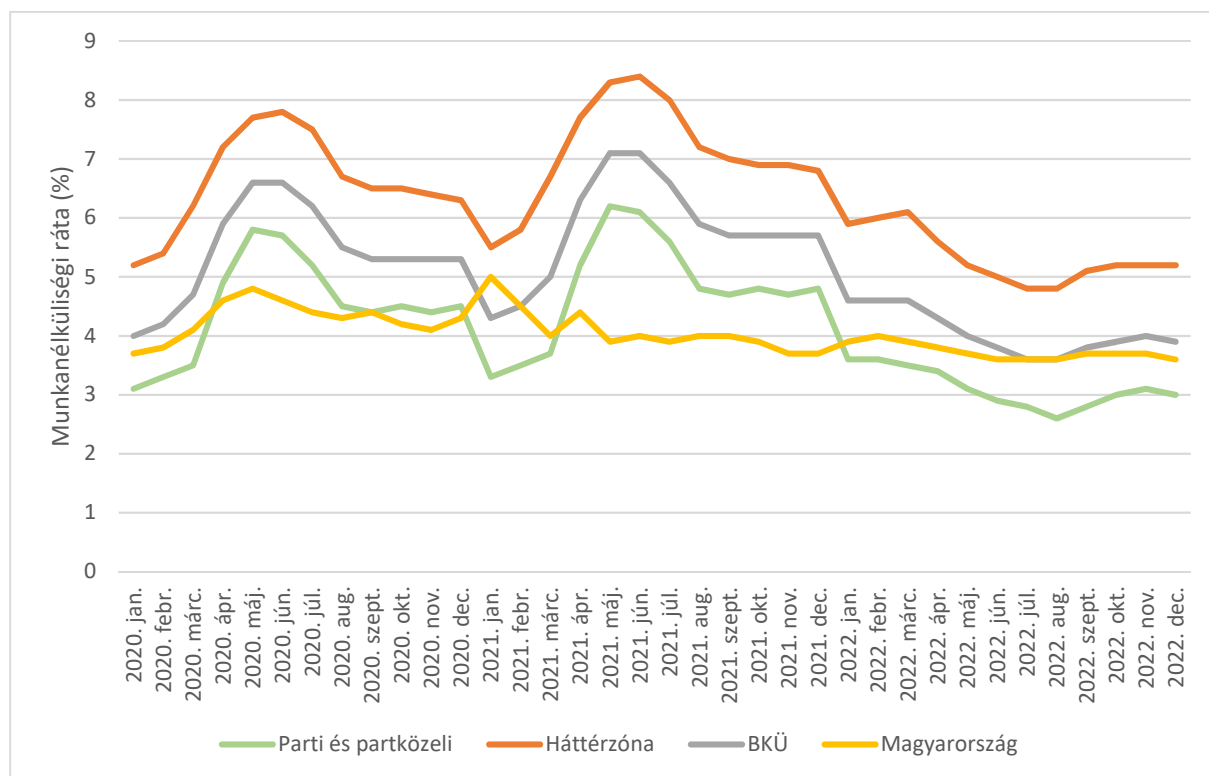
A munkanélküliség alapvetően a térség háttérterületét érinti nagyobb mértékben, ahol 2020 előtt is magasabb volt a munkanélküliség, mint a parti sávban, és ez a koronavírus-járvány hatásai alatt súlyosabbá vált. A háttértelepülések munkanélkülisége 2020 év júniusában 7,8 %-kal tetőzött, onnan kezdve az év végéig 6,3 %-ra csökkent. 2021-ben május és július között 8 %-os szint közelében pozicionálódott, majd az év végére 6,8 %-ra csökkent. 2022 januárjában itt is láthatunk egy esést, majd egymárciusi, évközi tetőzést, amikor 6,1%-on állt a háttérterületek munkanélküliségi rátája. Ezután az üdülőkörzeti értékkel párhuzamosan mérséklődött a háttértelepülések munkanélkülisége, majd a főszezoni mélypont után 5,2%-on állt meg – ez az adat megegyezik a pandémia előtti téli, 2020 januári adattal.

A Balaton-parti sáv munkaképes korú lakosságának munkanélkülisége a 2020 során januártól májusig 3 % körüli értékről 6 %-ra emelkedett, ilyen szintű romlásértékre a 2000-es évek közepe óta nem volt példa. Nyárral a munkanélküliek számának növekedése leállt, őszől több mint egy százalékpontos mérséklődés tapasztalható a kora nyári időszakhoz képest, de 4,5 %-os értékről lényegesen nem tudott elszakadni. 2021 év elején 3-4 % közötti rátaérték állapítható meg, ami a nyár elejéig ismét fokozatosan növekedett és 6 % felett tetőzött, az év végére stabilan 5 % alá csökkent. 2022. januártól az országos átlagnál kedvezőbbnek mutatkoznak a parti települések értékei. Az év elejétől enyhe csökkenés látszik az indexértéken, amelynek legalacsonyabb pontja az augusztusi hónapban rögzíthető – ekkor 2,6%-os volt a kiemelt térség munkanélküliségi rátája. Az év végén végül 3%-os értéken zárt a parti települések köre, azonban így is figyelemreméltó, hogy az országos átlaghoz képest mérhető jelentősen kedvezőbb helyzet.

Tekintettel arra, hogy 2022 januártól egy nagyon határozott esést látunk a kiemelt térségi munkanélküliségi rátában (parti és háttértelepülési vetületben egyaránt), valamint az aktív korú népességszám hosszútávú trendekkel szembemenő statisztikai növekedése is ekkorra tehető,

feltételezhető, hogy az adott időpontban az adatok módszertanában, struktúrájában változás történhetett.

24. sz. ábra **Relatív munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben és az üdülőkörzet területi főcsoportbontásai szerint 2020 és 2021 során, havi szinten**

Forrás: TeIR és NFSZ adatok alapján BIFŰ Nkft

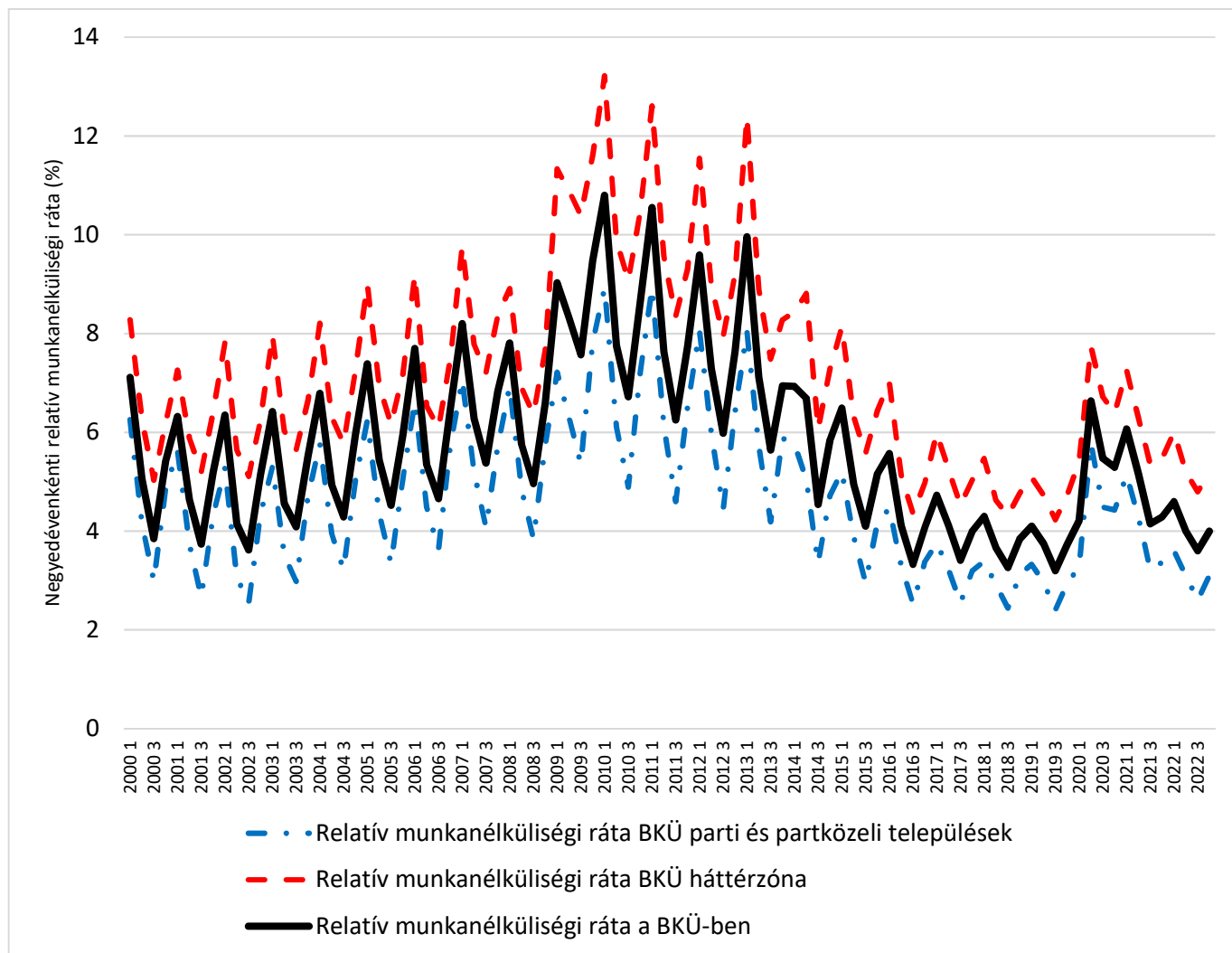
A korábbi évtizedek megszokott trendjelenségei, a tavasszal csökkenő, nyáron minimumba kerülő, ősszel növekvő és télen tetőző munkanélküliség mozgása 2022-ben is megfigyelhető, ugyanakkor jóval kisebb kilengésekkel mint a korábbi években. 2022-ben a 2017-2019 közötti időszak relatíve alacsony mértékű téli-nyári munkaerőpiaci differenciái köszönnek vissza, azzal a különbséggel hogy összességében magasabb volt a munkanélküliségi ráta értéke.

Összességében két évtizedes időtáv alapján megalapozottan kijelenthetjük, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet parti és partközeli vetületében alacsonyabb a munkanélküliség, mint a háttértelepülések metszetében akkor is, ha hosszú időtrendben romló, és akkor is, ha hosszú időtrendben javuló tendencia mutatkozik, továbbá akkor is fennmaradnak ezek a differenciáló erőhatások, ha a külső, előre nem jelezhető hatások mozgatják a munkaerőpiac szerkezetét.

A munkanélküliségi ráta negyedéves, szezonális-periodikus változása a pandémikus hatások nélküli, hosszú időtrendben azonos, akkor is, ha emelkedő és akkor is, ha csökkenő a trendmozgás, télen a legmagasabb, tavasszal csökkenő, nyáron a legalacsonyabb, és ősszel újra

növekvő. Ez a szezonális periodicitás állandó kísérőjelensége a parti és partközeli területrészes munkanélküliségi adatainak kedvezősége az üdülőkörzet háttérzóna területrészéhez képest.

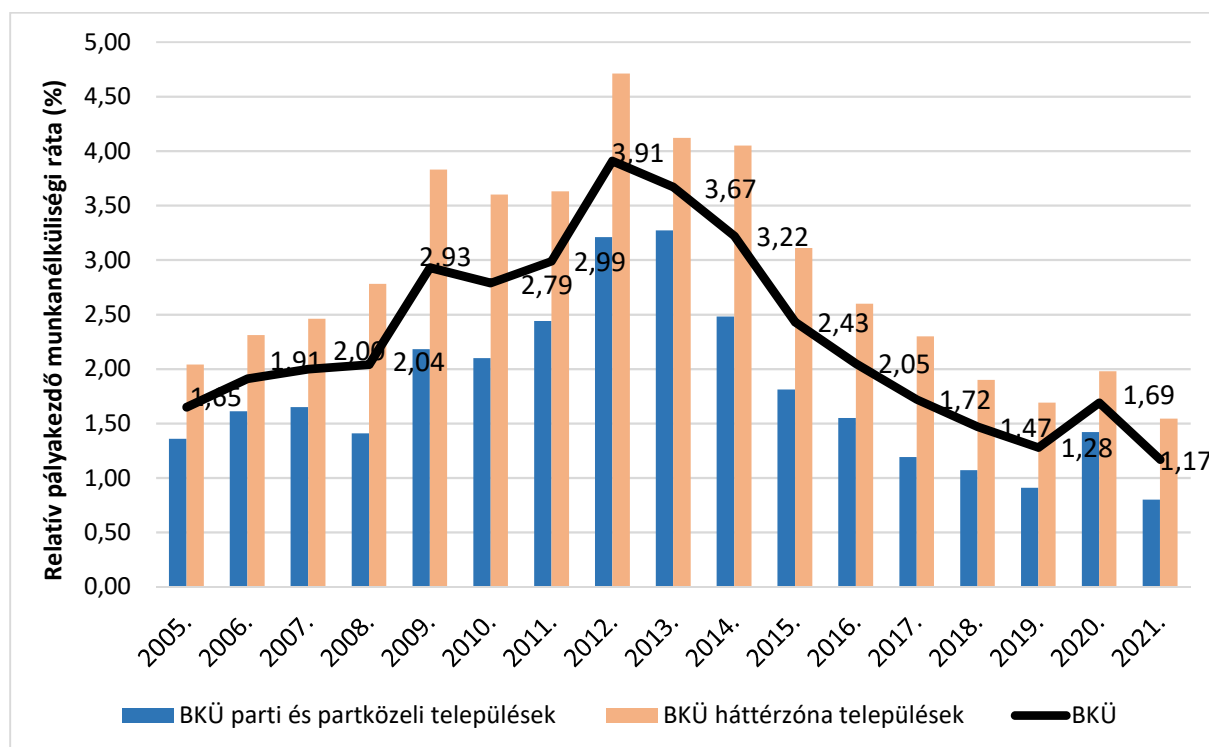
25. sz. ábra **A munkanélküliségi ráta negyedéves változása a BKÜ területén 2000 első negyedétől – 2022 harmadik negyedéig**

Forrás: TeIR és NFSZ adatok alapján BIFÜ Nkft

A **pályakezdő munkanélküliségi ráta** 2022 évi adatai üdülőkörzeti szinten 2023 első hónapjaiban még nem érhetőek el, ennek alakulásáról egy későbbi monitoring jelentésben tudunk majd beszámolni. A legfrissebb pályakezdő munkanélküliségi adatok **2021-re** vonatkoznak.

26. sz. ábra **Relatív éves pályakezdő munkanélküliségi ráta alakulása a BKÜ-ben 2005 és 2021 között**

Forrás: TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

A relatív éves pályakezdő munkanélküliségi ráta a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén évtizedes viszonylat alapján 2005 és 2008 között lassú ütemben növekvő pályát írt le, 2009 és 2011 között 3 % közeli arányon stabilizálódott, majd **2012-ben további 1 %-al emelkedett, ezzel a vizsgált másfél évtizedes periódus alatt 4 %-os szinten tetőzött. 2013-tól 2019 évig folyamatosan csökkent a pályakezdő munkanélküliek aránya**, a mérséklődési trendfolyamatot a koronavírus-járvány törte meg 2020-ban, 2012-óta először növekedett a pályakezdő munkanélküliek aránya a térségben. A növekedés mértéke kicsi volt, gyakorlatilag a 2017 évi aránynak megfelelő, 1,69 %. **2021-ben e mutató kapcsán is bizonyos visszarendeződés figyelhető meg**, vagyis a 2020 előtti trendhez illeszkedik a 2021-es adat: egészen minimálisra, **1,17%-ra csökkent a kiemelt térség pályakezdő munkanélküliségi rátája**, ami lényegében arra utal, hogy a munkanélküliség fogalma nem, vagy alig-alig létezik a fiatal felnőttek esetében a Balaton térségében.

A pályakezdők munkanélkülisége az üdülőkörzet háttérzóna településein magasabb, a parti és partközeli településeken alacsonyabb a teljes vizsgált időszakban.

2015-ben a parti és part menti települések pályakezdő munkanélküliségi ráta értéke 2 % alá mérséklődött, az üdülőkörzet háttértelepülésein 3,11 % ez az érték, a térség egészét tekintve 2,43 %, ami a 2008 évi válság kezdete óta a legalacsonyabb adat. Ezt követően 2016 és 2019 között további lineáris pályán haladó csökkenés tapasztalható mind a parti és partközeli, mind a háttérzóna metszetében. 2020 során a pályakezdők munkanélkülisége a parti és partközeli településeken 1,5 %, a háttérzónában 2 % közelébe emelkedett. Annak ellenére, hogy a

háttérzóna pályakezdő munkanélkülisége magasabb, és a parti és partközeli alacsonyabb, a 2020 évi növekedés kétharmad részben a parti és partközeli sávban élőket érintette, és csak a növekedési gyakoriság harmada jutott a háttérzóna lakóira.

2021-re azonban mindkét területi dimenzióban még a 2019 szintnél is kedvezőbb értékeket mérhettünk, a parton 0,8%-os, a háttértelepüléseken 1,54%-os értéket. Mindkét dimenzióban gyors ütemű a csökkenés, némileg a parti területeken dinamikusabb, de ez a differencia nem számottevő.

Teljes foglalkoztatottsági helyzetkép a népszámlálásokhoz kötötten mérhető. **1990-ben** az aktív keresők, foglalkoztatottak éves száma **45,5 %-a** volt a BKÜ térségének össznépeségéhez képest, ez a nagyságrend a **2001-es** népszámlálás időpontjára **37 %-ra** csökkent. A **2011-es** népszámlálás során újabb nagymértékű változás mutatható ki. A teljes foglalkoztatottsági ráta **62,1 %-ra** nőtt a BKÜ-ben. A következő monitorozási időpont a koronavírus-járvány miatt a tervezett 2021 évhez képest képest egy évvel később, **2022-ben** került sorra. A jelen elemzés készítése során a TeIR felületén még nem elérhetők a 2022-es census foglalkoztatási adatai, így ennek ismertetésétől el kell tekintenünk.

2010-ben megkezdődött a munkanélküliségi ellátórendszer átalakítása, aminek keretében a **segélyezési rendszer működtetése helyett a minél szélesebb körű munkába állítás szándéka** került előtérbe. Ennek megfelelően csökkent a munkanélküli ellátás időtartama és összege, jelentősen növekedett a foglalkoztatás, illetve a **közfoglalkoztatási programba** bevont személyek száma.

Mindez hatásaiban **jelentősen hozzájárult a munkanélküliségi ráta radikális mérséklődéséhez**, ugyanakkor a térség foglalkoztatási helyzetének hosszú távú rendezéséhez **elengedhetetlen a piaci viszonyok között is stabil, folyamatos megélhetést biztosító, állandó munkahelyek létrehozása.** Ennek következtében adottak a feltételek ahhoz, hogy a **közmunka-program munkaerő-piaci statisztikát torzító hatásait kiküszöböljük**, azok ismeretében vonjunk le a kiemelt üdülőkörzet foglalkoztatási helyzetképre vonatkozó következtetéseket.

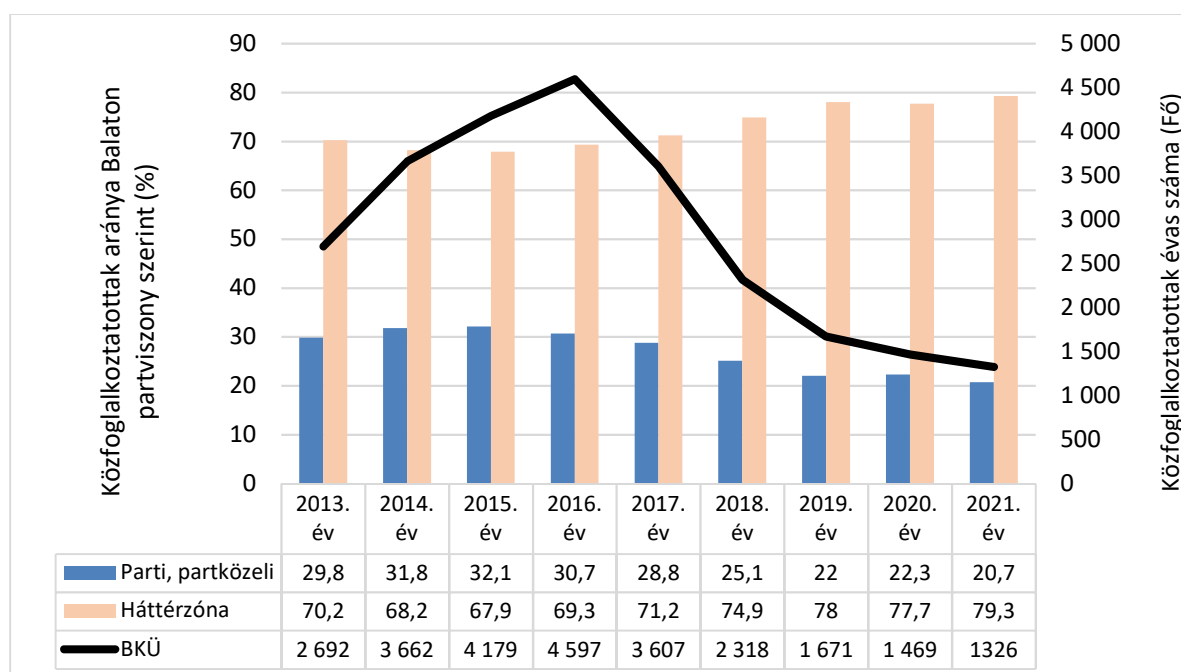
A hazai foglalkoztatáspolitikai egyik hangsúlyos célja a **közfoglalkoztatásban dolgozók** visszavezetése a **piaci alapokra helyezett munkavállalói** létbe. E szakpolitikai törekvés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet közfoglalkoztatási adataiban is nyomon követhető.

A régió elsődleges területi dichotómiájára jellemző, és azt erősíti, hogy a munkanélküliségtől, munkalehetőségektől és a képzett munkaerő hiányától fokozottabban sújtott **háttértelepüléseken jellemzőbb ez a foglalkoztatási forma**, mint a Balaton parti sáv településein. **2013-2016 között** a közfoglalkoztatottak számának **fokozatos bővülése** figyelhető meg a teljes üdülőkörzetben. Ez idő alatt átlagosan több mint kétszer annyi munkavállaló dolgozott a közfoglalkoztatásban a háttértelepüléseken, mint a parti és partközeli területeken. A **2016-ban rögzíthető csúcserő** követően a közfoglalkoztatottak létszáma jelentős csökkenésnek indult. A közfoglalkoztatottak létszáma 2017-ben a BKÜ teljes területét

figyelembe véve nagyjából a 2014-es szintre csökkent. **2018** során további nagymértékű, mintegy **36%-os csökkenés tapasztalható a térség egészében, amely folyamat 2019-ben sem állt meg, hiszen a közfoglalkoztatottak létszáma havi átlagok alapján további 28%-kal csökkent a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben.**

A koronavírus-járvány első évében, **2020** során a közfoglalkoztatottak száma az év elején januártól márciusáig tovább csökkent, ekkor már az ezer főt sem érte el a térségben, ezt követően azonban emelkedni kezdett, és az év végére 1500 fő közelében állt meg. **A közfoglalkoztatásban részt vevők 2020 éves átlaga 1469 fő volt.**

27. sz. ábra **A közfoglalkoztatásban résztvevők átlagos aránya a BKÜ Balaton partviszonylata alapján 2013-2021 között**

Forrás: TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

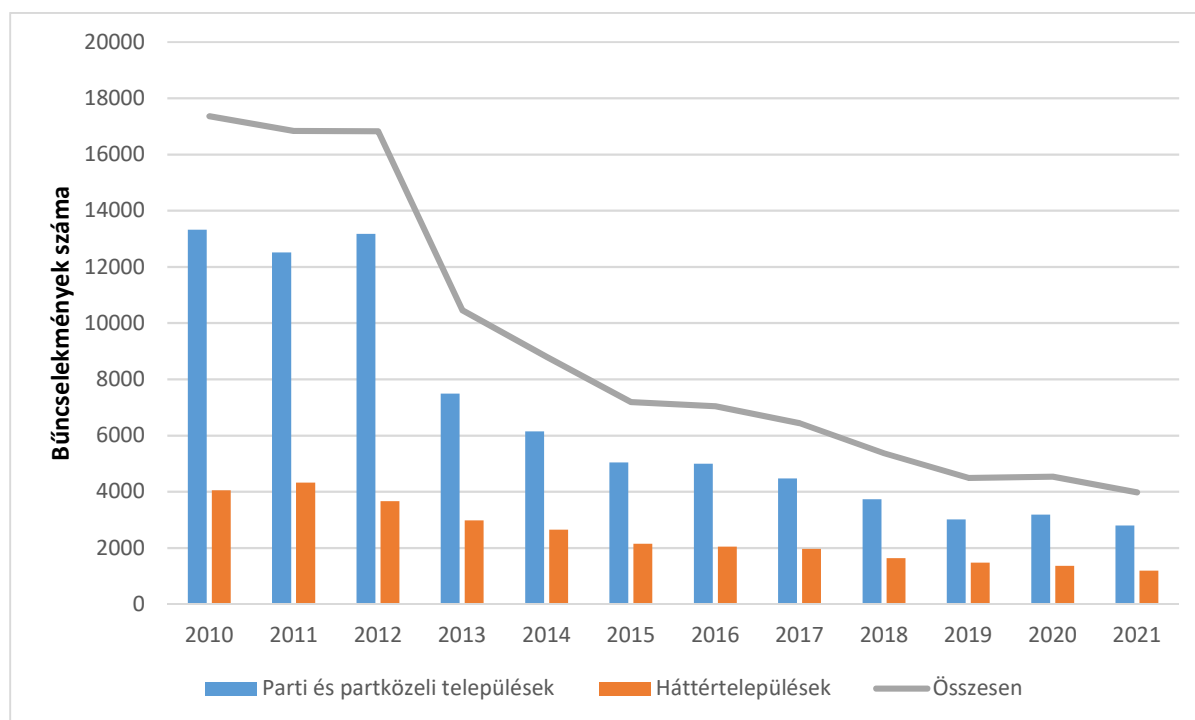
2021-ben a csökkenés tovább folytatódott, bár viszonylag mérsékelt ütemben. Össességében évi átlagban 1326 fő dolgozott közfoglalkoztatottként a kiemelt térség egészében, ami a 2013 óta tartó időszak legalacsonyabb értéke. Ezzel együtt a parti és háttértelepülések közötti differenciák növekedtek. Ennek legjelentősebb összetevője, hogy míg összességében és a parti, partközeli településeken csökkent a közfoglalkoztatottak száma, addig a háttértelepüléseken 2021-ben növekedett a közmunkások száma.

A parti sáv részesedése 2016-2019 között, illetve folytatódó trendhatásként 2020 év elején is csökkent, míg a háttérzóna részesedése növekedett. Ezzel szemben a koronavírus-járvány hullámai hatására 2020 során ez a trend megfordult, és inkább a parti területsáv részesedési aránya emelkedett meg, ezek a hatások azonban átmenetinek bizonyultak. 2020-ban a parti és partközeli települések közmunkásokból való részesedése 22,3 %, míg 2019-ben 22 % volt. **2021-re ez az arányszám lecsökkent 20,7%-ra, miközben a háttérterületek adták a BKÜ közfoglalkoztatottjainak 79,3%-át.** Ez utóbbi arányszám soha nem volt ilyen magas, mint 2021-ben.

6. Közbiztonság, bűnügyi helyzet

A korábbi időszakok adataihoz képest az elmúlt évtizedben **javultak** a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet elkövetés helye szerint **regisztrált bűnözési statisztikai** mutatói. A vizsgált időszak **negatív csúcsa a 2010-es év**, ebben az évben mintegy 17 ezer bűncselekmény került a regisztrációra a Balaton térségében. Ebből több mint 13 ezer a parti és partközeli településekhez köthető. **A regisztrált bűncselekmények száma a 2010-es évek első harmada, 2013 óta évről évre kevesebb, 2019-ben 4500 alá csökkent.** Ugyan 2020-ra némileg emelkedett ez a szám (4540-re) de **a 2021-es év adatai ebben a vonatkozásban is a 2020 előtti évek trendjei szerint alakultak – vagyis a 2019-ig tartó csökkenés folytatódott 2021-ben**, amikor 3977 bűncselekményt regisztráltak a kiemelt térség egészében. **2010 és 2021 között kevesebb, mint negyedére csökkentek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén regisztrált elkövetett bűncselekmények.** Az **időszak átlaga** szerint a bűncselekmények közel háromnegyedét, mintegy 73 %-át **parti és partközeli településeken** követték el. Ezzel együtt nagyon lényeges **az elkövetett bűncselekmények számának trendváltozása** is, mivel a BKÜ háttértelepüléseinek részesedése **a bűncselekmények számának fokozatos csökkenésével arányosan növekszik.** Míg a parti településeken elkövetett bűncselekmények száma 2010 és 2021 között 80%-kal (!) csökkent, addig a háttértelepülések esetében ez a csökkenés „csak” 70%-os.

28. sz. ábra **Az elkövetés helye (település) szerint regisztrált bűncselekmények számának alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén 2010 és 2021 között**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

A parti és háttértelepülések közötti differenciák mérséklődését jól leírja, hogy míg **2012-ben a regisztrált bűncselekmények alig ötöde** volt köthető az üdülőkörzet **háttértelepüléseihez, 2021-ben már közel a harmada, 30%-a**. Évtizedes időtávban tehát értelemszerűen mérséklődik a parti és partközeli zóna terheltsége, de még így is az összes regisztrált bűncselekmény bő kétharmadáról beszélhetünk a Balaton parti és partközeli sávjában.

Az elkövetett bűncselekmények **típus szerinti összetétele** adatregisztrációs változások miatt nem hasonlítható teljes egészében össze, ennek ellenére **felismerhetők változásra utaló tendenciák**. A vizsgálati időszak kezdeti évében, 2010-ben a bűncselekmények abszolút többségét, 54,8 %-át a **vagyon elleni** bűncselekmények közé sorolhattuk, ezek alatt értendő a lopás, személygépkocsi lopás, rablás, betöréses rablás. A regisztrált bűncselekmények csaknem 30 %-át a közrend elleni bűncselekmények tették ki, ezek alatt a garázdaság, rongálás érthető. A gazdasági bűncselekmények, csalás, sikkasztás aránya mintegy 7 %, a személy elleni erőszak, beleértve hivatalos személy elleni erőszakot, a testi sértést és az emberölést 3,6 %, a közlekedési bűncselekményeké 3,5 %. Végül a házasság, család és ifjúság, nemi erkölcs elleni bűncselekmények, a nemi erőszak, illetve az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények aránya nem érte el az 1-1 %-ot.

A 2021-es adatok a TeIR felületén 2023 márciusában egyelőre nem állnak rendelkezésre a regisztrált bűncselekmények típusai kapcsán, illetve a 2020-as adatok tekintetében is a fenti csoportosítási kategóriák átalakításra kerültek. Azonban összesíthető a közlekedési, illetve a vagyon elleni bűncselekmény halmaza. Ezek alapján kideríthető, hogy az eltelt bő egy évtizedben az összes regisztrált bűncselekményből **a közlekedési bűncselekmények aránya növekedett meg**, de nem érte el a vagyon elleni bűncselekmények hányadát. 2020-ban a közlekedési bűncselekmények az összes bűncselekmény 20%-át tették ki, míg a legnagyobb hányadot, az összes bűnelkövetés harmadát a lopások tették ki. A gazdasági, közrend, személy és élet elleni bűncselekmények előfordulása jelentősen nem változott.

7. Lakásállomány, lakásépítés

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egyik kurrens, jelentős **társadalmi vitákat kiváltó**, azonban a régióban manifesztálódó rendkívül **komoly beruházási kedvet** és gazdasági potenciálnövekedést demonstráló jelensége a **tóparti ingatlan beruházások során megvalósuló lakás és üdülőegység** építési tevékenység. Bár a monitoring jelentések 2021 előtt nem tartalmaztak a térségi ingatlanállomány alakulására vonatkozó mutatókat, a fennálló körülmények miatt indokoltnak tartottuk a nyilvános központi statisztikai adatrendszerekben elérhető lakás- és üdülőépítéssel kapcsolatos alapvető mutatók ismertetését.

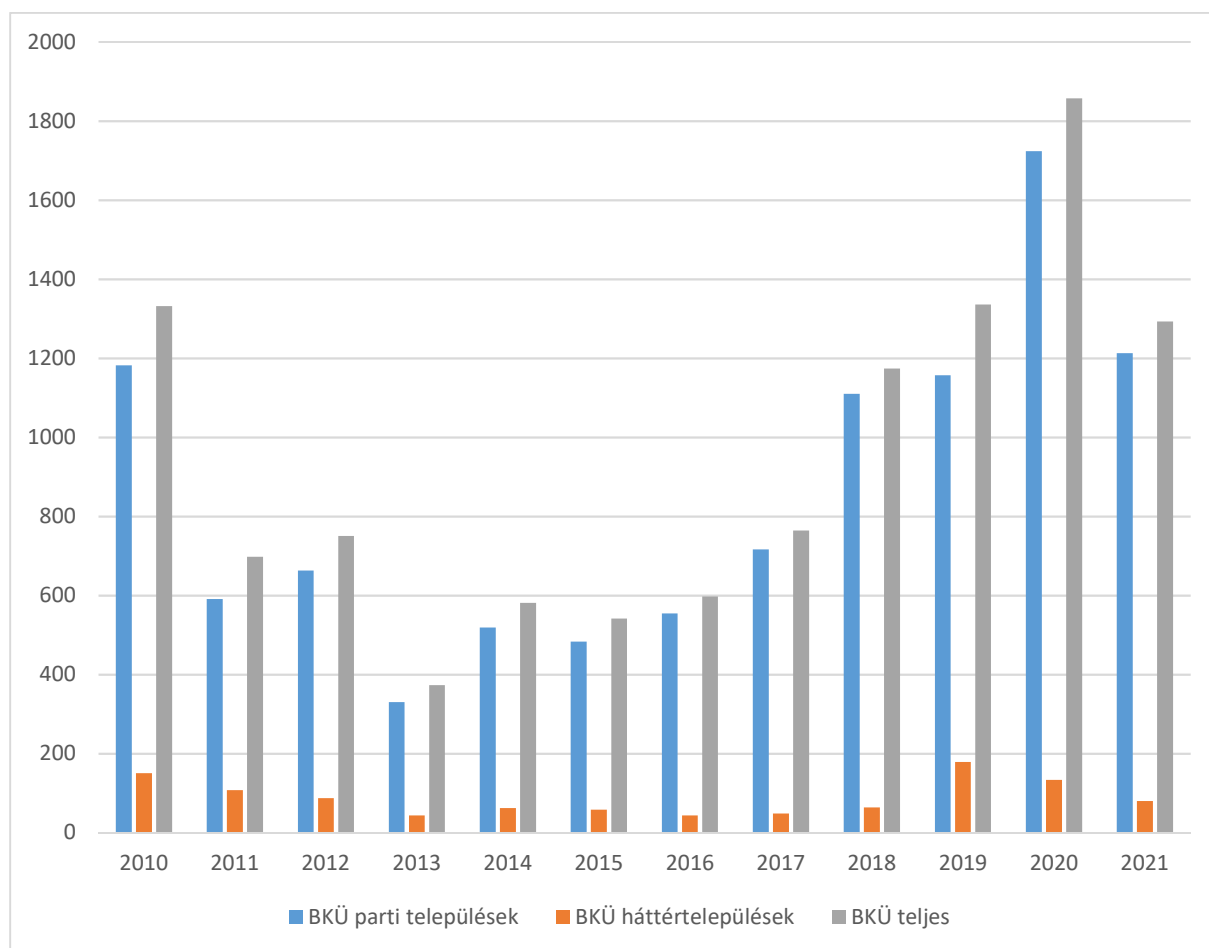
A KSH adatai szerint 2010 és 2021 között a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén összesen 11 268 lakás és üdülőegységgel növekedett az épületállomány. E bővülés nagyjából mintegy kétharmada a városi jogállású településekhez köthető. Ebben az indikátorban nemcsak az adott évben zajlott új építkezések, hanem a már meglévő, korábban nem lakott épületek lakhatóvá tétele, felújítását követő lakásként, üdülőként való üzembe állítása is szerepel. **Az épített lakások és üdülőegységek 90,7 % jött létre a parti és partközeli településeken, a háttérzóna részesedése nem éri el az évtizedes időszak alatt épületszám növekményként létesült összes új lakás és üdülő 10 %-át.** Emellett az összes új építés mindössze 11%-a volt üdülőingatlan, 89% épített lakásként jelenik meg a statisztikában! A part menti településeken 2010 és 2021 között 9109 lakás és 1133 üdülőingatlan épült a statisztika szerint. Kérdés persze, hogy mely ingatlanok szolgálnak ténylegesen lakáscélt, és milyen tömeget képeznek a de facto üdülési célú ingatlanok ebben a körben.

Az új építkezések 2010-től vizsgálható időbeli dinamikája kapcsán figyelemre méltó tény, hogy a tárgyalt időszakban a legmagasabb építkezési aktivitás a 2020. évhez köthető, a dinamika 2021-ben jelentősen csillapodott. Az első pandémiás év építési aktivitása jóval meghaladta a 2010-es évet, amely a vizsgált, 2010-2021 közötti időszak második legaktívabb éveként jellemezhető ingatlanberuházási szempontból, míg a **2021-es év csak a negyedik helyen pozicionálható. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez a pozíció elsősorban a háttértelepülések inaktivitása miatt alakult ki. A parttól távolabb eső településeken különösen az épített üdülőegységek száma visszafogott; 2020-ban csupán egyet, 2021-ben négy ilyen rendeltetésű ingatlant építettek.** A parti településeken az aktivitás ugyan visszaesett, de ennek mértéke visszafogottnak mondható, hiszen az igen jelentős építési aktivitásokkal jellemezhető 2010-es és 2019-es évet is meghaladja a 2021-es volumen, csak a 2020-as csúcsev adata haladja meg az utolsó vizsgált év eredményét.

A 2010-2021 között eltelt első években jelentős beruházási kedv csökkenés látszik egy 2013 évi mélyponttal. Ebben az évben mindössze 373 db új építkezés került a regiszterekbe, ez az összes új építkezés kevesebb, mint 5 %-át alkotja az eltelt idő során. Ezt követően azonban töretlen a növekedés, 2017-től gyakorlatilag ugrásszerű 2020-ig. A csúcserőtelket követően érzékelhető egy visszalépés, azonban kérdés, hogy 2021 után – a gazdasági nehézségektől terhelt 2022-es évben és azt követően – hasonló ütemben bővül-e (visszarendeződik-e) a balatoni építőipar.

A kiemelt térségi lakásépítések közel negyede (23,8%) zajlott Siófokon, ez 285 lakást jelent 2021-ben, ami kiegészül mindössze 40 üdülőingatlan létrehozásával a város közigazgatási területén. Siófokot Hévíz követi, ahol csak ebben az évben 119 lakás épült, mellett viszont nem épült üdülőingatlan. Balatonlellén 81, Keszthelyen 79, Zamárdiban 76 lakás épült – ezek közül csak Zamárdiban épült viszont üdülőegység, mindösszesen egy, a 2021-es évben. Az egész kiemelt térségben mindössze négy olyan település található, amelyen 2021-ben több üdülőingatlan épült, mint lakás: Balatonkeresztúr, Balatonszárszó, Buzsák és Tihany. Balatonkeresztúr kapcsán érdemes megjegyezni, hogy itt épült a statisztika szerint a második legtöbb üdülőegység az egész kiemelt térségben 2021-ben, csak Siófok előzi meg a déli parti községet. A statisztikák szerint például Balatonalmádin, Balatonbogláron, Balatonföldváron, Balatonfüreden vagy a már említett Keszthelyen nem jöttek létre üdülőegységek 2021-ben.

29. sz. ábra **Épített új lakások és üdülőegységek évenkénti száma a BKÜ parti és háttértelepülésein 2010 és 2021 között**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

8. Civil aktivitás, intézményrendszer

Az üdülőkörzet **civil aktivitása** továbbra is **országos átlag feletti** annak ellenére, hogy lassú folyamat hatásaként **fokozatosan vesztett** az országon belüli kiemelten kedvező pozíciójából. Ugyanakkor az elmúlt évek tartós, ám mérsékelt ütemű csökkenését követően 2021-ben ismételten emelkedett a kiemelt térség civil szervezeti indexe, mind a parti, mind pedig a háttértelepülések vonatkozásában.

A BKÜ civil szervezeti indexértéke 2020-ban 6,59, **2021 során 6,88 \approx 7 db** szervezetnek felel meg **minden ezer lakosra**. Régóta ismert tény, hogy a Balaton térségében működő civil szervezetek aktivitása jelentős **Balaton-parti koncentrációt** mutat, lényegében a parti településeken zajló aktív civil élet emeli jelentős mértékben országos index fölé a BKÜ civil aktivitásértékét. Az ezer lakosra jutó civil szervezetek száma a **Balaton-parti településeken** 2020-ban 7,34, **2021-ben 7,59 \approx 8 db** szervezetnek felel meg. A **háttérterületek civil indexe** 2020-ban 5,59, **2021-ben 5,93 \approx 6 db** szervezet minden ezer lakosra. Ezzel kis mértékben, de továbbra is országos indexérték felett alakul, hiszen az országos átlagérték 5,64 civil szervezet 1000 lakosra.

A Balaton térségi civil élet egyik fontos mérődimenziója a **természet-, és környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek** működése, ezek száma az üdülőkörzetben tartós időtrendszen továbbra is meghaladja 60-at, ami országos területi összehasonlításban magas. Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy a térség civil aktivitásához nagymértékben hozzájárulnak az olyan szabadidős tevékenységekhez köthető civil szerveződések, mint a horgászegyesületek, a vitorlás egyesületek, vagy éppen a fürdőegyesületek. A regionális civil ernyőszervezetek tevékenysége is számottevő, úgy, mint a Nők a Balatonért Egyesület, a Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége, a Balatoni Horgászegyesületek Szövetsége vagy a Balaton-felvidék Világörökségért Alapítvány. Ezek mellett olyan szakmai alapú érdekszövetségek is működnek a tónál, mint a turisztikai vállalkozókat és vendéglátókat tömörítő Balatoni Kör a turizmus intézményi aktorait és vállalkozóit képviselő Balatoni Turizmus Szövetség, vagy az önkormányzatok érdekképviseleti és partnerségi platformja a Balatoni Szövetség.

Számottevő a speciálisan a **BKÜ-be települt, vagy telepített, regionális feladatokat ellátó intézmények** száma is. A Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. Társadalomtudományi Kutatócsoportjának megalakuláskor végzett első felmérések során 2000-ben hivatalos kezdeményezésre 13, alulról jövő civil kezdeményezés alapján további 4 ilyen szervezetet azonosítottunk. 2021-ben a BKÜ-ben

- hivatalos kezdeményezés alapján 15 szervezet
- alulról jövő civil kezdeményezés alapján 9 szervezet működött.

Indikátorként alkalmaztuk a Balaton Fejlesztési Tanácsban **szavazati joggal rendelkező**, az üdülőkörzethez területi értelemben térséginek tekinthető szereplők arányát a BFT-ben szavazati

joggal rendelkezők összlétszámához képest.¹⁶ Évtizedes viszonylat alapján a **BFT taglétszáma, összetétele többször is megváltozott**, adott esetben egyazon éven belül többször is.

A BFT megalakulásától kezdve 2004-ig a kistérségi, megyei delegáltak abszolút többséget alkottak a mindenkori kormányzat minisztériumi, regionális és térségi delegáltjaihoz képest. A BFT tagsági összetételének átalakulása ezt követően a kormányzati szereplők abszolút túlsúlyát eredményezte, amely állapot változó összetételben, de egészen a **BFT 2012. február 24-i teljes megújulásáig** tartott. A BFT 2012. februári átalakulását követően a szervezet szavazati joggal rendelkező tagságát gyakorlatilag a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet magába foglaló három megye közgyűlésének elnökei, illetve azok egy-egy delegáltja, valamint a kormány képviselőjében a BFT elnöke alkották.

A Balaton Fejlesztési Tanács összetételében **2014. február 28-án újabb változás** következett be. A Tanács tagsága bővült a kiemelt térség fejlesztésében érintett ágazati operatív programok szakmai végrehajtásáért felelős miniszterek által delegált szavazati jogú képviselőkkel. Ennek megfelelően a Tanács szavazati joggal rendelkező tagsága az üdülőkörzetet érintő megyei önkormányzatok elnökein, valamint a megyék egy-egy képviselőjén túl az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Pénzügyminisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, és az Agrárminisztérium egy-egy képviselőjéből, az elnökkel együtt mindösszesen 12 főből épült fel.

A Kormányzat kezdeményezésére 2020 év végén módosult a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény, ami a Balaton Fejlesztési Tanács összetételét és jogköreit is szabályozza. A törvénymódosítás következtében a **Tanács összetétele bővült** a területrendezésért felelős miniszter képviselőjével, valamint a kormányzati stratégiák kidolgozásáért felelős miniszter képviselőjével, aki egyben a testület **azonos jogkörökkel rendelkező társelnöki** szerepkörét is betölti.

Ez a fontos módosítás egyben azt is jelenti, hogy a 2000-ben létrejött Balaton Fejlesztési Tanács elnöki jogkörű vezetése 2021-től két, döntési jogkörében megegyező felhatalmazással rendelkező társelnök hatáskörébe került.

A módosítás részletes indoklása szerint ezzel a változtatással hangsúlyossá válik a BFT területfejlesztési stratégiai és pénzügyi tervezésének feladata. A 2021-től hivatalba lépő társelnököt a Miniszterelnökség delegálja a testületbe, amivel párhuzamban BFT másik elnökét továbbra is testület választja. A társelnöki rendszer a BFT **2021. február 19-i ülésén** lépett hatályba.

A Tanács aktuális összetétele az 1996. évi XXI. területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény alapján a következő:

¹⁶ A térségi szereplőket nem személyük, hanem a BFT-ben betöltött szerepük alapján definiáltuk, ami azt jelenti, hogy különböző időmetszetek alapján akár ugyanaz a személy is lehet térségen belüli, majd térségen kívüli, vagy fordítva, a tanácsban betöltött pozíciója változásai szerint.

- a tanács illetékességi területén működő vármegyei közgyűlések elnökei (3 fő),
- az érintett vármegyei közgyűlés 1-1 képviselője (3 fő),
- a területfejlesztésért felelős miniszter képviselője,
- az európai uniós források felhasználásáért felelős miniszter képviselője,
- a kormányzati stratégiák kidolgozásának támogatásáért felelős miniszter képviselője,
- a területrendezésért felelős miniszter képviselője,
- a környezetvédelemért felelős miniszter képviselője,
- a vízgazdálkodásért felelős miniszter képviselője,
- a turizmusért felelős miniszter képviselője, valamint
- a természetvédelemért felelős miniszter képviselője.

9. Környezet, vízi közlekedés, vízminőség

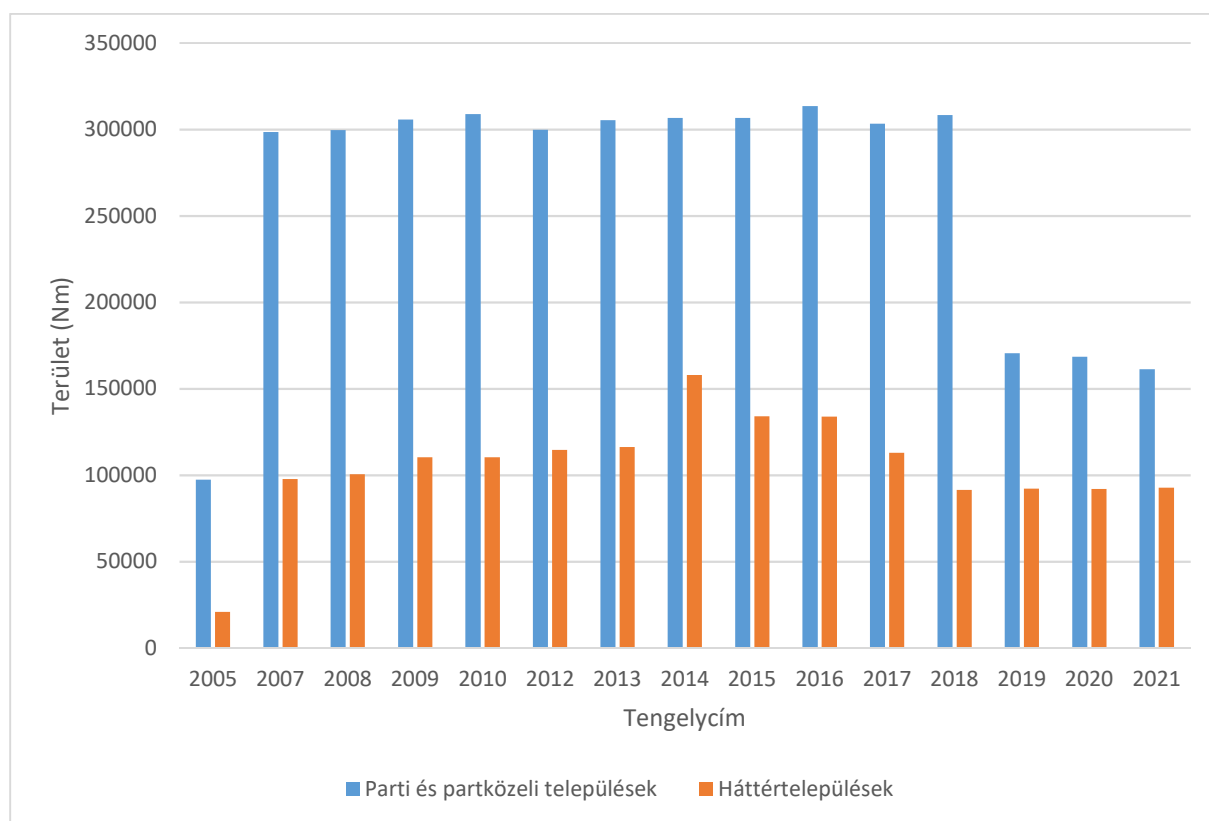
A környezeti infrastruktúra metszetében jelen beszámoló szerint a **játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek száma, területe, az önkormányzati tulajdonú zöldterületek területmérete, védett természeti területek, végül a közműolló időbeni alakulásáról számolunk be.**

A településeken található rekreációs célú területek, **játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek** tekintetében 2005- évtől indult meg az egységes tematika szerinti adatgyűjtés, de a KSH 2006 és 2011 évekre nem közölt adatot, ugyanakkor ezek hiányában is megfelelő információtartalmú időszak állítható elő, a kirajzolódó tendenciák így is kimutathatóak. A jelzett rekreációs célú területek mérete **2005-2007 között több mint háromszorosára emelkedett a BKÜ-ben**, a parti és a part menti területeken ugyancsak háromszoros, míg a háttérzóna esetében alacsony bázisértékről indulva közel ötszörös a területnövekedés.

Ezt követően területi viszonylattól függetlenül **2013-ig lassú növekedés** figyelhető meg, majd 2014-ben vélhetően a háttértelepüléseken megvalósított fejlesztések hatására e körben jelentősebb mértékű növekedést látunk. A következő évek vonatkozásában a háttérzóna esetében 2014-hez képest fokozatos visszaesés, majd stagnálás tapasztalható, miközben a parti és partközeli sáv rekreációs területméretében jelentős változás nincsen, egészen **2019-ig, amikor egy drámai, 55%-os visszaesést tapasztalhatunk az adatokban a parti települések vonatkozásában.**

Mivel a háttértelepüléseken nincs érdemi, súlyos változás ekkor, az adattartalom definíciós változását kizárhatjuk. **Feltételezhetően a 2018.évi CXXXIX. törvény rendelkezéseivel és területi besorolásaival, a korábbi törvény övezeti meghatározásainak átalakításával** van összhangban ez a statisztikai dimenzióban drámainak tűnő változás, és nem történt a valóságban a kiemelt térség parti településein több mint 50%-os veszteség a rekreációs célú területek vonatkozásában.

30. sz. ábra **Játszóterek, tornapályák és pihenőhelyek területe a BKÜ-ben (négyzetméter)**

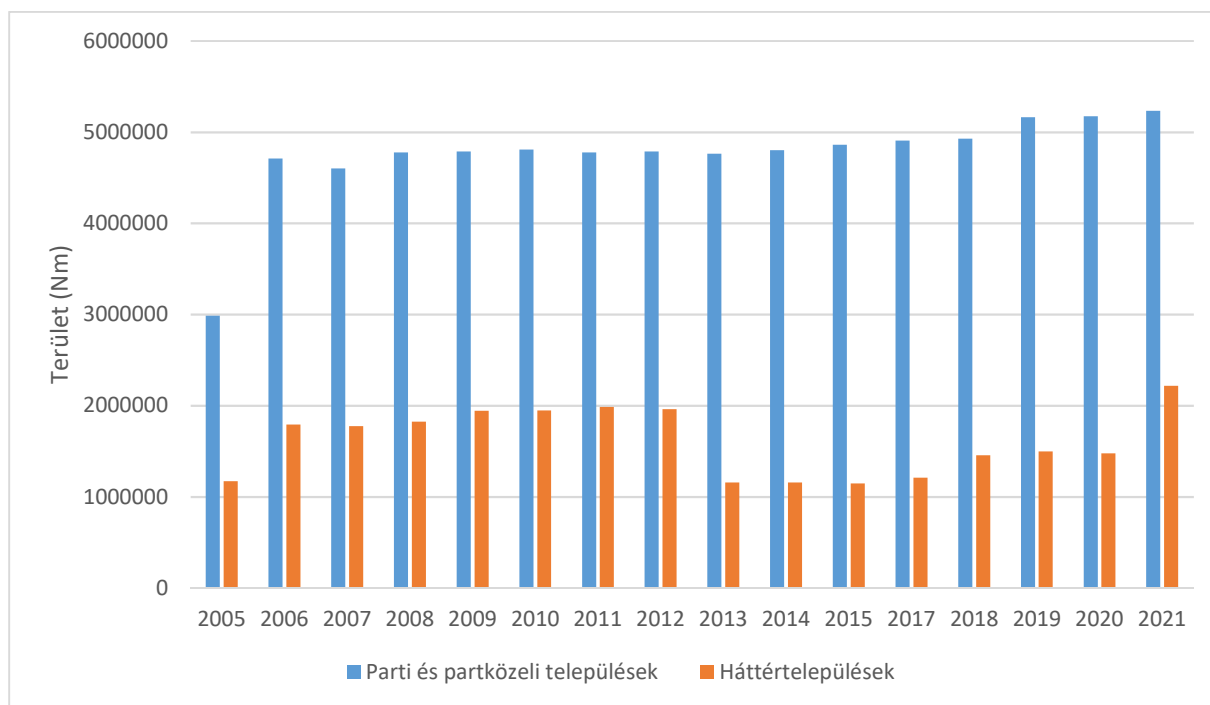

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

Az **önkormányzati tulajdonú zöldterületek területmértétét** 2006-tól követhetjük nyomon egységes módszertan alapján, ezzel együtt 2016 évben nem szolgáltatott adatot a KSH.

A parti sáv önkormányzati tulajdonú zöldterületeinek mérete tartós időtendenciában lassan növekszik, 2018 és 2019 között jelentősebb, közel 24 hektár növekmény mutatható ki, azóta 2020-ban és 2021-ben mérsékelt ütemű bővülés látszik. Ugyanakkor a 2021-es adatok szerint **a parti településeken és a háttértelepüléseken egyaránt soha nem volt ilyen magas az önkormányzati tulajdonú zöldterületek mérete.** Az időszakos, 2005-2021 közötti átlag a parti települések esetében 475 hektár – lényegében 2008 óta láthatunk átlag feletti értékeket, ez köszönhető az igen alacsony 2005-ös bázisértéknek. A háttérzóna esetében hektikusabb az összkép, a kezdeti időszakoz képest 2012-ig tart egy növekedési ciklus, majd 2012 és 2013 között mintegy 80 hektár zöldterület került ki a regiszterből, ezt követően újabb, lassú, és alacsony bázisról induló növekedési időszak következett. 2021-ben egy ugrásszerű növekményt láthatunk, amivel a teljes, 2005 óta tartó periódus legmagasabb értéke (221 hektár) regisztrálható a legutolsó vizsgált évben.

31. sz. ábra **Önkormányzati tulajdonú összes zöldterület alakulása a BKÜ-ben (nm)**

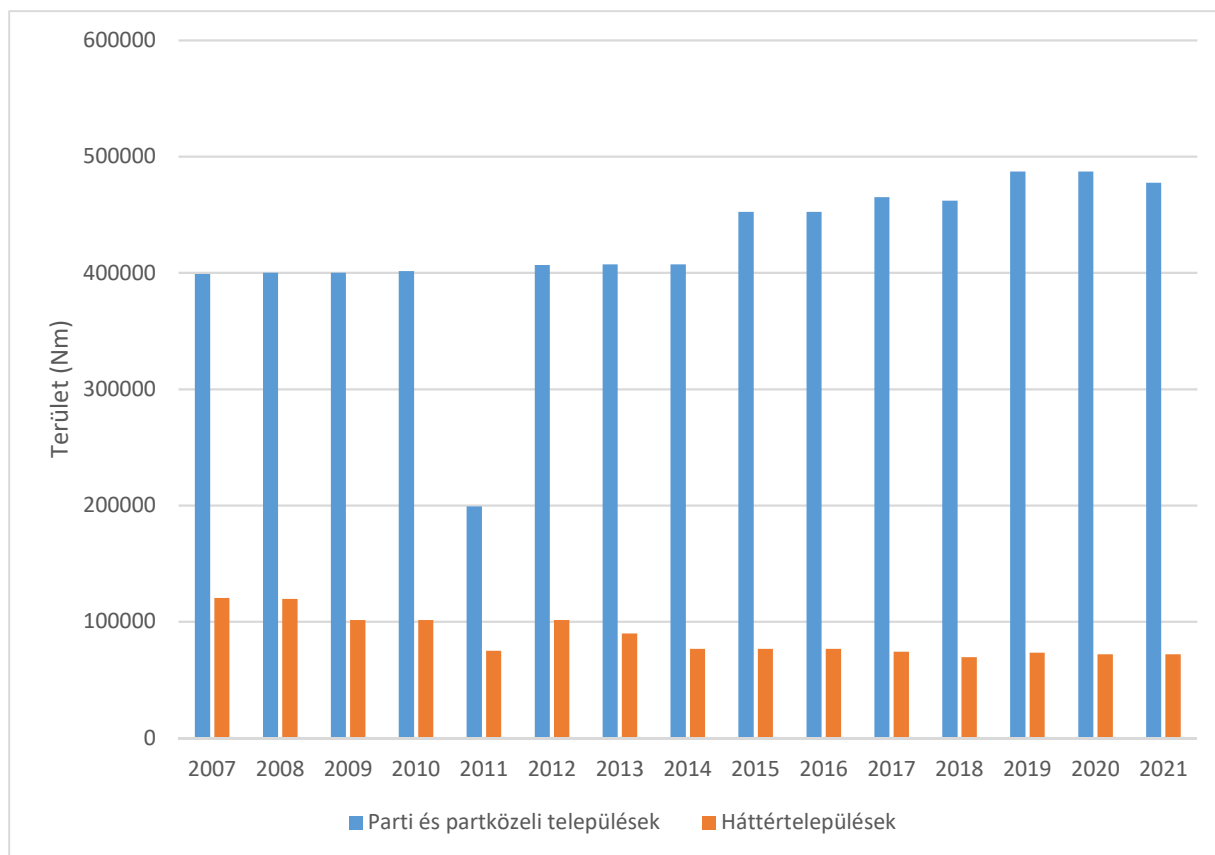

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFŰ Nkft

A **védett természeti területek** vonatkozásában 2007-től állnak rendelkezésre információk, ezzel együtt ebben az esetben is tartalmaznak anomáliákat az adatok, hiszen a 2011-es parti települési adatsorban súlyos visszaesés érzékelhető – majd az anomália a következő évre eltűnik. A rendelkezésre álló idősort vizsgálva elmondható, hogy az üdülőkörzet egészében 2007-ben mintegy 52 hektár védett területet tartottak nyilván, ez 2021-re mindössze 2 hektárral bővült.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben védett természeti területek **több mint négyötöde a parti és partközeli sávban helyezkedik el**, jellemzően szoros kapcsolatot alkotva a tóval és annak ökológiai rendszerével. **A védett területek mérete a parti sávban hosszú időtávban növekszik, a háttérzóna metszetében csökken.** Ugyanakkor a parti településeken a 2019-2020-as csúcsévek után 1 hektárral csökkent 2021-re a védett természeti területek mérete.

32. sz. ábra **Védett természeti területek területméretének alakulása a BKÜ-ben (nm)**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet kommunális infrastruktúrája rendezett összképet mutat, a közművesítés folyamata jó ütemben halad.

Minden település rendelkezik közüzemi vízellátással, amivel párhuzamban a településekre vezető gázvezeték-hálózat kiépítettsége is gyakorlatilag egészséges, ezzel együtt a kommunális szennyvízkezelés kérdése egyelőre csak részlegesen megoldott. Ahogy korábban, úgy 2021 év során a KSH adatok szerint továbbra is összesen 27 település esetében azonosíthatunk nullás értéket a közsatorna-hálózatba bekapcsolt települések esetében. Ezek a települések kivétel nélkül BKÜ háttérzóna községek, amelyek kétharmada 18 község az üdülőkörzet somogyi, kevéssel több, mint ötöde Veszprém, kilencede a térség Zala vármegyei terület részén helyezkedik el. Fontos megjegyezni, hogy e településeken számos esetben találkozhatunk egyedi szennyvíztisztító berendezésekkel, tehát itt a keletkező szennyvizek jelentős része itt sem tisztítatlanul kerül a felszín alatti vízhálózatba.

A környezeti infrastruktúra jellemzőket az **elsődleges**, és a **másodlagos közműolló** adatainak ismertetésével folytatjuk.

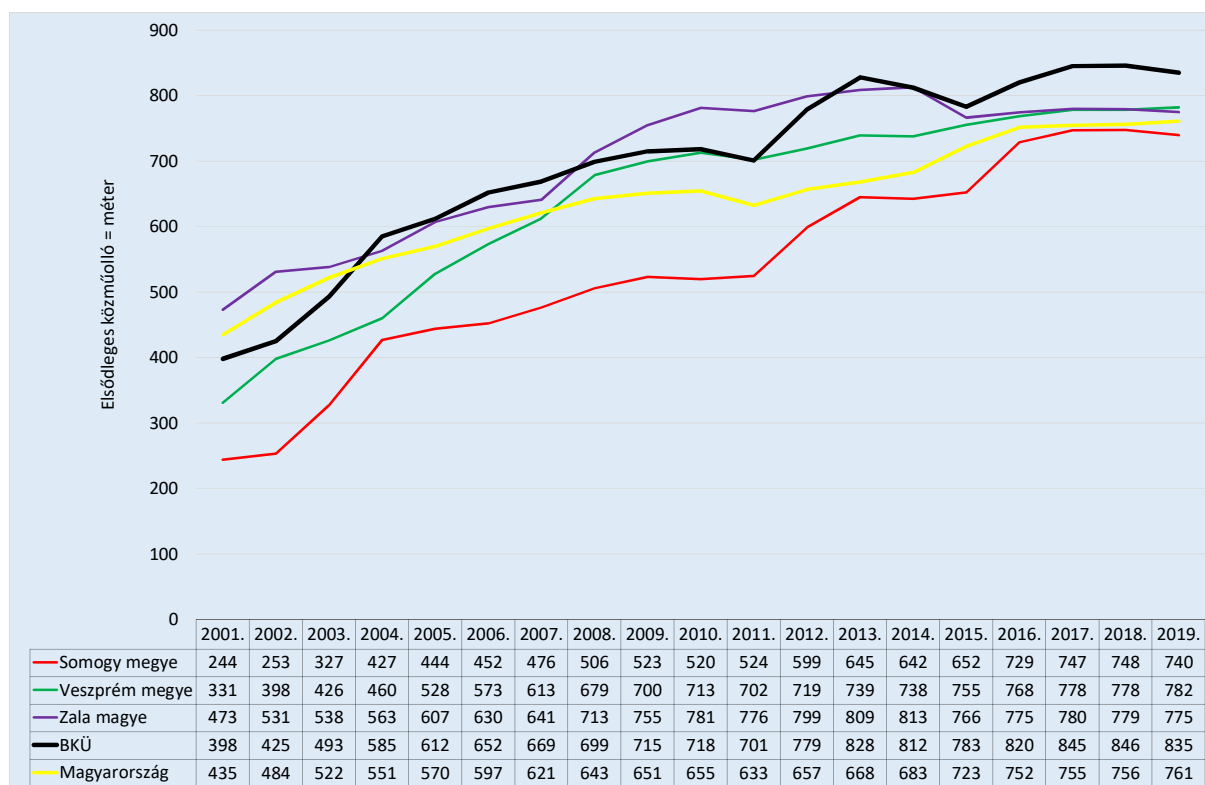
Közműollóról a **vezetékes ivóvízellátás és a csatornázottság** egymáshoz való viszonyának vizsgálatánál beszélhetünk. A legtöbb szakirodalmi-adat csak a másodlagos közműollóval operál, ám a teljes kép alkotásához szükséges az elsődleges közműolló képleteinek vizsgálata

is, mert csupán az egyik közműolló adatainak elemzése alapján **nem alkotható teljesen egészszleges kép** az adott helyzetről. Ennek oka, hogy az elsődleges és a másodlagos közműolló jellemzőiben akadnak egymást kiegészítő specifikus eltérések és különbségek.

Alapvető jelenség, hogy csatornázottság fejlődésével és a közel teljesen mondható vezetékes ivóvíz ellátottsággal a közműolló záródik. Ideális esetben, teljes egyezőség esetén a közműolló nyílásának értéke 0 százalékpont.

Az **elsődleges közműolló** kiszámításánál a közüzemi ivóvízvezeték hálózat-, és a közüzemi jellegű elválasztó és egyesített rendszerű csatornahálózat hosszát vesszük figyelembe az egy kilométer ivóvízvezeték-hálózatra jutó szennyvízcsatorna-hálózat hosszának méterben történt átszámolása után. Tekintettel arra, hogy a TeIR felületén 2023. május 10-én, a monitoring jelentés készítésének időpontjában a közüzemi és közüzemi jellegű elválasztó és egyesített rendszerű csatornahálózat hossza adatsor nem volt elérhető (egyik évre vonatkozóan sem), így csak a TeIR korábbi verziójából 2022-ben legyűjtött adatokat tudjuk ismételtlen ábrázolni.

33. sz. ábra **Az egy km ivóvízvezeték-hálózatra jutó közüzemi jellegű elválasztó és egyesített rendszerű szennyvízgyűjtő közcsatorna-hálózat hossza, elsődleges közműolló (méter, 2000-2019))**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

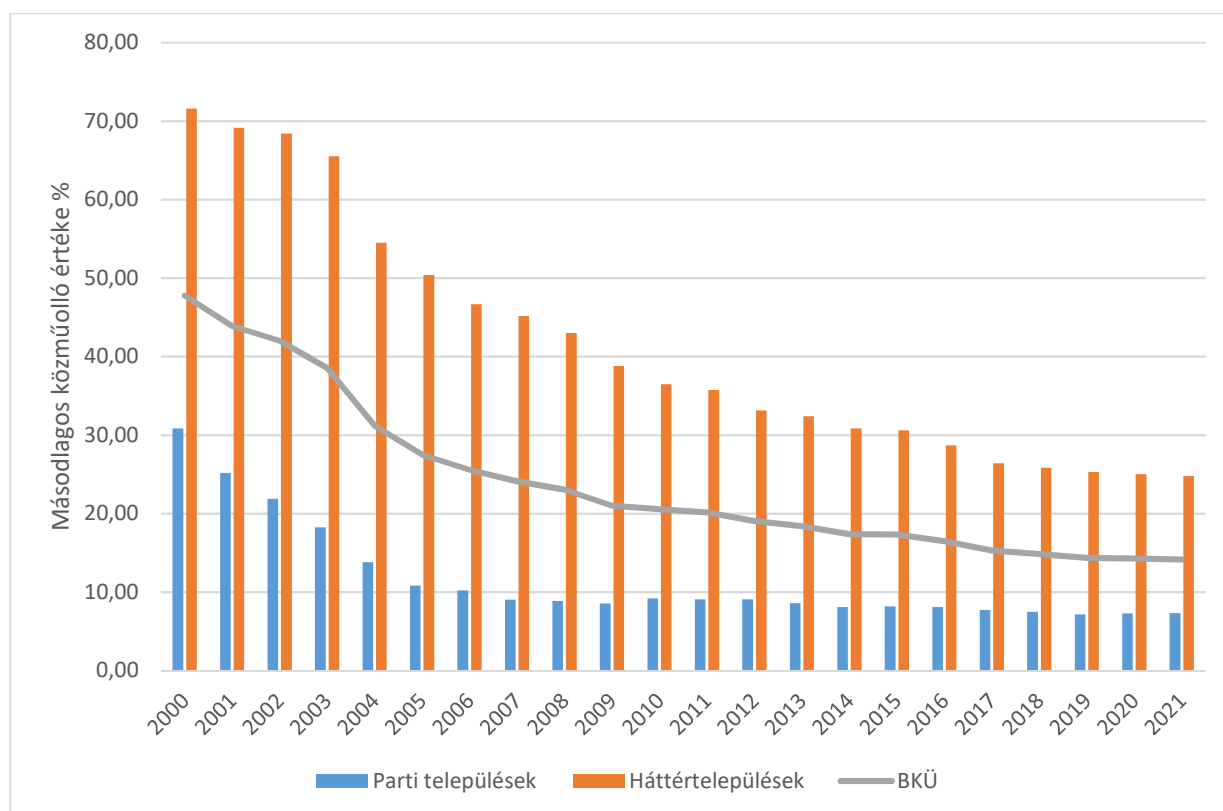
A grafikonon az országos, a BKÜ-t alkotó vármegyei, valamint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet elsődleges közműolló adatai kerültek ábrázolásra. 2001-ben az üdülőkörzet területén 1 km ivóvízvezeték-hálózatra kevesebb, mint 400 méter szennyvízgyűjtő közcsatorna-hálózat jutott.

Ez jelentősen az országos érték alatt volt, elmaradt a Zala vármegyei értéktől, de magasabb volt, mint a Somogy és a Veszprém vármegyei adat.

Fél évtizeddel később a BKÜ indexértéke már jóval magasabb, mint az országos adat, 652 méter szennygyűjtő közcsatorna-hálózat jutott minden kilométernyi ivóvízvezeték-hálózatra, ezzel párhuzamban az országoshoz képest vezető pozícióit 2019-ig meg is tartotta, sőt, még növelte is. **A BKÜ elsődleges közműolló értéke 2015-től az országoson kívül Zala, Veszprém és Somogy megye indexértékénél is kedvezőbb.**

A **másodlagos közműolló** számításának 'két szára' a vezetékes vízellátás, vagyis a közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások, illetve a lakásokban keletkező szennyvíz elvezetése, tehát a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások arányának különbsége, százalék pontban kifejezve.

34. sz. ábra **Közüzemi ivóvízhálózatba, közcsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya, vagyis a másodlagos közműolló változása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben parti és háttértelepülésein 2000 és 2021 között**

Forrás: KSH-TeIR adatok alapján BIFÜ Nkft

Ahogy az elsődleges, úgy a másodlagos közműolló záródásának folyamata is több évtizedes tendenciában az egész országban megfigyelhető. Ebben a vonatkozásban kiemelten kedvező helyzetben a főváros van, ahol már 30 évvel ezelőtt is 10 % alatt maradt a másodlagos közműolló aránya, összehasonlításként 2021-ben ez 2%.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén legalább megyei jogú nagyváros híján – amelyek esetében a másodlagos közműolló, hasonlóan a budapestihez, időben gyorsabban és sokkal jelentősebb volumenben zárt – az országosnál kedvezőtlenebb bázisértékről indult, de azt a térség közcsatorna és ivóvízhálózat fejlesztésével párhuzamosan fokozatosan kiegyenlítette.

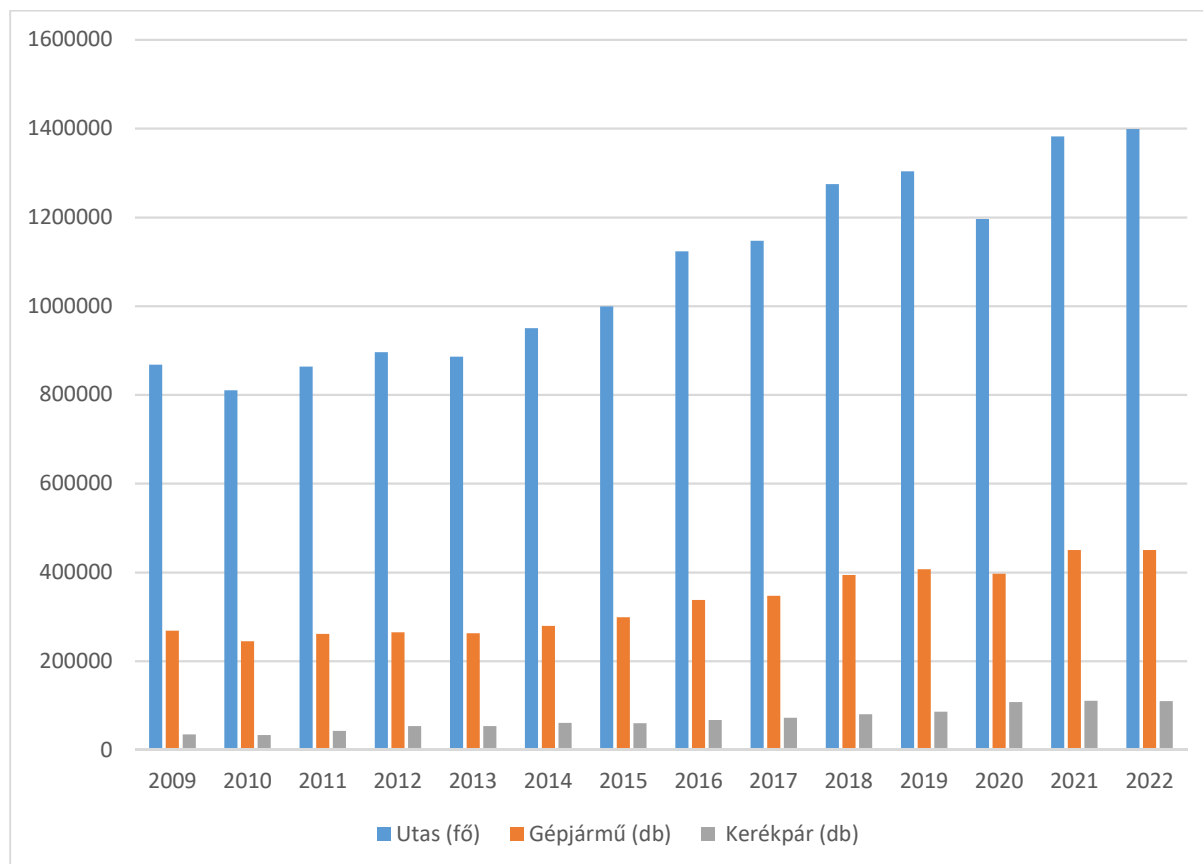
Sőt, nem is csak kiegyenlítette, hanem egyes időperiódusok vonatkozásában meg is előzte azt. Az ezredforduló évében a közműolló értéke 43,9 % volt a BKÜ-ben, szemben az országos 39,1 %-al. 2010-re ez megfordult, ebben az évben 20,5 % a közműolló értékindexe, szemben az országos 22,6 %-al.

A vizsgált periódus végén, 2021-ben 14,19% BKÜ másodlagos közműolló értéke, ugyanakkor az országos 12,3 %, de valójában nem romlásértékről beszélhetünk, mint inkább fejlődés ütemében érzékelhető különbségekről.

Vízi közlekedés

A Balatoni Hajózási Zrt. adatszolgáltatása alapján a Balaton 2022. évi vízi közlekedési statisztikája kapcsán az alábbiak rögzíthetők. A 2020-as év során a pandémia miatt tapasztalható forgalmi visszaesés után a 2021-es évben, mind a személyjegyek, mind a gépjármű- mind pedig a kerékpárforgalom tekintetében rekordévet zárt a balatoni közlekedés. Ez a növekedés a 2022-es évben csak részben folytatódott, hiszen a kerékpárjegyek és a motorral hajtott és egyéb járművek tekintetében megtorpanás, nagyon enyhe visszaesés látszik, míg a személyjegyek vonatkozásában további, enyhe növekedés 2021-hez képest. 2022-ben a Szántód – Tihany rév teljes járműforgalma 450 061 motorral hajtott és egyéb járművet, és 110 039 kerékpárt tett ki. A kiadott személyjegyek száma meghaladta az 1,398 milliót.

35. sz. ábra A Szántód-Tihany kompjárat személy- kerékpár- és gépjárműforgalma (2009-2022)

Adatok forrása: BAHART

A települések között közlekedő személyhajó járatok összesen közel 516 ezer utast és több mint 30 ezer kerékpárt szállítottak a 2022-es év során. A menetrendi hajók 2022-ben regisztrált utasforgalma 22 ezer fővel meghaladta a 2021-es év eredményét, és a korábbi évek átlagát (503 ezer fő) is megelőzi.

A kerékpárjeggyel indulók között a legnépszerűbb kikötő a fonyódi és a badacsonyi közel 15 000 eladott jeggyel, ez az előző évi eredmény duplája! Ezen viszonylat kerékpáros forgalma közel kétszeresét teszi ki az összes többi hajójáraténak. Ez az erőteljes felülreprezentáltság arra utalhat, hogy a Balaton nyugati medencéjének aktív- és borturizmusában, a vendégek partok közti közlekedésében jelentős szerepe van a hajózásnak, ami egyrészt magyarázható lehet a közúti közlekedési elérhetőségi időkkal, másrészt pedig azzal, hogy a badacsonyi és környéki borászatok látogatása személygépjárművel nyilvánvalóan nem célszerű.

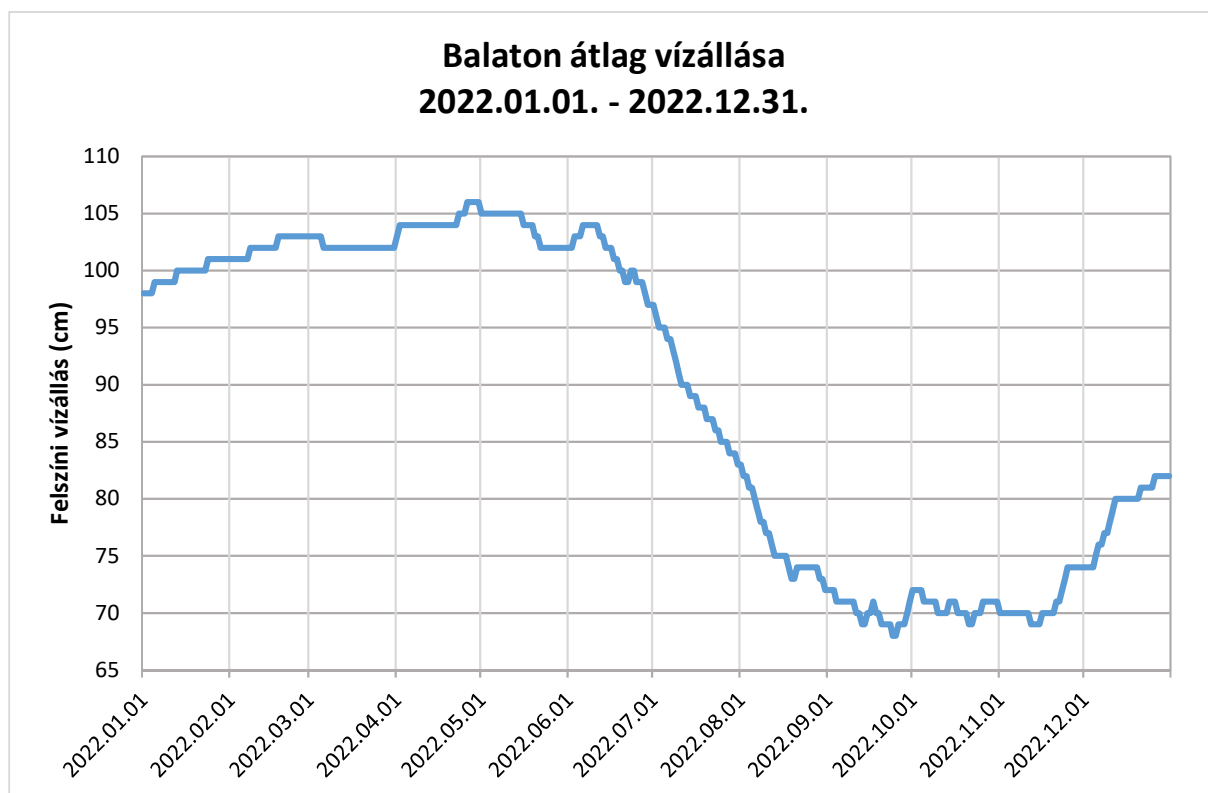
A hajózási társaság tájékoztatása alapján 2022-ben 1598 db vitorlášajóra volt érvényes bérleti szerződése a cégnek, az általa üzemeltetett 10 vitorlášikötőben. Ez a szám meghaladja a BAHART kikötőhelyeinek számát (1855 hely, 120 vendég hely), mivel az adat a parton tárolt hajókat is tartalmazza.

Vízminőség

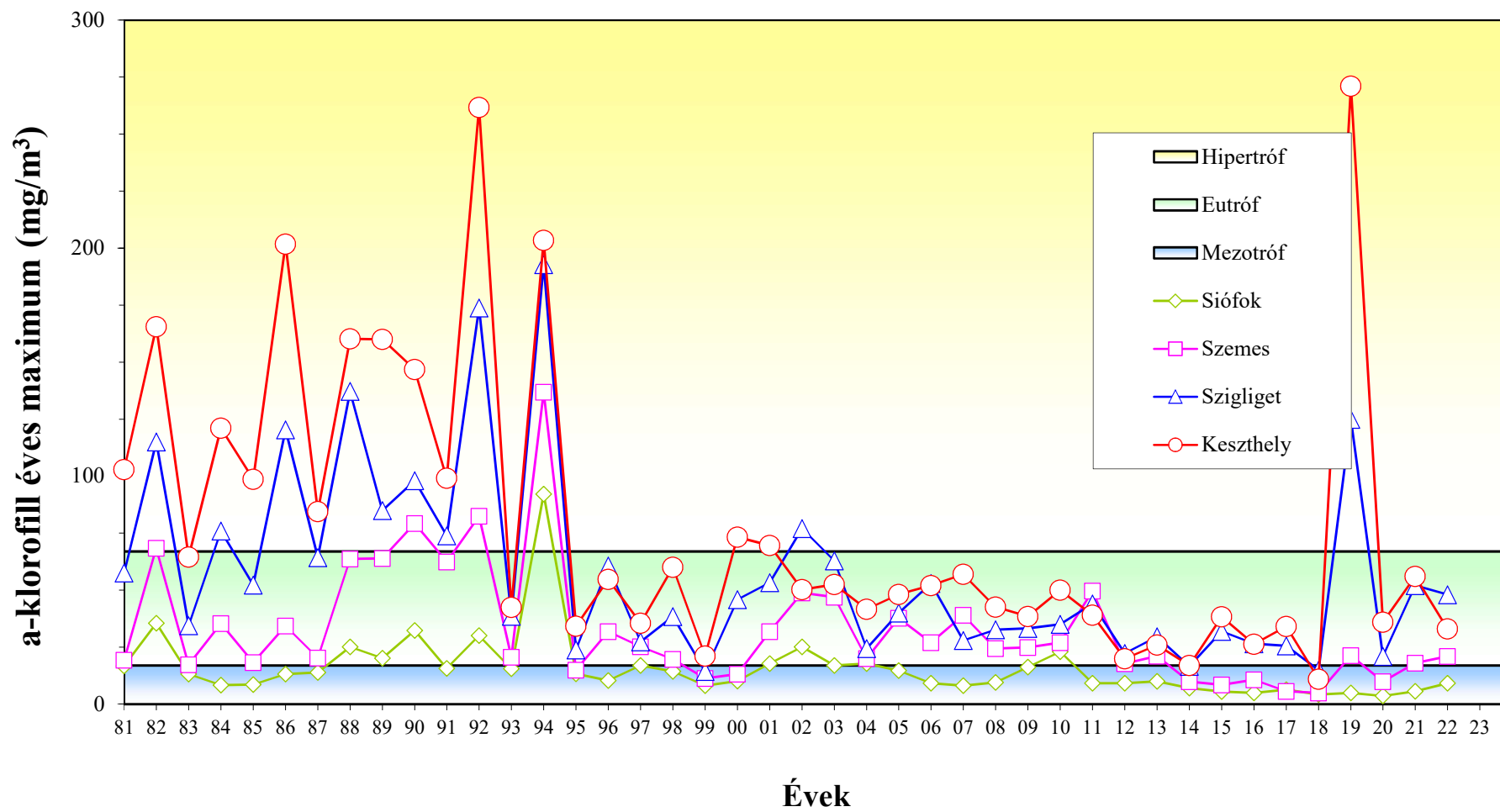
A Balaton vízminőségének alakulása 2015-2022 A tó vízminőségét elsősorban az algák mennyisége, azon belül is a kékalgák esetenkénti elszaporodása veszélyezteti. 1995-2018 között az algásodás visszafogott mértékű volt, a korábbi süveges kékoszat (*Raphidiopsis raciborskii*) dominanciájú nyárvégi alगतömegek megszűntek 2019-ben azonban az *Aphanizomenon flos-aquae* és a korábban a jó vízminőség jelzőfajaként nyilvántartott fecskemoszat (pontosabban a fecskemoszatok közül a *Ceratium furcoides*) okozott nyár végén rekord klorofill koncentrációkat és látványos vízvirágzásokat (alga felúszást), elsősorban a nyugati medencékben. Az akkori alगतömeg 2020-2022 között nem ismétlődött meg, de lokális vízvirágzások (nyugati medencékben *Dolichospermum flos-aquae*, keleti medencékben, azaz Szemesnél *Microcystis*) kialakulhattak, illetve helyenként felszakadó, a víz felszínén úszó élőbevonat jelent meg. A tóközépeken mért klorofill koncentrációk nem haladták meg a hipertróf szint határértékét (75 mg/m³), de a felszíni vízvirágzások, azaz a víz felszínén úszó zöld réteg laikusok számára is jól észlelhetőek voltak, lokálisan magas klorofill értékek is előfordulhattak. Ezen jelenségek kialakulásához vezető okok tudományos szempontból még nem egyértelműen feltártak, de kutatásukra elvileg lesz lehetőség. 2022-ben már a tó négy medencéjében (Siófoki-, Szemesi-, Szigligeti- és Keszthelyi-medence) folyamatosan mértük a vízminőség alakulását szigetüzemű monitoring állomásainkon. Ebben az évben sem tóközépen, sem az eseti partközeli mintavételek során nem mértünk hipertróf határértéket meghaladó klorofill koncentrációt. A nyugati területeken júniusban alakulhattak ki a part mentén eseti jelleggel vízvirágzások. A Szemesi-medencében augusztus legvégén alacsony klorofill koncentráció mellett szokatlanul nagy kiterjedésű *Microcystis* dominanciájú vízvirágzást figyeltünk meg. A balatoni befolyók esetében előfordulnak esetenként algás vizet szállító vízfolyások is, ez elsősorban a vízgyűjtőjükön elhelyezkedő (halas)tavak, víztározók vízminőség-átalakító hatásának tudható be. A tóban rendelkezésre álló vízmennyiség és a vízminőségi változások között egyértelmű kapcsolatot eddig nem sikerült kimutatni. Ugyanakkor feltételezhető, hogy a víz rétegzettségének alakulása hozzájárulhatott a 2019. évi algásodáshoz az üledékben tárolt foszfor felszabadításával. 2022. évi tápanyagterhelési mérleg

készítése folyamatban van. A tó külső terhelésének alakulásában drasztikus változásokat nem tapasztaltunk. A csapadék mennyiségének szerepe jelentős, a szárazabb években a terhelés kisebb mértékű. A 2019. évi alगतөmeghez szükséges terhelés forrása a modell szerint nem lehetett a külső terhelés, az alig változott 2018-2021 között,algásodás viszont csak 2019-ben volt.

36. sz. ábra

**A Balaton trofitásának alakulása az a-klorofill maximumok alapján,
1981-2022**

10. Összefoglalás

A 2022 évi monitoring jelentés kilenc különböző monitoring terület legfrissebb adatai alapján készült. Jelesül az uniós fejlesztési források kihelyezése és a pályázati eredményesség, demográfiai jellemzők, turizmus és vendégforgalom, foglalkoztatás és munkanélküliség, közbiztonság és bűnügyi helyzet, lakásállomány és lakásépítés, civil aktivitás és balatoni intézményrendszer, környezeti és kommunális infrastruktúra és a vízminőség témaköreire terjed ki.

A 2021-2027 közötti Széchenyi Terv Plusz fejlesztési időszak nyújtotta lehetőségek kapcsán Magyarország olyan történelmi időszak kapujában áll, amely összehatásaiban még az elmúlt, 2014-2020 közötti évek nagyjelentőségű fejlesztéspolitikai sikerességét is képes lehet felülmúlni, amennyiben Magyarország hozzájuthat azokhoz a forrásokhoz, amelyek ennek fedezetét jelenthetik. E források összege az MNB által meghatározott 2022 évi 360 napos középárfolyamon 20 192,6 Mrd Ft, ami a 2021 évi hazai GDP mintegy 37 %-a. Tekintettel a Magyar Kormány és az Európai Bizottság között fennálló vitás kérdésekre, a kohéziós és az ún. RRF források folyósítása eddig nem történt meg. Ennek függvénye a FAIR adatbázisban rögzített programok Magyarország Kormánya által biztosított forráskeret metszetében, területpolitikai tervek szerint előfinanszírozási rendszerben indult el először a gazdaságfejlesztés, aztán a területfejlesztés, majd a végrehajtás operatív program, illetve a határigazgatási és vízümpolitikai programok felületén.

2023. február közepén a Széchenyi Terv Plusz keretében megjelent több mint 19 ezer pályázat mintegy háromnegyede gazdaságfejlesztés, közel negyede területfejlesztési témájú. A végrehajtást segítő, illetve a határigazgatási témakörű projektek részaránya minimális. Az előző, 2022. áprilisi elemzés óta elmúlt 10 hónapban a területfejlesztés részaránya növekedett jelentősen. A pályázók közel háromnegyede vállalkozás, negyede költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet, szinte kivétel nélkül önkormányzat, a civil-nonprofit pályázók reprezentációja jelen állás szerint kicsi. A pályáztatás alapvetően a vállalkozásfejlesztés, kutatás, fejlesztés, innováció, fenntartható munkaerőpiac, valamint a versenyképesség megőrzése, klímabarát viszonyok kialakítása, területi humán fejlesztések témakörökben zajlanak. A pályázók mintegy háromnegyednek tevékenység területe négy nemzetgazdasági főágazatra bontható: közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, kereskedelem és gépjárműjavítás, építő és feldolgozóipar. Ezzel együtt gyakorlatilag valamennyi nemzetgazdasági főágazat képviselőjében megjelentek a pályázók. A pályázatok beérkezésének éve jellemzően a 2022-es év, az összes pályázat több mint háromnegyedét kezdeményezték az elmúlt naptári évben.

Fontos elemzési dimenzió a pályázatok befogadási potenciálja, a jogosultság megállapítása. Jelen állás szerint a pályázatok mintegy 90 %-a esetében állapították meg a jogosultság tényét, irányítóhatósági támogatás a jogosultság megállapításánál jóval kevesebb, csak az összes pályázat fele esetében jelentkezik. Jogosultság megállapítás és irányítóhatósági döntések

tipológiája alapján a jogosult és IH által támogatott pályázatok aránya a 2022. áprilisi állapothoz képest 36,8 %-ról 50 % közelébe emelkedett.

A pályázatok forrásigénye 2 521,8 Mrd Ft, a megítélt támogatás 1 264,3 Mrd Ft, a kifizetett teljes összeg országosan 822 Mrd Ft, a visszakövetelés nélküli kifizetett összeg 817,5 Mrd Ft. Összességében országosan a forrásigények közel harmada, a megítélt támogatások csaknem kétharmada jutott el a pályázókhoz.

A pályázatok megvalósulási helye szerint 981 db pályázat sorolható a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területéhez, ezzel a részarányal a BKÜ területi részesedése 2023 februárjában meghaladja az 5 %-os arányt az országosból. Ez a részarány, összehasonlítva a 2014-2020 (+2 év) időszak időben azonos metszetével lényegesen magasabb, azonban nem az üdülőkörzetből benyújtott pályázatok száma haladja meg az időben arány összehasonlítási értéket, hanem az országosan benyújtott pályázatok tömege alacsonyabb.

Az üdülőkörzeti pályázatok témái – tekintettel a kiírások meghatározott célterületeire – kevésbé térség-specifikusak; a gazdaságfejlesztésen belül alapvetően vállalkozásfejlesztés, kutatás, fejlesztés, innováció, a területfejlesztésen belül versenyképesség növelés, területi humán fejlesztések, településfejlesztés, de lényeges szerepet kap a Magyar Falu Vállalkozás-újraindítási Program is. A pályázók háromnegyede vállalkozás, jellemzően mikro-, kis és közepes vállalkozás, a maradék hányadot a költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezetek, ezen belül 95 %-os arányban az önkormányzatok alkotják. A területfejlesztési témakörű pályázatok számának növekedésével az önkormányzati pályázatok részaránya emelkedett jelentősebben.

A BKÜ pályázatok mintegy 45 %-a az üdülőkörzet somogyi, 38 % a veszprémi, 17 % a zalai területéhez sorolható. A pályázatok közel 63 %-a az üdülőkörzet parti és partközeli településeihez 37 % valamely háttérzóna településhez tartozik. Lényegében az előző ciklusban is megfigyelt pályázati gyakoriságokhoz hasonló területi struktúra alakult ki a pályázatok terén. A 180 BKÜ településéből 146 esetében mutatkozik pályázati aktivitás, vagyis az üdülőkörzet településeinek több mint négyötödén tapasztalható valamiféle forrásszerzési szándék. A pályázati aktivitási ráta a térség Somogy vármegyei településein 83 %, a Veszprém vármegyei területén 86 %, a Zala vármegyei részen 68 %. Összességében az üdülőkörzeti települések pályázati becsatlakozása zömében alacsonyabb volumen szerint, már a programozási ciklus elejétől fogva igen széles körben terjedt ki.

A jogosultsági döntésre várakozó pályázatok aránya 2022 áprilisa óta 47 %-ról 2,7 % zuhant, a leválogatás időpontjában csupán 26 projekt várakozott jogosultsági döntésre, ezzel párhuzamban a jogosult és IH által támogatott pályázatok aránya 21,1 %-ról 47,2 %-ra emelkedett, ezek a megítélt támogatásban részesült pályázatok.

A BKÜ területéhez sorolható pályázatok forrásigénye 82,9 Mrd Ft, a megítélt támogatás összege 35,1 Mrd Ft, a kifizetett teljes összeg 19,4 Mrd Ft, a visszakövetelés nélküli kifizetett forrásösszeg 19,3 Mrd Ft. Az elmúlt időszak során alapvetően a területfejlesztési programok

kifizetései valósultak meg, míg a korábbi adatleválogatásban ezzel ellentétesen inkább a gazdaságfejlesztés területén zajlottak a kifizetések.

Az üdülőkörzeti kifizetések aránya a BKÜ-ben megítélt támogatáshoz képest 55,2 %, a forrásigényhez képest 23,4 %. A kifizetések aránya az előző adatleválogatás óta csökkent a megítélt támogatásokhoz képest, a csökkenés oka azonban az eltelt időszak alatt bekövetkezett több mint 20 Mrd Ft-os támogatásnövekmény, ami az adatleválogatás pillanatában döntően még jutott el a kifizetési fázisba, ez a folyamat jelen pillanatban is zajlik.

Az Európai Bizottság által elfogadott magyar Agárpolitikai Stratégiai Terv alapján a 2023-2027 közötti periódus ideje alatt összesen mintegy 3 082 Mrd Ft uniós forrás érkezik Magyarországra mezőgazdasági támogatásokra és vidékfejlesztésre. A 2021-2022 évek két vidékfejlesztés programozási ciklus közötti átmeneti időszakot képeznek. Ez alatt további 1500 Mrd Ft uniós forrásra lehetett pályázni az agrárszektorban. Az uniós források megszerzése érdekében benyújtott pályázatok a korábbi forráselosztási időszak és a következő megelőző átmeneti évek eredményei alapján több mint négyötödrészen a vidékfejlesztéshez kapcsolódnak. A vidékfejlesztési pályázatok több mint háromnegyedét támogatták és a támogatásban részesült pályázatok több mint 90 %-át ki is fizették. A kifizetések megközelítik az 1300 Mrd Ft-ot, a kifizetési összegek aránya a forrásigényekhez képest egy a négyhez.

A Balaton térségében az átmeneti, 2021-2022 években, valamint az új vidékfejlesztési programozási időszak 2023. áprilisi indulásáig több mint 3 ezer pályázat részesült IH támogatásban. A pályázatok közel fele az üdülőkörzet Somogy vármegyei részéből érkezett, a pályázatok többségét a községekhez, valamint a térség háttérzóna területrészeihez sorolhatjuk.

A támogatott pályázatok közel 90 %-a az agrár-környezetgazdálkodási kifizetésekhez, a Natura 2000 mezőgazdasági, illetve erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetésekhez, a mezőgazdasági kisüzemek fejlesztéséhez, a mezőgazdasági biztosítási díjhoz nyújtott támogatáshoz, a helyi fejlesztési stratégiák megvalósításához, az ökológiai gazdálkodásra történő áttéréshez, az ökológiai gazdálkodás fenntartásához, kertészeti üzemek megújításának támogatásához, illetve a mezőgazdasági digitális átálláshoz kapcsolódó precíziós fejlesztések támogatásához csoportosítható.

A támogatott pályázók elsősorban többsége vállalkozás, ezen belül alapvetően jellemző módon egyéni vállalkozás.

Az átmeneti időszak során megítélt vidékfejlesztési forrás a Balaton térségében közel 50 Mrd Ft, ennek több mint a fele a térség Somogy vármegyei területéhez került, ezen belül döntően a dél-balatoni háttérzóna községeihez. A 2021-2023 áprilisa között a térség településeinek több mint 90 %-ra kerülhetett vidékfejlesztési forrás. Az egy lakosra jutó megítélt forrás az átmeneti időszakban közel 182 ezer Ft/Fő, átlag feletti egy lakosra jutó forrás a térség Somogy vármegyei területén, alapvetően a községekben, illetve az üdülőkörzet háttérzóna településrészein felülreprezentált.

Miután 2023 áprilisában elérhetővé váltak az új, 2023-2027 közötti programozási időszak uniós agrárforrásai, és az átmeneti időszak lezárult, a közeljövőben nagyszámú pályázat beérkezése prognosztizálható.

A Magyarország kormánya által 2019-ben indított Magyar Falu Program az egyik legfontosabb alappillére a hazai forráselosztásnak. A programban az 5000 lakos alatti települések, községek és városok vehetnek részt. A program alapvető célja a kistelepülések népességmegtartó és népességnövelő erejének elősegítése és a kistelepüléseket sújtó elvándorlás visszaszorítása. A program keretein belül lehetőség nyílik önkormányzatok, egyházak, illetve 2020-tól civil szervezetek számára is hazai költségvetési forrásból támogatott fejlesztések megvalósítására, melyek segíthetik a kistelepülések felzárkóztatását és hozzájárulhatnak a modernizáláshoz. A Magyar Falu Program pályázatai 2019 és 2022 között több ütemben jelentek meg, ezek évenként változó forráskerettel rendelkeztek. A támogatási keretösszeg 150 Mrd Ft, amelyből 75 Mrd Ft pályázati úton volt elérhető. A program elindítását követő években valamennyi 5000 lakos alatti település részesült támogatásban. A Balaton térségének 180 településéből 172 tartozik az 5000 lakos alatti lélekszám kategóriába.

2019 és 2022 között a Magyar Falu Program keretében mintegy 15,8 Mrd Ft támogatás érkezett a Balaton térségébe. A támogatások mintegy 90 %-a érkezett a községi jogállású településekhez, emellett a források kétharmada a Balaton kiemelt térség háttértelepülésein realizálódott. A támogatások fele ötszáz és kétezer lakos közötti településekhez érkezett. A támogatási összegek statisztikai főátlaga 2019 és 2022 között 91,9 millió Ft / település. Kiemelten sikeres, legalább 200 millió Ft összegű forrásszerzés nyolc üdülőkörzeti települést jellemez, melyek térben és társadalmi jellemzők alapján is egymástól elkülönültek.

Az egy lakosra jutó támogatások üdülőkörzeti átlaga mintegy 94 500 Ft/település. A legmagasabb, egymillió, illetve még az 500 ezer Ft/fő feletti értékek is kivétel nélkül az üdülőkörzet háttértelepülési körébe sorolható, alacsony lélekszámú településeket jellemeznek. A legalacsonyabb, 20 ezer Ft/fő alatti egy lakosra jutó támogatásösszegek üdülőkörzeti szinten jellemzően a nagyobb lélekszámú településekhez kapcsolhatók.

A 2022-es év során az üdülőkörzet településeinek részesedése a Magyar Falu Program összes pályázatából, illetve a pályázatok forrástámogatásából egyaránt 5 % körüli arányt képvisel. Ez mintegy 300 pályázat, 3,4 Mrd Ft támogatással.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet állandó népessége a KSH elérhető legfrissebb, 2021. évi adatai alapján 273 516 fő, a lakónépesség száma 263 781 fő. A 2021. évi adatok – hasonlóan a 2020-as adatokhoz - azt jelzik, hogy kiemelt térség közel másfél évtizeden keresztül tartó népességcsökkenése megállt. A Balaton térségében hosszú időtávban negatív a születések és a halálozások egyenlege, ami több évtizedes kedvezőtlen demográfiai eseményláncolat következménye. A 2021-es év 1000 állandó lakosra számított természetes szaporodási rátája (-8,74) a 2000-2021 közötti időszak legrosszabb értékét mutatja a térségben. A negatív trendirány időben is tartós megváltoztatása egyelőre kétséges, annak ellenére hogy kimutatható egyes családpolitikai intézkedések kedvező hatása. A koronavírus-járvány nyilvánvalóan nyomot

hagyott a kiemelt térség halálozási statisztikáinak alakulásán. 2021-ben 813 fővel többen haltak meg a térségben, mint a megelőző öt év átlagos éves halálozási száma. A népesség élveszületés és halálozás mérlegének alakulása a lakosság nagymértékű öregedésével is társul. Az üdülőkörzet népessége ugyanakkor mégsem csökken a természetes fogyás ütemében, sőt, mind az állandó, mind a lakónépesség száma 2020-2021-ben jelentősen növekedett. 2019 és 2021 között az állandó népesség száma mintegy 2200 fővel, míg a lakónépesség száma közel 6400 fővel emelkedett meg. Ennek oka az első pandémiás év roppant magas, a korábbi évekhez képest egészen extrém módon megugró, majd a 2021-es év szintén magasnak mondható, bár nem kiugró, a koronavírus előtt évek trendjéhez tartó pozitív vándorlási egyenlege. A pandémia a kiemelt térség vándorlási egyenlegére rendkívül erőteljes pozitív hatást gyakorolt, azonban a népesség korszerkezetét érdemben nem változtatta meg. Tény ugyanakkor, hogy az aktív korú népesség csökkenésének üteme lassult, azonban az időskorú népesség számának emelkedése feltételezhetően nem. Az időskorú népesség aktuális számára, így az öregedési és eltartottsági mutatók jelenlegi mértékére sem látunk rá adathiány következtében. Ugyanakkor a mutatók jellegéből adódóan a korábbi kedvezőtlen öregedési trendek javulására nem számíthatunk.

A Balaton és térsége évszázados időtávban Magyarország egyik legnépszerűbb idegenforgalmi desztinációja. A vendégforgalom döntő hányada a kereskedelmi szálláshely-szolgáltatás forgalmában generálódik. Az üdülőkörzetbe érkező külföldi és belföldi vendégkör egymáshoz viszonyított szerkezeti aránya az elmúlt évtizedek során többször is módosult. Az utóbbi egy évtized trendjei egyre bővülő belföldi és fokozatosan csökkenő külföldi vendégrészesedést jeleznek, összességében jelentős keresletnövekedés mellett. A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 2010 és 2019 között csaknem 700 ezer fővel növekedett, 2019-ben meghaladta 1,9 millió főt. A pandémia időszaka nehézségeket gördített a balatoni turizmusgazdaság elé, és bár a 2020-2021-es évek főszezonbeli teljesítménye pozitívnak értékelendő, mégis az igazán jelentős eredmény az, hogy 2022-re a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma lényegében visszatért a pandémia előtti szintre. Bár összességében, a belföldi és külföldi vendégek együttes számát tekintve a 2019-es csúcsevet nem haladta meg a 2022-es vendégszám a kiemelt térségben, a belföldi vendégek száma csúcstot döntött; az eddig csúcstot tartó 2019-hez képest 65 ezer fővel, míg a 2021-es évhez képest közel 330 ezer fővel növekedett meg a belföldi vendégszám. Ugyanakkor a külföldi vendégek száma 2022-ben mintegy 15%-kal maradt el a 2018-as és 2019-es szintektől. A 2022-es évre jelentősen enyhült a pandémia okozta súlyos differencia a külföldi és belföldi vendégek aránya között: a külföldi vendégek aránya 20%-ra (19,89), a belföldieké 80%-ra (80,1%) módosult. Ezek az arányszámok jól illeszkednek egy hosszútávú, lineáris csökkenő trendbe, ami a belföldi vendégek tartós aránynövekedését eredményezi, annak minden, turisztikai és gazdasági teljesítményre gyakorolt hatásával együtt.

A külföldi és a belföldi vendégek összesen 5,4 millió vendégéjszakát tölthettek el kiemelt térség kereskedelmi szálláshelyein. Ez az érték ugyan elmarad a 2017-2019-es csúcsevektől, azonban kétségtelenül figyelemreméltó, 33%-os bővülést regisztrálhatunk az előző, 2021-es évhez képest. 2022-re mind a külföldi, mind pedig a belföldi vendégek esetében tovább csökkent az egy vendégre eső átlagos tartózkodási idő a Balatonnál. Összességében 2022-ben 2,88 napot tartózkodott egy vendég átlagosan a kiemelt térség kereskedelmi szálláshelyein. Ez az érték az

általunk vizsgált két évtizedes időtáv leggyengébb eredménye, mely összefüggésben lehet a háborús helyzetből eredeztethető gazdasági nehézségekkel, valamint azzal is, hogy a jelenkori turizmust a rövid időtartamú, élményközpontú utazások dominálják. Ebből a megfigyelési tényből következtethetünk arra, hogy a belföldi vendégek fokozatosan növekvő aránytöbblete okán a Balaton kevésbé tekinthető klasszikus nyári nyaralóhelynek, sokkal inkább rendszeres hétvégi, akár hétköznapi idegenforgalmi desztinációként azonosítható. E feltételezést a 2022-es szezonális jellemzők alátámasztják. 2022-ben a pandémiás éveket megelőző időszak átlagához képest enyhébb súlyú szezonalitást azonosíthattunk. Az éves vendégszám alig több mint harmada (36,9%!) érkezett a kiemelt üdülőkörzetbe a július-augusztusban! A járvány előtti időszakban ez az arányszám jóval meghaladta az 50%-ot, így a változás igen jelentős mértékűnek tekinthető.

Az üdülőkörzet területén 2010-2019 között éves szinten 9,25%-ról 3,71 %-ra csökkent a 15-64 éves korcsoportra vetített munkanélküliségi ráta. 2019 év végén az országos (3,5 %) és a BKÜ munkanélküliségi ráta értéke sokkal alacsonyabb volt az euró-övezeti (7,5 %), akár az Európai Unió 28 tagországának közös munkanélküliségi rátájánál (6,8 %). A munkanélküliség csökkenése a foglalkoztatás emelkedésével járt. A munkaerőpiacon évtizedes távlatban kialakult kedvező nemzetgazdasági folyamatokat megszakította a 2020-2021 során több megbetegedési hullámban kibontakozó koronavírus-járvány, amely a munkanélküliség újbóli emelkedését eredményezte 2020-ban. A pandémiától több hullámban terhelt 2021-es évben már újbóli, mérsékelt ütemű csökkenést regisztrálhattunk (4,92%), majd 2022-ben ez a csökkenés az egymásra torlódó gazdasági válságtényezők közepette is gyorsult. A munkanélküliség ráta éves szintű 4,1%-os átlagértéke nagyjából a 2017-es évvel van egy szinten, ami az elmúlt bő két évtized negyedik legjobb eredményét jelenti. Ugyanakkor munkaképes korú lakosság számának csökkenése jól megfigyelhető: 2014 és 2022 között mintegy 21 ezer fővel csökkent a 15-64 éves lakosság száma a kiemelt üdülőkörzetben – ez nagyjából egy Keszthely méretű várossal egyenértékű!

A bűnözési statisztikák szerint a BKÜ közbiztonsága jelentős javuláson ment keresztül az elmúlt évtizedben. Különösen a Somogy vármegyei parti települések helyzete javult ebben a tekintetben. 2010 és 2021 között kevesebb mint negyedére csökkentek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén regisztrált elkövetett bűncselekmények. Az 2010-es évek elején az elkövetett bűncselekmények abszolút többsége vagyon ellen irányult, ez alatt érhető a lopás, személygépkocsi lopás, rablás, betöréses rablás. A 2020-as évek elején a regisztrált bűncselekmények többsége, még ha csak relatív többségi értelemben is, de már nem vagyon elleni, hanem közlekedési jellegű, ezek alatt elsősorban az ittas járművezetést, önhibából eredő közlekedési balesetek okozását érthetjük. A gazdasági, közrend, személy és élet elleni bűncselekmények előfordulása jelentősen nem változott.

A KSH adatai szerint 2010 és 2021 között a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén összesen 11 268 lakás és üdülőegységgel növekedett az épületállomány. Ennek 90,7 % jött létre a parti és partközeli településeken, a háttértelepülések részesedése nem éri el az évtizedes időszak alatt épületszám növekményként létesült összes új lakás és üdülő 10 %-át. Emellett az összes új építés mindössze 11%-a volt üdülőingatlan, 89% épített lakásként jelenik meg a statisztikában.

A part menti településeken 2010 és 2021 között 9109 lakás és 1133 üdülőingatlan épült a statisztika szerint.

Az üdülőkörzet területén továbbra is jelentős civil aktivitás mutatkozik, ennek zöme a parti és partközeli településekhez köthető, de a háttérzóna közös indexe is meghaladja az országos átlagot. A térség civil aktivitásához nagymértékben hozzájárulnak az olyan szabadidős tevékenységekhez köthető civil szerveződések, mint a horgászegyesületek, a vitorlásegységek, vagy éppen a fürdőegyesületek. A regionális civil ernyőszervezetek tevékenysége is számottevő, úgy, mint a Nők a Balatonért Egyesület, a Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége, a Balatoni Horgászegyesületek Szövetsége vagy a Balaton-felvidék Világörökségért Alapítvány.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet kommunális infrastruktúrája rendezett összképet mutat. Ahogy korábban, úgy 2021 év során a KSH adatok szerint továbbra is összesen 27 település esetében azonosíthatunk nullás értéket a közcsonna-hálózatba bekapcsolt települések esetében. Ezek a települések kivétel nélkül BKÜ háttérzóna községek, amelyek kétharmada 18 község az üdülőkörzet somogyi, kevéssel több, mint ötöde Veszprém, kilencede a térség Zala vármegyei terület részén helyezkedik el. Fontos megjegyezni, hogy e településeken számos esetben találkozhatunk egyedi szennyvíztisztító berendezésekkel, tehát itt a keletkező szennyvizek jelentős része itt sem tisztítatlanul kerül a felszín alatti vízhálózatba.